

**TC
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI**

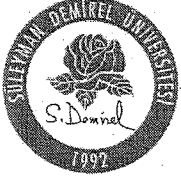
YAHYA KEMAL BEYATLI'DA KÜLTÜR VE DİN İLİŞKİSİ

**Melek KILIÇ
1030206312**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Nejdet DURAK**

ISPARTA 2013

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih: 20/12/2013

Enstitü Yönetim Kurulunun 24/9/2013 tarih ve 93389805.302.14.05/2195 sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Felsefe Tarihi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Melek KILIÇ'ın "Yahya Kemal Beyatlı'da Kültür ve Din İlişkisi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 20/12/2013 tarihinde saat 14.00'da toplanmış ve adayın tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 60 dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

~~*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.~~

oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	:Doç. Dr. Nejdet DURAK	
Üye	:Prof. Dr. Habil ŞENTÜRK	
Üye	:Prof. Dr. M. Necmettin BARDAKÇI	

Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları

Tez reddi
yazında
oy kullanılmamıştır.

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yahya Kemal Beyatlı’da Kültür ve Din İlişkisi” adlı çalışmanın, tez tarafımdan, sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Melek KILIÇ

ISPARTA - 2013

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

YAHYA KEMAL BEYATLI'DA KÜLTÜR VE DİN İLİŞKİSİ

Melek KILIÇ

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri
Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, 97 Sayfa, Isparta, Eylül 2013

Danışman: Doç. Dr. Nejdet DURAK

Yahya Kemal, Türk kültürünün önde gelen simalarından biridir. Onu farklı kılan hususlardan biri kültürüne ve dinine olan büyük ilgisidir. O, bu farklılığını şiirlerine de yansıtmış, şiirlerinde kültürel ve dinî unsurları başarılı bir şekilde işlemiştir. Bu nedenle Yahya Kemal'in eserlerinin kültür ve din ilişkisi çerçevesinde ele alınması son derece önemlidir. Buradan hareketle çalışmamızda imkânlar ölçüsünde ana hatlarıyla Yahya Kemal'de kültür ve din ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmamızda, kültürüne ve dinine büyük önem veren Yahya Kemal'in şiirlerinde kültürel özellikler ve dinî unsurlar ile ilgili görüşleri yer almıştır.

Bu çalışma; üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Yahya Kemal'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, kültür ve din kavramları açıklanarak bu iki kavram arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Yahya Kemal'in kültür ve din anlayışı açıklanarak, şairin din anlayışını oluşturan unsurlar; ezan, namaz, cami, kader ve ölüm gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemal, Kültür, Din, Medeniyet.

ABSTRACT

Master's Thesis

ACCORDING TO YAHYA KEMAL BEYATLI RELATIONSHIP BETWEEN CULTURE AND RELIGION

Melek KILIÇ

**Suleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Department of
Philosophy And Religious Studies, Branch of the History of Philosophy of
Science, 97 Page, Isparta, September 2013**

Supervisor: Assist Prof. Nejdet DURAK

Yahya Kemal has been one of the foremost personages in Turkish culture. The fact making him different is his attention to his culture and religion. He handles this distinction on his poems successfully. In this way it's so important to examine his Works via culture and religion relationship. It's played up on the relationship between culture and religion of Yahya Kemal's Works on our study. By means of the facilities we have. Having said that there are cultural characteristics and religious elements.

This work has three divisions. On the first part it's mentioned about Yahya Kemal's lifetime and his Works.

On the last, the third, it's mentioned about Yahya Kemal's culture and religion perspective via his intelligence on religion with the elements; azan, prayer, mosque, destiny and death.

Key words: Yahya Kemal, Culture, Religion, Civilization.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	1
2. Yahya Kemal Beyatlı'nın Hayatı ve Eserleri.....	4
3. Yahya Kemal'in Eserleri.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
KÜLTÜR VE DİN KAVRAMLARI	
1.1. Kültür Kavramı	14
1.2. Din Kavramı.....	22
1.3. Kültür ve Din İlişkisi.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	
YAHYA KEMAL BEYATLI' NIN KÜLTÜR VE DİN ANLAYIŞI	
2.1. Yahya Kemal'in Kültür Anlayışı	29
2.2. Yahya Kemal'in Din Anlayışı.....	39
2.3. Yahya Kemal'de Dinî Unsurlar	54
2.3.1. Yahya Kemal'in Ezana Bakışı	54
2.3.2. Yahya Kemal'de Namaz	58
2.3.3. Yahya Kemal'in Camiye Bakışı	59
2.3.4. Yahya Kemal' de Kader ve Ölüm.....	63
2.4. Yahya Kemal'de Din ve Kültür İlişkisi	69
SONUÇ	76
KAYNAKLAR	80
ÖZGEÇMİŞ	85

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
A.İ.	: Aziz İstanbul
Ç.G.H.	: Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım.
K.G.K.	: Kendi Gök Kubbemiz.
E.D.	: Eğil Dağlar.
E.Ş.R.	: Eski Şiirin Rüzgârıyla
T.M	: Tarih Münasebetleri
M.M	: Mektuplar ve Makaleler
B.Ş	: Bitmemiş Şiirler
İFCYKEY	: İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
S.E.P	: Siyasî ve Edebî Portreler
trc	: Tercüme eden
Rubailer	: Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
yy.	: Yüz yıl
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayım
A.U.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı.

ÖN SÖZ

Beşir Ayvazoğlu'nun Yahya Kemal için kaleme aldığı kitabında kullandığı “*Eve Dönen Adam*” tabiri aslında yazarı ve onun milli duyarlılığını ifade etmek için tercih edilmiş güzel bir benzetmedir. Yahya Kemal Osmanlı imparatorluğunun yıkılışını ve Cumhuriyetin kuruluş sürecini ve bütün bu dönüşümlerin ortaya çıkardığı kültürel buhranları, sıkıntıları yakından yaşamış bir düşündürdür. Onun bu süreçte takındığı tavrı çok uzun tahlillere girmeden, sadece şiiirlerinin başlıklarına bile bakarak anlayabiliriz. Yahya Kemal, “*Süleymâniye’de Bayram Sabahı*” yaşayan, “İtrî”nin büyüklüğünü teslim eden, zaferin koynuna “*Mohaç Türküsü*” söyleyerek giren, “*İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar*”ı beş yüz sene sonra hala bu hatıralarla anan, Yavuz Sultan Selim Han’ın önünde Bektaş Ağa’ya diz çöktürüp “*Ok*” attıran, o fecrin ağarttığı dağları “*Özleyen*” bir şairdir. Bu açıdan şairi yaşadığı zamana, sorunlara kayıtsız kalan, milletinden uzak bir “*salon aydını*” olarak tanımlamak ona yapılacak en büyük haksızlık olacaktır. Kanaatimizce Yahya Kemal, hala *bin atlı ile akınlara çıkan* bir “*Akıncı*”dır. Düşünürümüz bu seferinde başarılı olmuş mudur? Ölümünün üzerinden bunca zaman geçmesine rağmen fikirlerinin, şiiirlerinin taşıdığı mana ve mazmun, bu seferin başarıyla “*sürdürüldüğünü*” kanıtlamaktadır.

Yahya Kemal, klasik şiiir geleneğinden aldığı ilham ile Türk kültürünü, estetik değer yargısını, hayata bakışını, milli tarih bilincini, adeta bir dantel işçiliğinin özen ve itinasıyla derinliğine işlemiş dokumuştur. Onun eşsiz deruni anlayışla yoğurduğu, abidevi sanat anlayışının üzerine inşa edildiği, yükseldiği temel zemini Türk kültürü oluşturmaktadır. Yahya Kemal çağlar ötesinden gelen büyük Türk kültürünün anlaşılması ve anlatılması için çalışmış, sanatını da bu amaç doğrultusunda kullanmıştır. Cumhuriyet kurulurken geçmişten geleceğe taşınması zaruri olan milli değerleri sanatıyla ifade etmeye koyulmuş yüksek bir idealin taşıyıcısıdır. Bu yüksek ideali sanatının her örneğinde yakalamamız mümkündür. Dil konusundaki titizliği, kelimeleri kullanımdaki seçiciliği ile öz Türkçecilik adına kendi kültürel köklerini yadsıyan yaklaşımların hep karşısında durmuştur.

Yahya Kemal, yaşadığı dönemde öne çıkan, Türkçülük, İslâmcılık, Osmanlıcılık gibi fikir akımlarından herhangi birinin etkisi altına girmemiş ve

savunuculuğunu yapmamıştır. Bu tutumu, onun olgu ve olayları değerlendirmede kendine özgü bir bakış açısının ve ifade tarzının olduğunu göstermektedir. Şüphesiz Yahya Kemal bir filozof değildir. Fakat sanatkâr bir duyuş ile ele aldığı, Türkçenin mana ve ruh zenginliğini yansıtan şiirlerinde hayat, insan, Tanrı, ölüm, aşk, millet, vatan, İstanbul gibi dinî ve millî konuları, evrensel temaları işlerken görmezden gelemeyeceğimiz düşünce ve kanaatlerini hikemî bir ifade tarzıyla ortaya koymuştur. Bu açıdan onun da bazı konuları yorumlamada felsefi değerlendirmelerinin olduğu göz ardı edilemez.

Bu çalışmanın amacı, Türk kültür ve düşünce dünyasında önemli bir isim olan Yahya Kemal Beyatlı'nın kültür ve din arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktır.

Yahya Kemal, Türk edebiyat, kültür ve fikir hayatında ortaya koyduğu görüş ve eserleri ile etkisini günümüzde de hâlâ sürdürmektedir. O'nun geçmişten günümüze hafızalarda yer etmesinin, günümüzde hâlâ canlılığını yitirmemesinin sebebi, iyi bir sanatkâr olmasının yanı sıra, ele aldığı konularda ortaya koyduğu bakış açısının taşıdığı değeri muhafaza etmesidir. Bu nedenle onun Milli kültür ve değerlere verdiği önem ve yaklaşım tarzı felsefî açıdan incelenmesini gerekli kılmıştır. Onun Cumhuriyet kurulduğu sıralarda duruşu ve yaklaşımı, Türk insanını ele alış tarzı düşünce tarihimizdeki önemini ve yerini farklılaştırmıştır.

Bir şair ve düşünür olarak Yahya Kemal, felsefi bir araştırmanın konusu haline nasıl gelebilmiştir? Yahya Kemal, Avrupa'da tarih, edebiyat ve siyaset alanında eğitim görmüş, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde yurda dönmüştür. Bu yıkılış karşısında çareler arayan diğer Türk Aydınları gibi Yahya Kemal'de çözüm önerileri ileri sürmüş ve bir siyasetçi kimliğiyle çalışmalarda bulunmuştur. Dolayısıyla her iki dönemin bütün yönleriyle analizlerini içeren değerlendirmeleri büyük önem arz etmektedir. O sadece bir sanatkâr olmanın ötesinde, devrinin problemleri ile ilgilenen bir düşünür kimliği ile de karşımıza çıkmaktadır. Onun analiz ve değerlendirmeleri bu bakımdan da felsefî bir bakış açısıyla incelenmeyi hak etmektedir.

Konunun bizim açımızdan önem taşıyan diğer bir yönü ise Yahya Kemal Beyatlı'nın büyük bir itina ile inşa ettiği kavram dünyası, edebî anlatımdaki mükemmeli yakalama çabası, kültürel meseleleri ele alış tarzıdır. Bu konuda öne

çıkardığı temel kavramları ve bakış açısını kültür ve din kavramlarını nasıl ele aldığı, kendi bakış açısı çerçevesinde incelemeye çalıştık.

Yahya Kemal, her milletin içinde yaşadığı kültürün etkisiyle kendilerine uygun dinî anlayışı kabul ettiklerini vurgulamıştır. Böylece o, her milletin, kabul ettiği dinin, onun kültürel özelliklerinin şekillenmesini sağladığı görüşündedir. Türk kültürünün oluşmasında ve gelişmesinde dinin rolü ve etkilerinin yanında bunların nasıl bir ilişki içinde bulunduğu gibi konular şairin kaleme aldığı eserlerden yararlanarak incelenmiş, din ve kültür kavramlarının tanımları yapılarak bu iki kavram hakkında düşünürlerin yorumlarından yararlanılmıştır.

Yüksek Lisansa başlamamda, bu alanda kendimi geliştirmemde ve bu çalışmanın şekillenmesinde bana yardım eden, beni her zaman cesaretlendiren, yüksek lisans düzeyinde akademik bir çalışma yapmaya teşvik eden ve bana güvenerek bu çalışmanın yolunu açan, öğrencisi olmakla övündüğüm çok kıymetli danışman Hocam Doç. Dr. Nejdet DURAK'a saygılarımı sunmak ve teşekkür etmek isterim.

Yüksek Lisans tez aşamasında, bana zaman ayıran, çalışma süresince destek ve ilgilerini gördüğüm, her zaman saygıyla hatırlayacağım, bilgi ve tecrübelerinden fazlasıyla yararlandığım, akademik çalışma keyfini bana tattıran, değerli Hocam Prof. Dr. Habil ŞENTÜRK'e, şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, bana çalışma konusunda yardımcı olan, çok değerli vaktini bana ayıran, değerli Hocam Dr. Bilgehan Bengü TORTUK'a, Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Dr. Ahmet YILDIRIM'a, Şaik Lisesi Öğretmeni Hüseyin ÖZTORUN'a, telafisi imkânsız vakitlerini aldığım, Yeğenlerim Selma'ya, Emine'ye, canım anneme, bu çalışmada bana yardımcı olan değerli insanlara desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Melek KILIÇ

Isparta - 2013

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

İnsan toplumsal bir varlıktır. Tek başına hayatını sürdürmesi mümkün olmadığı için diğer insanlarla karşılıklı olarak yardımlaştığı bir sosyal ilişkilerin varlığına, toplum hayatına muhtaçtır. Doğal olarak bu ilişkilerin sağlıklı bir zeminde sürdürülmesi ise birtakım değerlere ve normlara bağlıdır. Bu değerler ve normlar insanların davranış tarzlarını belirlemekte ve yönlendirmektedir. İnsanların toplum içinde ortaya koyduğu davranışları, hayat tarzları toplumun geleneklerini ve alışkanlıklarını oluşturmaktadır. Bu kültürel değerler kişinin bir topluma olan aidiyetini belirleyen temel ayrımları belirginleştirmektedir. Bu yönüyle kültürel değerler, insanların hayatları boyunca ve insanlar tarafından oluşturulan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte insanlar, içinde buldukları toplumun değerlerini, örf ve adetlerini, kurallarını öğrenmekte, benimsemektedir. Kültür, kazanılan, öğrenilen davranışlardan oluşmaktadır. Kültür, bir toplumun olmazsa olmazlarından biridir. İnsan nasıl su ya da hava olmadan yaşayamazsa kültürel değerler ve normlar olmadan yaşayamaz.

Buna göre kültür, insanın da içinde yaşadığı doğadaki canlılar arasında onu diğer canlılardan ayıran bir hayat tarzını ifade etmektedir. İnsanların toplum içindeki davranışları, büyük ölçüde mensubu bulunduğu kültür aracılığıyla şekillenmektedir. Pek çok düşünür insanı insan yapan şeyin doğuştan ölümüne kadar geliştirmiş olduğu bilgi birikimi olduğunu ifade eder. İnsan, bilgi sayesinde dünyayı ve toplum hayatını paylaştığı diğer insanları kavrama imkânı bulur; bilgi sayesinde bir hayat tarzı geliştirir. Bu hayat tarzını sağlam felsefi ilkelerle desteklediği zaman, dünya üzerinde sağlam bir duruş sergileme imkânına kavuşur.

İnsanı insan olarak belirleyen temel vasıflardan biri şüphesiz akıl sahibi bir varlık olmasıdır. İnsan öncelikli olarak bilgiyi doğrudan doğruya aklına borçludur. Fakat insan kimi filozofların iddia ettiği gibi sadece akıllı olan, akılla tanımlanabilecek bir varlık değildir. İnsan aynı zamanda duyguları da olan bir canlıdır. Bu açıdan maddi ihtiyaçları yanında, manevi ihtiyaçları da bulunmaktadır. İnsanın bu ruh ve maddeyi bir araya getiren düalist niteliği onun parçalanmadan, tek yönlü bakış açısıyla incelenemeyecek vasfına işaret etmektedir. Bu olgu insanın farklı alanlarla

ilişkili olması sonucunu doğurur.¹ Bundan dolayı, insan söz konusu olduğunda tek bir bilgi türünden değil de farklı bilgi türlerinden söz etmek gerekir. Kültür ve din bu açıdan insanı belirleyen iki temel unsur olarak karşımıza çıkar.

Bu olguyu ifade edecek pek çok örnek vermemiz mümkündür. Mesela; nasıl ki, bir hayvan herhangi bir davranış sergilerken etrafındakileri umursamaz ise, kültürden yoksun bir insan da herhangi bir davranış sergilerken aynı umursamaz tavrı takınmaktadır. Demek ki insanı insan yapan kültürdür.

Her milletin kendine özgü bir hayat tarzı ve olaylara bakış şekli vardır. Bu da kültürü oluşturmaktadır. Ziya Gökalp (öl. 1924) kültürü kavramını “*bir milletin din, ahlâk, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve fen hayatlarının uyumlu bir bütünü...*”² olarak tanımlamaktadır. Kültür, bir toplumun bütün fertlerinin sahip olduğu, olayları ve meseleleri karşılayan, duyuş, düşünüş şekilleriyle, tarih içinde meydana gelen fikir ve sanat verimleri ve değer hükümlerinin bütünüdür. Aynı zamanda bilgi sahibi olan ve düşünen insanın, zevkini, tenkit etme ve hüküm verme kabiliyetinin geliştirilmesi ve kazanılan sistemli, geniş bilgiyi içine almaktadır.³ Bunun yanında kültürden ayrı düşünölemeyen ve kültürün önemli bir unsuru olan din, Tanrı düşünöncesine dayalı toplumsal bir kurumu oluşturmaktadır.⁴

Kişinin dinine bağılılığı ve bu yöndeki yaşantısı kültürün oluşmasında etkili olmaktadır. Kültürün yaşam biçimi olduğuna daha önce değinmiştik. Kişiler dini inançlarına göre yaşamlarını sürdürmektedirler.

Din, kültürü besleyen ve etkileyen hatta oluşturan ilahi bir kaynaktır. Bundan dolayı dinî olan pek çok şey zamanla kültürel bir değer olarak belirginleşmektedir. Dinin belirlediğı kurallar kutsal değerlerdir. Bunlardan iyi olanına sevap, kötü olanına ise günah denir. O toplumda yaşayan ve dinî inancı olan kişi de yaptığı davranışın sevap ya da günah olduğunu bilir ve yaşamı boyunca davranışlarını bu kuralları dikkate alarak şekillendirir. Kişinin sergilediğı bu yaşam şekli de kültürü meydana getirmektedir. Dolayısıyla da kültür ve din etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır.

---

¹ H. Ömer Özden, *Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal*, Ötüken Yay., İstanbul, 2011, s. 18.

² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Tuna Yay., Konya, 2009, s. 42.

³ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yay., Birinci Baskı, Kasım, 1981, s. 231.

⁴ Ali Püsküllüoğlu, *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yay., Ankara, 1994, s. 304.

Türk kültürünü oluşturan zengin birikimin anlaşılması, okunması ve yorumlanması ancak onu oluşturan fizik ve metafizik değerler dizgesinin kavranması ve anlaşılması ile mümkün olabilecektir. Esasen ele aldığımız çalışmamız bu açıdan Yahya Kemal örneğinden hareketle Türk kültürünün felsefi okunmasına bir katkı teşkil etmesini amaçlamaktayız.

Yahya Kemal Beyatlı, kendine özgü şiirleriyle ve yazılarıyla Türk Edebiyatı'nda büyük bir değerdir. Bununla beraber onun tarihe olan ilgisi onu kendi kültürüne ve dinine yaklaştırmıştır. Beyatlı'ya göre dinimize ve bu dinî yaşayışımıza da aynı gözle bakılabilir. O, minarelere, camilere, mahyalara sinmiş bir millet ve vatan fikrine sahipti. Görülmesi gereken hadise şudur: Yahya Kemal, vatan-millet-din-dil-kültür-musiki kavramlarını yekpare olarak, bir küllî kavrayışla kavramakta, halkına ve aydınlara da bunu salık vermektedir.⁵

Ayrıca Yahya Kemal'in "*Aziz İstanbul*" adlı eserinde İstanbul'un fethine ve tarihi, kültürel değerlerimize değindiği gibi bu eserde İstanbul'a olan sevgisini en güzel şekilde ifade etmiştir. "*Eğil Dağlar*" adlı eserinde, Milli Mücadele Dönemi'nde savaşı günü gününe takip etmiş, o tarihteki Türk düşüncesini, Türk askerini, İstiklâl Savaşı'nı yöneten kahraman Mustafa Kemal Paşa'nın yaptıklarını anlatmıştır. "*Siyasi Hikayeler*" adlı eserinde, o dönemdeki siyasi hayatı, son derece güçlü, bir duygu, düşünce, bilgi ve sezgisiyle incelemiş ve bu değerli eseriyle o döneme ayna tutmuştur. Aynı şekilde, "*Kendi Gök Kubbe*" adlı eserinde milletimizi bir çatı altında birleştirmeyi amaç edinmiş ve bu düşüncesi ile bölünmeyi ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. "*Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım*" isimli eserinde çocukluk yaşantısını, çocukluğunda annesinden aldığı ilk dinî eğitimi ve bu eğitimin kendisinde ömrü boyunca etkili olduğunu dile getirmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar Yahya Kemal'in Türk şiirini milli kılma çabasını kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlamak olarak tanımlamaktadır.⁶ Düzyazı ve şiirlerindeki duygu ve düşüncelerine bakıldığında bunu görmek mümkündür. Şiirlerinde kültürel zenginliklerimizi dile getirdiği dikkatimizi çekmektedir.

---

⁵ Sait Başer, *Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı*, İrfan Yay., Dördüncü Baskı, İstanbul, 2011, s. 149.

⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s. 340.

Mehmet Kaplan'ın işaret ettiği gibi, yeni bir medeniyet ve dil arayışının öne çıktığı bir dönemde Yahya Kemal'in Türk kültürüne en büyük katkılarından en önemlisini, bütün bu değişim rüzgârlarının etkisine kendisini kaptırmadan, hakikî Türkçenin yaşayan kelimelerle, dilin varlığın evi olması idealini ilk defa ortaya koyması oluşturmaktadır.⁷

2. Yahya Kemal Beyatlı'nın Hayatı ve Eserleri

2 Aralık 1884-1 Kasım 1958 tarihleri arasında yaşamış olan Yahya Kemal Beyatlı, Niş'li Yunusbeyzade İbrahim Naci Bey ile Nakiye Ümmü Gülsüm Hanım'ın ilk çocuğu olarak Üsküp'te dünyaya gelmiştir. Asıl adı Ahmet Ağâh olan Yahya Kemal'in soyu, III. Mustafa dönemindeki Rumeli sancak beylerinden Şehsûvar Paşa'ya dayanır. Yahya Kemal, bu durumu göz önünde tutarak Şehsuvar anlamına gelen Beyatlı soyadını daha sonradan almıştır.⁸

Şairin yetişmesinde ve düşünce dünyasının şekillenmesinde etkili olan üç şehir vardır. Bunlar doğduğu ve çocukluğunun geçtiği, ayrıca Yahya Kemal'in kişiliğinin oluşmasında büyük bir etkisi olan Üsküp, daha sonra 18 yaşından itibaren 9 yıl yaşadığı Paris ve vefatına kadar kısa dönemlerle ayrılrsa da ruhen hep içinde yaşadığı ve yaşattığı İstanbul'dur. Bu şehirleri şair açısından sembolik bir ifade ile Üsküp'ü aile ocağı, Paris'i okul, İstanbul'u ise medeniyetimiz ve vatanın bütünü olarak tanımlamamız mümkündür.⁹

Yahya Kemal, 1889 yılında Üsküp'te Yeni Mektep adını taşıyan bir okulda tahsil hayatına başlamıştır.¹⁰ Ancak bu okulda verilen geleneksel eğitime uyum sağlayamamasından dolayı babası tarafından buradan alınarak yeni usulde eğitim veren Mekteb-i Edeb'e gönderilmiştir.¹¹ Eğitim hayatındaki bu okul değişikliği, onun için yeni bir başlangıç olacak ve yıllar sonra bu durumu kendisi: “*Şark'tan*

⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, s. 226.

⁸ Yahya Kemal Beyatlı, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1973, s. 4; Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*, Ötüken Yay., İstanbul, 1999, s. 15; Nejat Tamtürk, *Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul, 1972, s. 9; Şavkar Altınel, Gemi Elli Yıldır Sessiz, *Özel Mektupları ve Yazışmalarıyla Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.100.

⁹ Alim Kahraman, *Yahya Kemal Beyatlı Biyografisi Edebi Şahsiyetler*, Kaynak Yay., İstanbul, 2008, s.16.

¹⁰ M. Orhan Okay, “Beyatlı, Yahya Kemal”, T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul, 1992, s. 35; Kahraman, *a.g.e.*, s. 21.

¹¹ Okay, *a.g.y*; Kahraman, *a.g.e.*, s. 22.

Avrupa'ya geçiş” olarak tanımlayacaktır.¹² Yahya Kemal, bu okuldaki dört yıllık öğreniminden sonra Üsküp İdadisi'ne girmiştir.¹³ Kısa bir süre Üsküp'teki Rufâî Tekkesi'ne devam eden şairin Üsküp şehrine ve onun elimizden çıkması karşısında duyduğu üzüntüyü, bu döneme ait duygularını “*Kaybolan Şehir*” adlı şiirinde ifade etmiştir.¹⁴

Yahya Kemal, annesinin ölümü nedeniyle derin bir hüznü duymuş ve duygularını şiirlerine yansıtmıştır. Bu dönemde yazdığı şiirlerinden biri olan “*Hatıra*”yı bir dergiye göndermiş ve şiirinin yayınlanmasıyla birlikte bir şair kimliğiyle tanınmaya başlamıştır. Bu şiir Yahya Kemal'in Üsküp'te yaşadığı yıllarda Ahmet Ağâh ismiyle yazdığı ve yayımlanan ilk şiiri olması açısından önem taşımaktadır. Üsküp İdadisi'ndeki öğrenimini 18 yaşında tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen düşünürümüz, burada tanıştığı Şekip Bey adındaki bir kişinin etkisinde kalarak ve II. Abdülhamit döneminin baskılarından kurtulmak için Paris'e gitmeye karar vermiştir.¹⁵

Yahya Kemal, Paris'e geldiğinde Paris'te bulunan ve dönemin Osmanlı rejimine muhalif olan Jön Türklerle tanışmıştır. Bu yıllarda Paris'te kültür ortamı ve dinî yaşayış Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu şartlara göre oldukça farklıdır. Böyle bir ortamda Yahya Kemal, rejim muhalifi düşünceler ve dinî, millî değerlere uzak pozitivist anlayışın etkisi altında kalmıştır.¹⁶ Yazar, bu dönemde Paris'te kaleme aldığı çeşitli makaleleri Yahya Kemal adıyla yayımladığı için bu adla tanındığını ve bu ismin zihinlerde yer ettiğini belirtir.¹⁷

Beyatlı'nın Paris'te yaşadığı bu yılları Abdülhak Şinasi Hisar (1883-1963), “*Yahya Kemal'e Veda*” adlı kitabında ifade ederken şairin, Paris yıllarını geçirdiği Quartiner Latin semtini özgürlük anlayışının her şeyin önünde yer aldığı serbest bir üniversiteye benzetir.¹⁸ Babasına yazdığı mektubunda Beyatlı, bu dönem içerisinde devam ettiği Siyasal Bilgiler Fakültesinde derslerinde zorlandığını, bölümde üç sene

---

¹² Beyatlı, *Ç.G.E.H.*, s. 16-17.

¹³ Ahmet Hamit Yıldız, *Yahya Kemal Beyatlı Hayatı-Sanatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, Türk Klasikleri, Hikmet Neşriyat Yay., İstanbul, 2002, s. 4.

¹⁴ Okay, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁵ Kahraman, *a.g.e.* s. 41, 57; Okay, *a.g.y.*

¹⁶ Beyatlı, *Ç.G.E.H.*, s. 102.

¹⁷ Kahraman, *a.g.e.*, s. 59.

¹⁸ Abdülhak Şinasi Hisar, *Yahya Kemal'e Veda*, Bütün Yapıtları Biyografisi, YKY, İstanbul, 2006, s. 160.

başarısız olduğunu ve bölüm değiştirmesinin daha uygun olacağını ifade eder.¹⁹ Paris'te geçirdiği eğitim hayatı, düşünürün düşünce dünyasında büyük ölçüde etkili olmuştur.

Yahya Kemal, Fransa'da bulunduğu dönemde hocası olan Albert Sorel'in etkisiyle milli değerlerin bir toplum için taşıdığı değeri idrak etmiş ve bu onun hayatında bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu dönemde şiire olan ilgisi artan düşünür hocası Albert Sorel'in derslerinde öğrendiği ünlü Fransız şair Camille Julian'ın "*Fransız milletini, bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı*" sözü üzerinde derin tesirler bırakmıştır. Kendi özüne dönmek, kendi milli değerleri tarih sahnesine çıkarmak, Türk kültürünü belirleyecek ilkeleri ortaya koymak bundan sonraki bütün çalışmalarının ana eksenini oluşturmuştur.²⁰ Olumsuzlukların ve fikri arayışların çalkantısını yaşayan düşünürümüz daha sonra geçirdiği bu düşünce serüvenlerini boşa harcanmış arayışlar, hevesler olarak değerlendirecektir.²¹ Düşünürümüz Paris'ten 1912 yılında ayrılarak İstanbul'a dönmüştür.²²

İstanbul'a dönüşünden sonra, 1913'te Darüşşafaka'ya edebiyat hocası olarak atanmıştır. Bu okulda 12 Ekim 1913-14 Ekim 1915 tarihleri arasında yaklaşık iki yıl süresince hocalık yapmıştır. Bu göreve ilave olarak 1914 yılında açılan Medresetü'l-Vâizin'de ve Osmanlı İttihat Mektebi'nde öğretmen vekili olarak Medeniyet Tarihi ve Türkçe dersleri vermiştir. Bu dönemde *Dergâh* dergisinin kurulmasında etkili olmuştur. Bu dergide çeşitli makaleler kaleme almış, yazılarıyla Anadolu'daki millî mücadeleye destek vermiştir.²³

Bu desteği ve yazılarıyla dikkat çekmiş ve 1922'de Barış Anlaşması için Lozan'a giden kurulda danışman olarak görevlendirilmiştir. Akabinde 1923'te yeni kurulan Mecliste Urfa Milletvekili olarak görev yapmıştır. Milletvekilliği görevinin tamamlanmasından sonra Varşova ve Madrid'de elçi olarak devlet hizmetinde bulunmuştur. Düşünürümüz 1943'te Yozgat, 1946'da Tekirdağ Milletvekili olarak

---

¹⁹ Yahya Kemal, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 2. Baskı, İstanbul, 1990, s.72.

²⁰ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Ötüken Yay., İstanbul, 1999, s. 27; Okay, a.g.e., s. 36.

²¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Eğil Dağlar, İstiklal Harbi Yazıları*, İstanbul Fetih Cemiyeti, YKY, İstanbul, 2002, s. 57.

²² Yahya Kemal, Ç.G.E.H., s.124.

²³ Okay, a.g.m., s. 36; Kahraman, a.g.e, s. 128; A. Yağmur Tunalı, Yahya Kemal'in Şehirleri, Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Haz. Osman Oktay, Ankara, 2008, s. 28.

görev yapmış ve uzun süre siyasi hayatın içerisinde kalmıştır.²⁴ Beyatlı, 1949'da Pakistan Büyükelçisi iken emekli olmuş ve hayatının kalan kısmını İstanbul'da Park Otel'in kendisine ayrılan özel bir dairesinde geçirmiştir. Yakalandığı rahatsızlığın tedavisi için 1957'de Paris'e giden Beyatlı, yurda döndükten kısa bir süre sonra 1 Kasım 1958'de Cerrahpaşa Hastanesi'nde hayata gözlerini yummuştur. Vasiyeti gereğince Rumelihisarı Mezarlığı'na defnedilen şair, Madrid'de elçi olarak görev yaptığı sırada yanında bulunan dostu Sait Paşazade Kemal Bey'e “ *Ben ölünce mezarımın üstüne bu kıt'ayı hak ettirmeli*” vasiyeti üzerine, aşağıda yer alan mısralar mezar taşına yazılmıştır:

*“Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter!”²⁵*

Beyatlı'nın ölümünden sonra, kendisini sevenler tarafından 1958'de Yahya Kemal Enstitüsü kurulmuş ve 1961'de de Yahya Kemal Müzesi açılmıştır. Ayrıca Beşiktaş'taki Barbaros Serencebey Parkı'na bir heykeli dikilmiştir.²⁶

Kısaca hayatına değindiğimiz Beyatlı'nın hiçbir eseri o, hayattayken yayınlanmamış, şairin ölümünden sonra eserleri Yahya Kemal Enstitüsü tarafından yayınlanmaya başlanmıştır.

3. Yahya Kemal'in Eserleri

Yahya Kemal Beyatlı'nın yazın hayatının başladığı 1912 yılından itibaren pek çok yazın türünde eser yazmıştır. Bu bağlamda makale, portre, eleştiri, sohbet, hatıra ve hikâye türünde pek çok yazı kaleme almıştır. Bu yazıları Genç Kalemler, Dergâh (1921) , Peyam-ı Edebi (1919), İleri (1919-1921), Tevhid-i Efkâr (1920-1921), Pâyitaht (1921), Yarın (1921-1922), Peyam-ı Sabah, gibi dönemin önemli gazete ve dergilerinde yayınlanmıştır.²⁷ Bu açıdan Yahya Kemal'i sadece şiirleri olan bir şair kimliğiyle değerlendirmek hatalı bir tutum olacaktır. O döneminin siyasal ve sosyal

---

²⁴ Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, Yahya Kemal Külliyyatı, İstanbul Fetih Cemiyeti, 3. Baskı, İstanbul, 2010, s. 1.

²⁵ Hisar, *a.g.e.*, s. 71.

²⁶ Yıldız, *a.g.e.*, s. 29.

²⁷ Okay, *a.g.m.*, s. 36.

konularına, çağdaşlaşma sorunlarına yönelik orijinal görüşleri olan bir düşünce ve fikir adamıdır. Özellikle nesirlerinde ve şiirlerinde öne çıkardığı milli tarih şuuru, olaylara bakışındaki sosyolojik yaklaşım onun ayırt edici vasfını oluşturur.

Düşünürümüzün sağlığında farklı gazete ve dergilerde dağınık olarak kalmış eserleri ölümünden sonra Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) ve Nihad Sami Banarlı'nın (1907-1974) çabalarıyla İstanbul'da kurulan Yahya Kemal Enstitüsü tarafından toplanarak on üç kitaplık bir seri halinde yayınlanmıştır.²⁸

Yahya Kemal'in ölümünden sonra yayınlanan eserleri şunlardır:

Şiir Kitapları

1. **Kendi Gök Kubbemiz (1961):** Yahya Kemal Beyatlı'nın yapı ve şekil bakımından sade bir Türkçe ile kaleme aldığı şiirleridir. “*Kendi Gök Kubbemiz*”, “*Yol Düşüncesi*” ve “*Vuslat*” olarak üç ana başlık altında toplanmıştır.
2. **Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962):** Geleneksel Divan şiirini yaşatma düşüncesine yönelik, tamamı klasik tarzda yazılan şiirlerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır.
3. **Rubâiler ve Hayyam Rubailerinin Türkçe Söylenişi (1963):** İki rubai kitabı bir araya getirilerek yayınlanmıştır. Klasik şiirde önemli bir yeri olan rubâiye Türkçede yeni bir deyiş kazandırmaya çalışmıştır.
4. **Bitmemiş Şiirler (1976):** Bu kitabında şairin bitmemiş yarım kalmış şiirleri ve tasarıları toplanmıştır.²⁹

Nesir Kitapları

1. **Aziz İstanbul (1964):** İstanbul hakkında çeşitli tarihlerde yapılan konferans ve yayınlanan farklı yazılarının bir araya toplanmasından oluşmaktadır. İstanbul Yahya Kemal için Osmanlı-Türk kültürü ve medeniyetinin en güzel ve yetkin örneklerinin toplandığı bir merkezdir.³⁰
2. **Eğil Dağlar (1966):** Millî Mücadele yıllarında çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı yazılardan meydana gelmiştir. Kitap, Millî mücadeleye kaleme aldığı

²⁸ Okay, *a.g.m.*, s. 38; Beyatlı, E.D., s. 9.

²⁹ <http://www.nkfu.com/yahya-kemal-beyatli-hayati-eserleri>. (e.t.12.01.2013)

³⁰ Okay, *a.g.m.*, s. 38.

yazılarla destek veren düşünürün, Dergâh (1921), İleri (1919-1921), Tevhid-i Efkâr (1920-1921) ve hâkimiyet-i Milliye (1924) gibi dönemin etkili gazete ve dergilerinde doğrudan Milli mücadeleyle ilgili yazıların toplanmasından oluşmaktadır. Yazar, Milli mücadele ile başlayan yeni bir millet olmanın tıpkı Osman Gazi'nin kurduğu Türk devletindeki gibi bir ruhu esas alması gerektiğini savunur.³¹

3. **Siyasî Hikâyeler (1968):** Osmanlı tarihinden alınmış saray etrafında anlatılan siyasi konulu hikâyelerdir. Bu kitapta tamamlanmış altı hikâye bulunmaktadır.. Ayrıca Yahya Kemal'in Siyasî Hikâyeler'i, en kısası dokuz, en uzununu on dokuz sayfadan oluşmaktadır.³²
4. **Siyasî ve Edebî Portreler (1968):** Yahya Kemal'in, Tanzimat sonrasının yirmi Türk Edebiyatçısı, devlet adamı ve politikacısı hakkındaki düşünce ve gözlemlerinin toplandığı ve o devrin çeşitli olaylarına açıklık getirdiği bir kitabıdır.
5. **Edebiyata Dair (1971):** Eski Türk Edebiyatı konusunda gazete ve dergilerde yayımlanan şiir, vezin, kafiye, eleştiri, tiyatro ve memleket edebiyatı konulu yazılar yer almaktadır.
6. **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım (1973):** Yahya Kemal Beyatlı'nın doğduğu, yetiştiği, olgunlaştığı ve şahsiyetini kazandığı çevrede geçen önemli olayların, hatıraların anlatıldığı ve dört bölümden oluşan eseridir.
7. **Tarih Musâhabeleri (1975):** Yazar, bu eserinde bir edebiyatçının Osmanlı tarihine nasıl bir gözle bakması gerektiği konusunun en güzel örneklerini vermiştir.
8. **Mektuplar-Makaleler (1977):** Yahya Kemal'in bu kitabında mektupları, makaleleri, hatıraları, sohbet yazıları ve konferansları yayımlanmıştır.³³

Düşünürümüzün çalışmalarının bütünü göz önüne alındığında mazi ile şimdi arasında kurulan köprülerin, içselleştirmelerin, kültürel birliğe yapılan vurguların öne çıkması dikkat çekicidir. Yahya Kemal'in şiir anlayışının temelinde Türk dilinin en

---

³¹ Okay, a.g.y.

³² Cafer Gariper, “Yahya Kemal'in Siyasi Hikâyeler'i Üzerinde Bazı Dikkatler”, http://www.yeniturk.edebiyati.com/makale/milli_edebiyat/547-hikaye-incelemesi.html (e.t. 31.05.2013)

³³ <http://www.nkfu.com/yahya-kemal-beyatli-hayati-eserleri>, (e.t.12.01.2013)

yetkin ifadeye kavuşturulma çabası ve musikiye dayalı ifade edilişinin öne çıkarılması bulunmaktadır. Yahya Kemal'in şiirleri sosyal değişmelerin getirdiği buhranlar karşısında bir Türk aydınının nasıl bir tutum takındığını göstermesi açısından önemlidir. Bu yaklaşımını felsefi bir sistem dâhilinde sunmak yerine şiirlerinde ve nesirlerinde dağınık olarak ortaya koymuştur. Fakat bu eserlerinin bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesi düşünürün bu olgulara karşı milli bir şuur ve idrak ile yaklaştığını bize göstermektedir. Bu açıdan tarihi, dinî ve milli değerler bir kültür anlayışını yansıtan paradigmayı oluşturmaktadır.

Düşünürümüzün kendi hayat hikâyesinin ortaya koyduğu gibi Doğu ve Batı'yı yakından tanınması, yaşadığı dönemin önemli aktörlerinden biri olarak şahit olduğu olguların zenginliği daha gerçekçi ve orijinal bir tutum sergilemesini sağlamıştır. Yahya Kemal'in din ve inanç konusundaki görüşleri döneminin bir Türk aydını olarak zamanın öne çıkan fikir ve ruh anlayışının bir yansımasını bize sunmaktadır. Sonsuzluk, fânîlik, rintlik, ölüm, aşk, musiki, yaşama şevki, tabiat, gurbet, vatan, millet, tarih ve İstanbul, Yahya Kemal'in şiirlerinde ele aldığı temel konuları oluşturur. Yahya Kemal'in, bu konuda ayırt edici vasfı yukarıda işaret edildiği gibi sağlığında hiçbir kitabının yayınlanmamış olmasına rağmen ulaştığı büyük şöhretidir.³⁴ Bu konuda Süleyman Nazif'in (1870-1927) şair için ifade ettiği şu cümleler oldukça manidardır: “*Yahya Kemal (şiirde) peygamberdir ama kitabı yoktur*”(*Yahya peygamberest veli nedâred kitab*)³⁵

Nurullah Ataç'a (1898-1957) göre, Yahya Kemal, şiir dilinde ölçüt olarak orta tabakanın konuşmasını dikkate almıştır. Ayrıca ona göre şair şiirlerinde üslup özelliği olarak öne çıkardığı sade ve ölçülü dil kullanmada Fransız şairi Jean Moreas (öl. 1910)'tan ve Jose-Maria de Heredia (öl. 1905)'dan bir ölçüde etkilenmiştir.³⁶ Fakat Yahya Kemal'in sanat hayatı incelendiğinde, onun taklitçi bir yapıdan ziyade özgün şiir arayışı içinde olduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Yahya Kemal, Türk şiirine dil, estetik ve şekil bakımından milli bir içerik kazandırmıştır.

---

³⁴ Sermet Sami Uysal, *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2009, s. 54.

³⁵ Uysal, *a.g.e.*, 2009, s. 11.

³⁶ Nurullah Ataç, *Milletleşme Sürecimizde Yahya Kemal Aydınlanması*, Öncü Kitap, Ankara, 2008, s.6.

Yahya Kemal adeta bir dil felsefecisi gibi Türk dilinin tarihi süreçte kazandığı güzelliği yansıtacak bir dil sanatının savunucusu olmuştur. Bundan dolayı kurmaca ve yapay bir dil anlayışını hiçbir zaman benimsememiştir. Ona göre şiir ve dil içinden çıktığı halkın lisanına, değerlerine yabancı bir dış unsur gibi değil, yaşayan, toplumun milli kültürüyle, tarihiyle kurulan bir köprü gibi işleve sahip olmalıdır. Yahya Kemal bu tutumuyla toplumun irfan sahibi insanların sesi olmuş, onlarla dostluklar kurmuş ve tarihi kimliğimizi onlarla buluşturan ilk çağdaş Türk aydınıdır. Bunu gerçekleştirirken doğu ve batı şiir geleneklerinin çok iyi bir analizini sunarak taklitçi olmayan, , yenilikçi, bize ait, milli bir sanat arayışının kurucu ismi olmayı başarmıştır.³⁷

Nihad Sami Banarlı (öl. 1974), Yahya Kemal'in yetiştiği kültür ortamlarının düşünür üzerinde bıraktığı etkilere dikkat çekerek, ahenkli üslubunu ve kullandığı dilinin özelliklerini ayırt edici bir yön olarak tanımlamaktadır.³⁸ Ataç'a göre, Yahya Kemal, Türk milletinin konuştuğu canlı, sade ve işlek Türkçeyi saf, duru lisanı kullanmıştır. Şiirlerinde bu anlayışı öne çıkarmıştır.³⁹

Yahya Kemal, Mehmet Akif'ten farklı olarak günlük hayatta yer alan kişi ve olgulardan hareketle kendi çağının olgu ve olaylarını tasvir etmek, yansıtmak, eleştirmek yerine daha ziyade hayallerinin, tasavvurlarının, özlemlerinin, olması gerekenin ardına düşmüştür. Fakat bu ifadelerle bakıp onu tamamen bir hayal dünyası şairi olarak değerlendirmek doğru bir tutum olmayacaktır. Yahya Kemal her şeyden önce kelimenin tam anlamıyla bir şairdir. Şair kelimelerin ve imgelemin dünyasını kendi tercihleriyle yaratan kişidir. Bundan dolayı kelimeler ve kavramlar tıpkı bir filozofta olduğu gibi, şairin temel *materia primasını* oluşturmaktadır.

Yahya Kemal, sanat evreninin merkezine kendi hayat tecrübesini yerleştirir. Kullandığı kelimeler ve seçtiği kavramlar geçirdiği hayat tecrübesini yansıtmaktadır. Mesela zil, şal ve gül kelimeleri, kendisinin Endülüs'te bulunduğu dönemde bir yemek daveti sırasında raks eden kızların ellerinde bulunan zillerin sesinin etkisinde

---

³⁷ Özcan Bayrak, "Yahya Kemal'in Şiirinin Kaynakları" Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4 /1-II Winter, 2009, ss. 1521-1542, s. 1523-1524.

³⁸ Nihad Sami Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, Nihad Sami Banarlı' nın Kaleminden Yahya Kemal, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1984, s.9

³⁹ Ataç, *a.g.e.*, s. 30.

kalmasının izleridir. Bu etkiyle zil, şal ve gül kelimelerini eserlerinde musikiyi andıran bir incelikle kullanmıştır.⁴⁰

Çetişli'ye (d. 1955) göre: “Yahya Kemal, sanatkâr bir mizacın duyuş ve sezişleriyle desteklenen bir idrak çerçevesinde öncelikle ‘hayat’ denilen muammayı anlayıp çözümlenmeye çalışır.”⁴¹ Bu çözümlenmede başarı nasıl kazanılacaktır. Yahya Kemal bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

*Derler bilir hakikati yüzlerce feylesof;
Bir kısmı şek ve şüphede, bir kısmı hayli kof;
Aksetmiyor çoğunda fikirler ayan beyan.
Hayyâm imiş hakikati az çok fısıldayan.*⁴²

Görüldüğü gibi şaire göre hayatın anlamını sorgulayan pek çok düşünür ve filozof vardır. Fakat hakikati bildiği söylenen filozofların bir kısmı şek ve şüphede, bir kısmı ise hayli “kof”tur. Ayrıca onların çoğunun fikirleri ayan beyan değildir.

Yahya Kemal'in şiirlerinde öne çıkardığı temel unsurlardan biri de insanın ve onun değerlerinin tanımlanıp ortaya konulmasıdır. İnsan hayatının mana ve mefhumunun açıklığa kavuşturulması ancak insan denilen öznenin bu dünyadaki yerinin, amacının ve değerinin açıklanması ile mümkündür. İnsan sadece biyolojik gereksinimleri olan, yiyen, içen, yaşayıp ölen bir canlı değildir. İnsan ilahi emrin muhatabı olan, idrak sahibi, ruh dünyasına sahip, seven, iman eden bir eşrefi mahlûkattır.

*Duy tabiatte biraz sen de ilâh olduğunu,
Rûh erer varlığının zevkine duymakla bunu.*⁴³

Yahya Kemal, 1884'ten 1958'e uzanan yetmiş dört yıllık yaşamı boyunca kaleme aldığı eserleri, şiirleri ile kadim Türk kültürünü adeta bir iğne işçiliğiyle motif, motif dokumuştur. Düşünürün Paris'te geçirdiği dönem kendi milli değerlerine ve tarihine bağlı kalarak sanat ve edebiyat çalışmalarına yönelmesinde etkili olmuştur. Yahya Kemal, Divan edebiyatının formlarını kullanan, Batı edebiyatında

⁴⁰ Uysal, *a.g.e.*, 2009, s.54.

⁴¹ İsmail Çetişli, *Yahya Kemal'in Şiirlerinde Hikemî Tarz ve Tavrı*, Yahya Kemal Beyatlı, KTB Yay. İstanbul, 2008, s.144-157, s. 146.

⁴² Yahya Kemal, *KGK*, Düşünüş, s. 106-107.

⁴³ Yahya Kemal, *KGK*, Deniz Türküsü, s. 97.

yaşanan gelişmeleri bilen, fakat bir taklitçisi olmaktan ziyade şekil gerekse muhteva açısından şiirimizde kendine has yeni bir sesin, yeni bir ifade tarzının simge bir ismi olmuştur.

Nevzat Kösoğlu'na göre: “Yahya Kemal, dışarıdan bir bakışla da olsa, kendi medeniyetinin değerlerini, güzelliklerini görmüş ve ona bağlanmıştı. O günlerde, yani Türklüğün, medeniyetimizi temsil eden imparatorluğunun, fiilen çökmekte olduğu ve en yoğun acıların, ümitsizliklerin yaşandığı o günlerde, birikimini büyük ölçüde Fransa'da almış bir Türk okumuşunun, kendi medeniyetini üstün tutarak ona bağlanması, gerçekten de büyük bir şahsiyet tezahürüdür. Bu şahsiyet, Türk edebiyatının en güzel şiirlerini ve Milli Mücadeleye can katan düz yazılarını yazacaktır.”⁴⁴

Yahya Kemal'in 1921-1922 yıllarında kaleme aldığı “*Topkapı Sarayında*”, “*Ezan ve Kur'an*”, “*Ezansız Semtler*”, “*Bir Rüyada Gördüğümüz Eyüb*” yazıları, milletimizin Müslümanlık a bağlılığını tarih, örf, mimari, musiki ve benzeri bin yıllık bir kültür birikiminin perspektifinden değerlendirmektedir. Şiirleri arasında da, en çok emek ve önem verdiği “*Süleymaniye'de Bayram Sabahı*” başta olmak üzere “*Itrî*”, “*Ziyaret*”, “*Atik Vâlîde'den inen Sokakta*”, “*Koca Mustâfapaşa*”, “*Ufuklar*”, “*O Taraf*”, “*Selîmnâme*” ve “*Ezân-ı Muhammedî*” Yahya Kemal'in dinî duygularını, inancını samimî bir şekilde yansıtan şiirlerdir.⁴⁵

Yahya Kemal'in eserlerine kültürel bir derinlik kazandıran tarihi olgu ve olaylar, padişahlar, peygamberler, camiler, dinî hayatı yansıtan ritüeller, sanat eserleri, sanatkârlar, mütefekkirler, mimari eserler, şehirler, musiki, vb. unsurlar, Türk kültürünün millî değerlerini yansıtan temel yapıtaşlarıdır.

Bu bölümde Yahya Kemal'in hayatına ve eserlerine değindik. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında ana temayı oluşturan ve eserlerinde önemle üzerinde durduğu, düşüncelerinin temelini oluşturan din ve kültür kavramlarını inceleyeceğiz.

---

⁴⁴ Nevzat Kösoğlu, “Bir Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal”, Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Yayına Hazırlayan: Osman Oktay, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 2008, s. 61.

⁴⁵ Okay, a.g.m., s. 37-38.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR VE DİN KAVRAMLARI

1.1. Kültür Kavramı

Kültürü oluşturan unsurların anlaşılması, açıklıkla ortaya konulması, ancak onu oluşturan fiziksel, tarihsel ve psikolojik yönlerinin ve bunların birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimlerinin ifade edilmesiyle mümkündür. Bu açıdan somutlaşmış kültür unsurlarının doğru anlaşılması ve okunması insanı oluşturan fizik ve metafizik unsurların bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi ile mümkün olacaktır. Bunun dışında kalan tanım getirme çabaları insanı oluşturan bütünlüğü parçalamak anlamına geleceği için eksik kalmaya mahkûmdur.

Toplumların bir arada olmasını sağlayan din, tarih ve dil gibi unsurlardan bir diğeri de kültürdür. Kültür kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde Latince *cultura* kelimesinden Batı dillerine, oradan da bize geçmiş bir kelimedir. Latince’de, sürmek, ekip-biçmek *Toprağı işlemek* anlamındadır. En geniş anlamıyla kültür, insan tarafından kazanılan bilgi, değer, inanç, sanat, gelenek, alışkanlık gibi yapı ve kapasiteleri içeren karmaşık bütünün adıdır. Fransız düşünürü Voltaire (1694-1778) *culture* sözcüğünü, Aydınlanma felsefesinin geleneksel anlayışına uygun bir yaklaşım içerisinde insan zekâsının (esprit) oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır.⁴⁶ XVIII. yüzyıl Aydınlanma Felsefesi’nin özünü kültür sorunu oluşturmuştur. Bu dönem felsefecilerinin kültür konusunda ana düşünceleri, kültürün ortaya çıkmasında, insanların var olması ve bu varlıkları ile meydana getirdikleri şeyler olmuştur.⁴⁷

Kültür tanımı için sözlüklere baktığımızda, Türkçe Sözlükte bu kavram, insanların tarihsel ve toplumsal değişme sonucunda meydana getirdikleri maddi ve manevi değerler ile bunların sonraki kuşaklara aktarılmasında insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütününe ifade eden bir paradigma içerisinde tanımlanmaktadır.⁴⁸ Bunun yanında bazı eserlerde kültür yerine “ekin” kavramının kullanıldığı da bilinmektedir. Bu doğrultuda kültür

⁴⁶ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, 10. Basım, Ankara 2003, s. 96; Tuncer Baykara, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1997, s. 6.

⁴⁷ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 378.

⁴⁸ Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu*, Ankara, 2005, s. 1282.

kavramı, “*tohumların iyileştirilmesi*” anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla kültür, maddi ve manevi değerlerin sonraki kuşaklara aktarılmasında kullanılan araçların bütünü, hars, ekin olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹

Kültür kavramı İbn Haldun (öl. 1406) tarafından “*Ümran*” terimi ile karşılanmıştır. İbn Haldun, Ümran kavramını toprağa yerleşmeyi şart koşmadan, insanların yaşadığı, iletişim kurduğu sosyal hayat olarak tanımlamıştır.⁵⁰

Yukarıda verilen tanımlar çerçevesinde kültür, bir millet tarafından oluşturulan maddi ve manevi unsurların tamamını ifade etmektedir. Bu anlamda kültür, bir topluluğu, bir milleti millet yapan, onu başka milletlerden ayıran hayat tezahürlerinin bütünüdür. Bu hayat tezahürleri her milletin kendine özgü millî değerleridir.⁵¹ Bu anlamda kültür, bir toplumun hayat tarzıdır.

Bir toplum kendi çevre şartları içinde, bir kültürü oluşturacak, kendine özgü bir sosyal yapı meydana getirebiliyorsa, bunun sonucunda sosyal sistemin ortaya çıkardığı kültür toplum hayatına egemen olacaktır. Kültürün kendine has özelliğinin belirginleşmesi ancak dil, din, inanç, felsefe, sanat, estetik, hukuk, iktisat ve ahlâk vb. değer yapılarında diğer kültürlerden ayırt edilmesini sağlayacak farklılıkları göstermesi ile mümkün olacaktır. Ortaya çıkan bu farklılık millî duyguların şekillenmesinde önemli rol oynar.⁵²

Türk düşünce ve kültür dünyasının önemli simalarından biri olan Ziya Gökalp (öl. 1924), ülkemizde kültür kavramını ilk defa kullanan ve bu kavrama tanım getiren düşünürdür. Zira O, kültür kavramı yerine “*Halk Medeniyeti*” ifadesini kullanmayı düşünmüş, daha sonra bu kavramın Latince köküne uygun olan Arapça “*Hars*” kavramı ile karşılamıştır. Hars kavramı, 1930’lu yıllarda kullanılmasına rağmen yaygınlık kazanmamış ve daha sonra yerini kültür kavramına bırakmıştır.⁵³ Ona göre, bir milleti meydana getiren maddi ve manevi öğelerin başında dil birliği, kültürel paylaşım ve din bulunmaktadır.⁵⁴ Kültür; bir toplumun gelenek, görenek,

⁴⁹ Ali Püsküllüoğlu, *Arkadaş Türkçe Sözlük*, , Arkadaş Yay., Ankara, 1994, s. 685.

⁵⁰ Süleyman Uludağ, İbn Haldun Hayatı Eserleri Fikirleri, T.D.V., Ankara, 1993, s. 53.

⁵¹ Muhammet Yelten-Mustafa Özkan, *Türkçenin Sözlüğü*, , Babıali Kültür Yay., İstanbul, 2002, s. 359.

⁵² Orhan Türkdoğan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslâm*, Birleşik Yay., İstanbul, 1996, s. 65.

⁵³ Tuncer Baykara, *Türk Kültürü Araştırmalara*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1997, s. 6.

⁵⁴ Ziya Gökalp, *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*, Tuna Yay., Konya, 2009, s. 14.

adet ve hayat tarzı haline getirip devam ettirdiği unsurlarla, duygu, düşünce, sanat ve dil özelliklerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kültür kavramının bu tanımlarına rağmen, üzerinde uzlaşmış ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun en açık örneğini kültür kavramının günümüze kadar yaklaşık yüz altmıştan fazla tanımının ortaya konulması göstermektedir.⁵⁵

Ziya Gökalp'a göre, "hars" halk kültürüdür. "Hars" kavramının muhtevasını halkın meydana getirdiği gelenekler, görenekler, örfler, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri, dil, musiki, din, ahlâk, estetik ve iktisadî ürünler oluşturmaktadır. Gökalp kültür konusunda farklı bir kavram daha kullanmaktadır. Buna göre "Hars" kavramının yanı sıra bir de "tezhîp" kavramı bulunmaktadır. Düşünürümüz tezhîp kavramını, eğitim görmüş aydın kimseler için kullanmıştır. Bu bağlamda insanların fikirleri, güzel sanatları, edebiyatı, felsefesi, bilimi ve hiçbir taassup karıştırmadan dini sevmesi tezhîp kavramı bağlamında tanımlanmıştır.⁵⁶ Erol Güngör, Ziya Gökalp'in *Hars*'ı, değişmesi istenmeyen bütün değerler, tezhîbi ise, değiştirilmesi istenen şeyler olarak tanımladığını belirtmektedir.⁵⁷ Bu doğrultuda, hars ile tezhîbin tanımları yapılarak aralarındaki fark ortaya konulmakta ve kültür yerine kullanılan hars kavramının gündelik yaşamda halk tarafından, tezhîp kelimesinin ise aydınlar tarafından kullanıldığı vurgulanmaktadır.

Nurettin Topçu (öl. 1975) ise kültür kavramını, taklit etme olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda Topçu, kültürü yani taklidi, "örf ve adet davranışlarında yaşanan, insanlar arasındaki yeme, giyim, kuşam, konuşma v.s. şeklinde gözlenen çeşidi" olarak tanımlamıştır.⁵⁸

Kültür kavramı konusunda Batı dünyasında pek çok tanım ortaya konulmuştur. Mesela, R. Linton (öl. 1953)'a göre kültür bir toplumun hayat biçimini ifade etmektedir. P. A. Sorokin (öl. 1968) ise kültürü, sosyal-kültürel evrendeki açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar ile bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş grupları olarak tanımlamaktadır. Karl Marx (öl. 1883) ise kültürü oluşum ve köken yönünden

⁵⁵ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1983, s. 15.

⁵⁶ Gökalp, *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak...*, s. 94.

⁵⁷ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yay., İstanbul, 1990, s. 12.

⁵⁸ Mustafa Kök, *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*, Dergah Yay., İstanbul, 1995, s. 45.

“doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı hemen hemen her şey”⁵⁹ olarak tanımlamıştır. Kültür olgusunu tanımlamada sosyal antropologlara, mesela Edward Taylor (öl. 1917)’a göre kültür büyük ölçüde bilgi, inanç, sanat, ahlâk ve gelenek olarak öğrenilmiş yapıyı ifade etmektedir.⁶⁰

Kültürü öğrenilmiş davranış biçimi olarak tanımlayan Orhan Türkdoğan (1926-), bunu bir metaforla açıklamıştır. Bu metafora göre nasıl ki sepet örmek için saz saplarına ve ince dallara ihtiyaç bulunmaktaysa, tıpkı bunun gibi bu sepeti örmek için örme şeklinin görülmesi, öğrenilmesi, öğrenilmiş davranış biçimini oluşturmaktadır.⁶¹

Sait Başer (d. 1957) kültür kavramı konusunda şu ifadelere yer vermektedir: “Sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, tarih, sosyoloji ve etnoloji gibi sosyal bilimlerin ortak olarak değerlendirdikleri bir konu olmuştur. Bu bilimlerin her biri kültürü, kendi yönlerinden ele almıştır. Kültürler inançlar, sosyolojik ve psikolojik sebeplerle ilişkilerin bir anda kesilebileceği sistemler değildir. Dolayısıyla bunlarda süreklilik mevcuttur. Bir toplumun ana karakteri onların dillerine, sanatlarına, mimari ve musikilerine, sosyal dokularının oluşmasına, evlilik ve yeme içme alışkanlıklarına kadar etkilemektedir.”⁶² Bu ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır ki kültürel değerlerin insan hayatı için büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu anlamda insanın ürettiği her şey “*kültür*” kavramı ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla kültür insanın tabiata sonradan dâhil ettiği her şeyi kapsayan geniş bir muhteva içerisinde ele alınmaktadır. Bundan dolayı kültür, dili, âdetleri, fikirleri, inançları, görenekleri, sosyal kurumları, miras olarak devralınan sanat eserlerini, teknik süreçleri ve değerleri içine alan geniş bir muhtevaya sahiptir.

Her milletin kültürünün kendine özgü norm ve değerleri olduğunu ifade eden Erol Güngör (öl. 1983) “*kültürü tepkilerden doğan inanç, norm ve davranış özellikleri*”⁶³ olarak tanımlamıştır. Bu norm ve davranış özellikleri de insanların toplumdaki yerini alıp, kişilik kazanmasını sağlamaktadır.

---

⁵⁹ Güvenç, *a.g.e.*, s.100.

⁶⁰ Gondon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınbay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s. 442.

⁶¹ Orhan Türkdoğan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslâm*, Birleşik Yay., İstanbul, 1996, s. 32.

⁶² Başer, *a.g.e.*, 2011, s. 99.

⁶³ Güngör, *a.g.e.*, s. 25.

Mümtaz Turhan (öl. 1969)'a göre, kültür bir toplumun meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bunlar toplum içinde var olan, bilgi, değer ölçüleri, tutumları ve zihniyetle ilgili bütün davranışları kapsamaktadır. Toplumun bu özellikleri, onu diğer toplumlardan ayırt eden bir hayat tarzını meydana getirmektedir.⁶⁴

Bu tanımlar ışığında kültür olgusunu bir milleti o millet kılan temel değerler olarak tanımlamamız mümkündür. “*Bir milleti o millet kılan şey, tarih, din, sanat, dil, folklor ve gelenekleri içine alan yani maddi ve manevi değerler bütünü olan millî kültür kavramıdır. Bir milletin varlığı millî kültürüne verdiği önemle doğru orantılıdır. Bu açıdan, gelenek ve göreneklerine, tarihine, kültürüne önem vermeyen milletlerin egemenliğini ve bağımsızlığını devam ettirmeleri güçtür.*”⁶⁵ Bu açıdan bir milletin var olması tarihine, kültürüne, diline ve dinine verdiği önemle doğru orantılıdır.

Kültürü sadece tabiatın insan tarafından işlenmesi olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bunun yanı sıra kültür, bizzat insanın ahlâkî, sosyal, entelektüel, teknik yetenek ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi anlamını içermektedir.⁶⁶ Böylece insanın, doğuştan potansiyel olarak pek çok yeteneği getirmesiyle birlikte uygun ortamı bulamayınca, bunları ortaya çıkarmasının beklenmesi de mümkün değildir.

Kültür, bir toplumu diğerinden ayırmaya yarayan ve toplumun özelliğini temsil eden bir sembol gibidir. Onun için kültür birliği, ırk birliğinden, hudut birliğinden daha önemli bir özellik taşımaktadır.⁶⁷ Yani kültür, bir milletin temelini oluşturan en önemli unsurlardan biridir.

Kültür kavramı hakkında yukarıda işaret edildiği gibi birbirinden farklı tanımlar yapılmıştır Kültür, bir toplumun yaşam biçimini oluşturur. Zira kültür, insanların toplu halde yaşarken uyması gereken kuralları da belirler. Bu uyum nedeniyle insanlar tarafından oluşturulan yapıyı meydana getirir.⁶⁸

---

⁶⁴ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yay., İstanbul, 1997, s. 40.

⁶⁵ İsmail Yakıt- Nejdet Durak, *İslâm'da Bilim Tarihi*, Isparta, 2002, s. 40.

⁶⁶ Yavuz Abadan, *Kültür Mefhumu ve Değişim*, Yücel Mecmuası, Ankara, 1956, s.174.

⁶⁷ Hamide Topçuoğlu, *Genel Sosyoloji Ders Notları (Çoğaltma)*, A.U.D.T.C.F, Felsefe Bölümü, Ankara, 1976, s. 88.

⁶⁸ Baykara, *a.g.e.*, s. 7.

Kültürün çeşitli tanımları olmakla birlikte, yapılan tüm tanımlarda ortak olan bazı yönler vardır. Bunlar öğrenilmiş davranışlardan oluşması, zamanla değişebilmesi, gereksinimleri karşılaması ve bütünüleyici nitelikte olması kültür tanımlarının ortak yönünü oluşturmaktadır. Ziya Gökalp, Türkçülük kavramını tanımlarken “*Türk’ün bir dili ve tek kültürü olabilir*” demektedir.⁶⁹ Fakat kültürün değişken bir yapısı vardır. Değişme, uyum yoluyla gerçekleşir. Aslında doğal koşullar kültürel özellikleri belirleyecek kadar etkili ya da güçlü değildir. Fakat kültürler, zaman boyutu içinde, doğal çevreye uyum gösterirler. Şöyle ki, doğum günleri Batıya ülkesine ait kültürel bir davranışken bizim kültürümüze de geçmiş ve artık bizim de kültürel bir davranışımızı oluşturmuştur. Kültürler yayılma, ödünç alma, öykünme, vb. yollarla komşu kültürlerle de benzerler. Ayrıca, kültürel sistemi oluşturan bireylerin biyolojik ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde uyum gösterirler. Koşullar değiştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı uyum düzeyi de değişir. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bunlar bilinç düzeyine yükselir. Bu ihtiyaçları karşılayacak, sorunları çözecek deneme ve düzeltmeler yapılır.⁷⁰

Kültür değişmesini teknolojik açıdan elen alan Erol Güngör, kültür alış verişinde, bir ülke, bir başka ülkenin sadece teknolojisini sadece manevi kültürünü almak istese bile bunu istediği şekilde gerçekleştiremez. Yani teknolojik gelişmeler manevi kültürde değişmelere zemin hazırladığı gibi inanç ve tutumlardaki değişmeler de teknolojik değişmelere zemin hazırlayacaktır.⁷¹ Böylece teknolojik gelişmelerin kültür üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Kültür ve medeniyet kavramları birbirleri ile etkileşim halinde bulunmasına rağmen aslında bu iki kavram farklı anlamlar içerir. Zira medeniyet, toplumlara ait bazı kültür değerlerinin, birçok millet tarafından kabul edilerek oluşturulan bütünü ifade ederken, kültür kavramı ortak değerlerin kaynağını oluşturur. Medeniyete tek bir millete ait olan kültür kaynaklık etmez. Farklı milletlere ait kültürler kaynaklık eder. Örneğin, Türkler, Araplar ve İranlılar birbirlerinden farklı kültürlerle sahip oldukları, halde İslâm dininin uygulanışında farklılıklar göstermişler ancak dünya

---

⁶⁹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Tuna Yay., Konya, 2009, s. 38.

⁷⁰ Güvenç, *a.g.e.*, s. 96.

⁷¹ Güngör, *a.g.e.*, s. 17.

görüşleri, İslâm hukuku, edebiyat ve sanat anlayışları bakımından millî kültürün dışına çıkararak onları birbirleri ile birleştirerek, İslâm medeniyetini oluşturmuşlardır. Onları İslâm medeniyeti alanı içinde toplayan ise yine bu iki kavramın ortak özellikleri olmuştur.⁷² Aralarındaki bu ayrılıklara rağmen, kültür ile medeniyet karşılıklı bir etkileşim içindedir. Çünkü insanlar tarafından meydana getirilen kültür geliştikçe medeniyetin ilerlemesi de mümkündür. Buna karşılık, medeniyet alanındaki gelişmeler, teknolojideki değişiklikler ve yenilikler de kültür değerlerinin değişmesinde etkili olmaktadır. Mesela, eskiden her toplumda, o topluma ait yaşayış tarzı, uygun giyim kuşam şekilleri, yemek pişirme usulleri bulunurken, bugünkü teknik gelişmeler nedeniyle aradaki birçok ayrılıklar kalkarak onları, medeni imkânlar ölçüsünde ortak şekillenmelere bağlamıştır. Aynı şekilde, eskiden sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını, sağlık sorunlarını din ve sihir yolu ile karşılamaya çalışan insanoğlu, bugün bu ihtiyaçları için tıptan ve bilimden yararlanmaktadır.⁷³ Dolayısıyla kültür ile medeniyet arasındaki bu karşılıklı etkileşim ve medeniyet alanındaki ilerleme, bazı yönleri ile kültürün kapsadığı alanı gittikçe daraltmakta; kültürdeki gelişme ve ilerlemeler ise medeniyetin alanını genişletmektedir.

Ziya Gökalp, kültür ve medeniyet hakkındaki görüşlerini belirtirken, bu iki kavramın benzer ve farklı yönlerinin olduğunu ifade etmiştir. Bu iki kavramın ortak yönleri sosyal hayat alanlarını içine almaktadır. Ona göre, bu sosyal hayat alanları toplumun dinini ve dilini oluşturmaktadır. Bu iki kavramın farkı ise, kültür (hars) millî iken medeniyet milletlerarasıdır. Medeniyet metotlu olarak ve ferdi iradelerle meydana gelen sosyal olayların bütününe teşkil eder. Kültür ise, metotla ve ferdi iradeyle meydana gelmez.⁷⁴ Ziya Gökalp, kültür ve medeniyet ilişkisi konusunda şu ifadelerle yer vermektedir: “Medeniyet ve kültür ilişkisi, aynı plandaki paralel işlevler ilişkisi değil, bütünleştirici bir kaynak ile o kaynaktan beslenerek gelişen ürünler ilişkisidir. Medeniyet kaynak, meydana gelen ürünler ise kültürü oluşturmaktadır.”⁷⁵ Bu yaklaşım doğrultusunda Gökalp, kültür ve medeniyetin birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olduğunu vurgulamaktadır.

---

⁷² Yılmaz Özakpınar, *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, Kültür Serisi:147, Ötügen Neşriyat Yay., İstanbul, 1997, s. 83.

⁷³ <http://bilgiyelpazesi.blogcu.com/kultur-ile-medeniyet-arasindaki-iliski-kultur-medeniyet-iliskis/4420230>, (e.t, 20.02.2013)

⁷⁴ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Tuna Yay., Konya, 2009, s. 42-43.

⁷⁵ Özakpınar, *a.g.e.*, 1997, s. 109.

Toplumları birbirinden ayıran ve nev’i şahsına münhasır kılan şey kültürdür. Kùltürler ortak bir medeniyet içinde bulunsalar da bunları birbirinden ayıran duygusal özellikler mevcuttur. Özden bu hususu açıklamak için şu ifadelere yer vermektedir: *“Kùltürün medeniyete göre bir önceliğinin bulunduğu ve değişik kùltürlerin bir araya gelerek medeniyeti oluşturduğu söylenebilir. Ancak bu değişik kùltürlerin bir araya gelebilmeleri, rastgele değil, birbirine benzer, ortak veya yakın özellikler taşımalarına bağlıdır.”*⁷⁶

Bir toplumun konuşma ve yazı dili, edebiyatı, sanatı, bilimi, felsefesi, gelenek ve görenekleri, inançları, alışkanlıkları, ahlâk ve hukuk normları, değer anlayışı, sembolleri, ekonomik yapılanması, ayin ve törenleri, sanat telakkisi, vb maddi ve manevi değerlerinin bütünü o toplumun kùltürünü oluşturmaktadır.⁷⁷ Kùltür, maddi ve manevi yaşantılarının bütünü oluşturmakta olup tarihi süreçte kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Yahya Kemal kùltür, medeniyet ve insan arasındaki ilişkiyi formüle eden eserlerinde kùltürün oluşumunu ve şekillenmesini sağlayan esas unsurlar olarak bazı temel değerleri öne çıkarmaktadır. Kùltürün temel öğeleri olan din, dil, ahlâk, hukuk, örf, tarih, coğrafya, sanat, aynı zamanda kùltürel sürekliliği sağlayan değerlerdir. Toprak, üzerinde yaşayan insanları biçimlendirir. Düşünürümüz kùltürel sürekliliği sağlayan değerlerin doğru bir biçimde anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, bu kùltürün beşiği Anadolu ve Rumeli’dir; bu toprakların oluşturduğu kùltürün yansımalarının en açık olarak tezahür ettiği yer ise İstanbul’dur. Bu açıdan Yahya Kemal’in İstanbul konusunda pek çok şiir ve makale kaleme almasının İstanbul’a olan hayranlığını veya özlemini vurgulamasının nedeni, sadece şehrin güzelliğinden değil, İstanbul’u Türk kùltürünün en güzel örneği olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu konu ilgili bölümde daha geniş olarak inceleneceği için şimdilik bu kadarla iktifa ediyoruz. Kùltür kavramını tanımladıktan sonra konumuz içinde yer alan din kavramını tanımlamaya çalışacağız.

---

⁷⁶ Özden, *a.g.e.*, s. 22.

⁷⁷ Yakıt ve Durak, *a.g.e.*, s. 40.

1.2. Din Kavramı

Tanımı en zor olan kavramlardan birini din oluşturmaktadır. Dinle ilgili birçok tanım yapılmasına rağmen ortak bir tanım bulmak mümkün olmamıştır. Bütün inanç şekillerini kuşatacak, ortak esasları ifade edecek bir tanım ortaya koymanın zorluğu ortadadır. Dinî tanımlarken farklı ifadelerin ortaya çıkmasının bir nedeni de, tanımlamada subjektif davranılmasıdır. Din kelimesini anlatmak için her dilde farklı anlamdaki kelimeler kullanılmıştır. Bunlar; İbranice’de kanun ve hüküm anlamına gelen “*dat*”, Sanskritçede, ezeli ve ebedi hakikat anlamında “*sanata dharma*”, İslâm’dan önce Türkçe’de “*darm*” veya “*nom*”, Batı dillerinin çoğunda Latince’de saygı ve titizlik anlamına gelen “*religon*” gibi kelimelerdir. Dinin etimolojisine bakıldığında ise, din âlimlerinin, din kelimesinin Arapça “*deyn*” kökünden mastar veya isim olduğunu kabul ettikleri görülür. Dinin âdet, durum, ceza, mükâfat ve itaat olmak üzere başlıca beş anlamını veren Cevherî (ö. 1007), terim olarak dinin bu son anlamdan geldiğini belirtir.⁷⁸

Dilimize Arapçadan geçmiş olan din kelimesi, Kur’an’ı Kerim’de “*yol, hayat tarzı, hesap günü, kanun, hüküm*” vb. kelimelerle tanımlanmaktadır. Buna göre din, genel olarak insanın yaşayış biçimi ya da hayatı boyunca takip ettiği yöntem anlamına gelmektedir. Din, tarih boyunca insan hayatında her zaman var olmuştur. Ayrıca din, insanın düşüncelerinin, tavırlarının, davranışlarının ve diğer insanlara ve çevreye karşı tutumlarının belirlenmesini sağlamıştır.⁷⁹

Din kavramının tanımı için sözlüklere baktığımızda, Türkçe sözlüklerde şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Tanrı düşüncesine dayalı toplumsal bir kurum, insanların doğüstü güçlere, kutsal saydıkları türlü varlıklara, tanrılara ya da Tanrı’ya inanma, tapınma biçimi.*”⁸⁰ Bu açıklamadan sonra şöyle bir anlam çıkarmamız mümkün olacaktır: Din, Tanrı’ya olan "mutlak bağlılık hissini duymak"tan ibarettir.

Büyük Türkçe sözlükte ise din, “*Allah tarafından konulan ve Allah’ın vazifelendirdiği peygamberler aracılığı ile aklı dengesi yerinde olan insanlara tebliğ edilen*”⁸¹ şeklinde ifade edilmektedir.

⁷⁸ Günay Tümer, “Din”, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 9, s. 312; Ekrem Özbay, vd., *a.g.e.*, s.23.

⁷⁹ Ekrem Özbay, vd., *a.g.e.*, s. 23.

⁸⁰ Ali Püsküllüoğlu, *Arkadaş Türkçe Sözlük*, , Arkadaş Yay., Ankara, 1994, s. 304.

⁸¹ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, , Beyan Yay., İstanbul, 1988, s. 703.

Din kavramının anlamıyla ilgili birçok farklı tanımın ortak noktalarını şu şekilde ortaya koymak mümkündür.

- a) Tanrı kavramı veya genel ifadeyle kutsal kavramı bütün dinlerin özünü oluşturur.
- b) Zihnen kabul edilen bu üstün güç ve kudrete karşı kalben hissedilen bağlılık duygusu.
- c) Taabbudi unsur olarak adlandırdığımız, zihnen kabul edilen bu varlığa karşı bağlanma ile bazı davranışları yapma sorumluluğunu üstlenme, kısacası kulluk ve ibadet gereklerini yerine getirme. Dolayısıyla kendi varlığını tanımlama ve Tanrı katında kendi varlığının değerini izah etme durumudur.
- d) İnsanların aynı hissi paylaşması ile ortaya çıkan sosyal birliktelik. Ümmet fikri.⁸²

Dinî doktrinler, soyut düşünceler, şekilsel prensipler ve ahlâkî uygulamalar, bu yaklaşıma göre, bu farkında oluşun getirdiği ikinci derecedeki ürünleridir.

Emile Durkheim (öl. 1917), dini “*kutsal şeylerle ilgili pratiklerden meydana gelen inanç ve amellerin ona inanıp bağlananları manevi yönden birleştiren ve genellikle doğaüstü, kutsal ve ahlâkî öğeler taşıyan, çeşitli ayin, uygulama, değer ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütünü olarak insanlığın en köklü ve evrensel sistemi*”⁸³ olarak tanımlamıştır. Durkheim, burada insanların din anlayışını bir bütün olarak ele almıştır. Ayrıca dinin insanları inançları gereği duygusal yönden birleştirici bir role sahip olduğuna değinmiştir.

Muhammed Abduh (öl. 1905)’a göre din, insanın kâinattaki varlıkları müşahede ederek duyular üstü ilâhî gerçekleri kavramasından ibarettir. Bu ilâhî gerçeklerden biri de peygamberlik kurumudur. İnsan ancak peygamberlerin getirdiği mesaj yardımıyla ilâhî hakikatin mahiyetini kavrar ve her türlü davranışının karşılığını başka bir âlemde göreceğini öğrenir.⁸⁴ Aynı zamanda dinler, insanların ahlâk ve kültür alanındaki düşüncelerini ve amaçlarını aşkın alana yükseltme çalışmalarıdır.⁸⁵

⁸² İlmihal 1, *İman ve İbadetler*, İSAM, İstanbul, 2009. s. 4.

⁸³ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 1998, s. 201.

⁸⁴ Günay Tümer, *a.g.m.*, s. 315.

⁸⁵ Remziye Yılmaz, Beyza Bilgin, *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Sinemis Yay., Ankara, 2005, s. 1.

Süleyman Uludağ'ın “*İbn Haldun*” adlı eserinde, İbn Haldun, dini, bir umran olayı, yani bir kültür olayı olarak tanımlamıştır. İbn Haldun dini, sosyal bir kurum, insana özgü değer olarak görmüştür.⁸⁶

Ziya Gökalp, insanların dinî görevlerini yerine getirirken Türkçe'yi kullanmaları gerektiğini savunur. Gökalp, “*dinî hayatımıza daha büyük bir heyecan ve iç huzuru vermek için gerek tilavetleri dışarıda kalmak üzere Kur'an-ı Kerim'in ve gerek ibadet ve törenlerden sonra okunan bütün dualarla yakarışların ve hutbelerin Türkçe okunması*”⁸⁷ şeklindeki ifadesiyle bu konuya dikkat çeker.

Nurettin Topçu dini, her şeyden önce Allah'a inanmak olarak tanımladıktan sonra, Allah, hem tabiatüstü kuvvetlerin kaynağı, yaratıcısı, hem de tabiatüstü varlıkların prensibi ve kurucusu olarak tanımlamıştır.⁸⁸

Din konusunda Hayati Hökelekli (d. 1951) şu görüşlere yer vermektedir: “*Din, varoluş konusunda genel mahiyette kavramlar dile getiren ve insanlarda güçlü, derin ve kalıcı motivasyonlar ve ruhî eğilimler uyandıracak tarzda etkiye bulunan bir semboller sistemidir. Dile getirdiği kavramlara öyle bir gerçeklik özelliği sağlar ki, bunların etkisiyle yaşanan motivasyonlar ve ruhî eğilimler ancak gerçeğe dayanmakta ve dinî meydana getiren semboller sistemini oluştururlar. Mesela; bir ibadetin ancak ibadetler bütünü içerisinde bir anlamı vardır ve ibadetlerin mahiyeti, dinî öğretinin dünya ve ahiret konusunda bildirdiği şeyle ilişki kurularak anlam kazanır.*”⁸⁹

Din, tarihin her devrinde ve bütün toplumlarda görülen ve insanı hem içten hem dıştan saran, insanın düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir olguyu ifade etmektedir. İnsan, gerçek anlamda düşündüğü zaman kendini aşan bir kudretli güce yönelmesi gerektiğine inanmıştır.⁹⁰ Bunun yanı sıra din, insanın, psikolojik yetilerini de kullanmak suretiyle olgunlaşmasına yardımcı olan; onun diğer insanlarla, toplum ve tabiatla faydalı münasebetler kurmasında etkisi bulunan, insanı,

---

⁸⁶ Süleyman Uludağ, *İbn Haldun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, s.113.

⁸⁷ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Tuna Yay., Tuna Kitabevi, Konya, 2009, s.158.

⁸⁸ Kök, a.g.e., s. 59.

⁸⁹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, T.D.V. Yay., Ankara, 1993, s. 70.

⁹⁰ Ekrem Özbay vd., a.g.e., s.30.

bir bütün olarak görmek suretiyle onun kişilik kazanarak dış çevreyle daha iyi iletişim kurmasını sağlayan olgulardan birisi olmaktadır.⁹¹

Sonuç olarak yukarıda da bahsedildiği gibi din kavramı hakkında farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeni içinde yaşanılan kültürel ortamdan ve tanım yapan kişilerin öznel davranmalarından kaynaklanmaktadır. Buraya kadar kültür ve din kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Bundan sonra bu iki kavram arasındaki ilişkiye değinilecektir.

1.3. Kültür ve Din İlişkisi

Din, kültürün kurucu unsurları arasında yer almaktadır. Kültürü besleyen ve etkileyen hatta bazen oluşturan ilahi bir kaynaktır. Bu nedenle zamanla dinî olan pek çok şey kültür haline gelir. Kültürel bir değer olarak benimsenir. Her din sadece fertlerin içinde yaşadığı sübjektif bir tecrübe olarak kalmaz ve somut bir şekil ve tavır haline dönüşerek objektifleşir. Böylece din, toplumu ve kültürü etkilemektedir.

Kültürü oluşturan ana öğelerden biri de dindir. Hatta kültür konusunda araştırma yapan araştırmacılar, “*dini, kültürü belirleyen ve onu yönlendiren temel etken olarak görmektedir.*”⁹² Burada dinin kültür üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır.

Kültür, bir toplumda yaşayan insanların bütün öğrendiklerini ve paylaştıklarını içine alan bir kavramdır. Bu öğrenilen ve paylaşılan şeyler, insanın doğumundan başlayarak hayatının sonuna kadar devam eder. Örneğin; dil, din, yiyip içme alışkanlıkları, sosyal yaşantı, bilgi, görgü kuralları ve manevi değerlerin bütünü kültürü oluşturmaktadır. Kültür, “*eğitim görmüş bir insanın davranışlarını düzenlemesi, bilgi, duygu ve düşüncelerini topluma uygun bir şekilde kullanmasıdır. Dilimizde bu gibi kişilere kültürlü insan denir.*”⁹³

Din ile kültür arasında bir ilişkinin olduğu aşikârdır. Din, içinde doğduğu kültürün temel unsurlarından etkilenir. Mesela mabetlerin mimari yapısı, büyük ölçüde kültür tarafından şekillenir. Bu şekillendirme söz konusu kültür ortamında hâkim olan bilgi birikiminin, iklim şartlarının, coğrafi yapının ve teknolojik imkânların etkisi büyüktür.

⁹¹ Özden, *a.g.e.*, s.74.

⁹² Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, genişletilmiş 3. Basım, Bilgi Yay., Eylül, 2000, s. 109.

⁹³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/kültür>, (e.t, 15..01.2013).

Kültür ile din arasındaki etkileşimi Özden (d. 1962) şu ifadelerle değerlendirmektedir: “Anlatmak istenip de anlatılmasında güçlük çekilen konular; dinî hükümlerle anlatılmak istenmiştir. Hatta bu tür yasaklar, birtakım ayet ve hadislere dayandırılarak da anlatılmış olabilir. Sözgeşi elektriğin henüz keşfedilmediği, dolayısıyla ülkemizde de kullanılmadığı zamanlarda, ortamı iyice aydınlatmayan gaz lambasıyla iş yapmak sıkıntıya yol açacağından akşamları iş yapılması, dinî bir hükme bağlanarak yasaklanmıştır. Örneğin, akşamleyin tırnak kesmek günahtır.”⁹⁴ Burada yaşantımızda yanlış olduğu bilinen davranışları değiştirmek, insanların bu davranışı yapmalarını önlemek amacıyla dine olan bağlılıklarından yararlanıldığı belirtilmiştir.

Nurettin Topçu’ya göre eğer inançlarımız başkalarına aktarılabilir özellikte olmasaydı, sadece kişiye özgü olarak kalsaydı, ne millet ne de medeniyetten bahsetmemizin mümkün olamayacaktır.⁹⁵

Din ve kültür birbirleriyle etkileşim içindedir. Şöyle ki, din, kabul edildiği toplumun hem genel yapısını değiştirir, hem de o toplumun içinde bulunduğu çevre ve kültürel yapılanma tarafından belirli oranlarda yeniden yorumlanır. Zincirleme olarak düşünülürse, kültür ve din birbirini farklı oranlarda etkiler. Bu konuda Max Weber (öl. 1920) toplum-din ilişkisini belirlerken şu ifadelerle yer verir: “Gerçekten de her din, amaçları ve vaatleriyle uygulandığı tabakayı belli boyutlarda etkiler.”⁹⁶ Bu yaklaşıma göre dinî olan pek çok şey zamanla kültürel bir değer olarak belirginleşmektedir.

Bu konuda Ziya Gökalp şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Din, ahlâk ve estetik kuralları ile millî ükûlere uymamız, vicdan mahkemelerinin yahut mahkeme vicdanlarının bize yönelteceği manevî, ya da toplumsal zevkin bizlere uygulayacağı “alay etme, gülme” şeklindeki cezalar, bu uymamanın doğal ve zorunlu bir sonucu değildir. Bu cezalandırmalar, yukarıda sayılan kuralların kültür toplumunun vicdanında “değerli” tanınmasının, dolayısı ile de “yaptırımçı” olmasının

---

⁹⁴ Özden, a.g.e., s. 40.

⁹⁵ Kök, a.g.e., s. 43.

⁹⁶ Yılmaz ve Bilgin, a.g.e., s. 68.

*sonucudur.*⁹⁷ Görüldüğü gibi din, kültürü besleyen ve etkileyen hatta oluşturan ilahi bir kaynak olarak tanımlanmaktadır.

Din-kültür ilişkisinde vahyin büyük bir yeri vardır. Dinin en temel kavramlarından birisi olan vahiy; Tanrı, iman, kutsal kitap ve din anlayışlarının oluşmasında rol oynayan anahtar bir kavramdır. Sahip olunan vahiy anlayışı, din anlayışını da şekillendirir. Din ile kültür arasındaki ilişkinin mahiyeti, dinlere göre değişiklik gösterir. Din ile toplum arasındaki münasebete, dinin toplum üzerindeki etkisine baktığımızda bir hayli zengin malzeme karşımıza çıkar. Bütün dinler toplumsal yapıyı belirler, etkiler ve değiştirir. Her şeyden önce toplumsal örgütlenme ve davranışların şekil ve karakteri dinin etkisine açıktır. Din, ilkel kültürlerden itibaren aile, kabile, boy, millet gibi tabii birliklerle yakın ilişki içindedir. Ayrıca din gerek zihniyet, gerek örgütlenme açısından bu birlikleri etkiler. Fakat bu etki zihniyetler üzerinde daha fazla olmaktadır. Dinin tabii birlikler üzerindeki etkisi öncelikle aile hayatında, aile reisliğinde, kadın-erkek ilişkisinde, çeşitli tip ve şekillerdeki evliliğin kutsanmasında, aynı cinsler arasında doğan yakın ilişkilerde, akrabalık sistemleri üzerinde, ayrıca akranların bir sınıf teşkil etmesinde yoğun bir şekilde görülmektedir.⁹⁸

Toplumsal örgütlenmenin en gelişmiş şekli olan devlet üzerinde de dinin etkisinden söz etmek gerekir. Din devleti çeşitli açılardan etkiler. İlkel topluluklarda karşımıza çıkan hükümdar ilahlar, aziz liderler bunun örneğidir. Her ne kadar burada kurumsallaşmış devletler olmasa da dinin genel hayat üzerindeki etkilerini geleneklerde, toplumun kurum ve kuruluşlarında görmek mümkündür. Bir dinin getirdiği zihniyet, insan hayatıyla sınırlı kalmaz. Bilakis toplum hayatının din dışında kalan bölümlerinde de etkili olur. Bu suretle bir dine has zihniyet, sadece tabiata karşı değil, fakat aynı zamanda evlilik ve aile, meslek, ekonomi ve devlet gibi toplumsal kurumlara ve toplumsal olgulara karşı da bir tavır takınmayı gerekli kılar. Ayrıca din, belirli özelliklere sahip bazı topluluklar içinde taraftar bulur. İnsanlar arasında dini cemaatler, tarikatlar gibi bazı toplumsal münasebetlerin doğmasına neden olur.⁹⁹

---

⁹⁷ Ziya Gökalp, *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*, Tuna Yay., Konya, 2009, s. 41.

⁹⁸ www.ilafdergi.hitit.edu.tr/files/18.8.pdf (e.t. 28.10.2013)

⁹⁹ www.dinbilimleri.com/makaleler/114.9630859_0402010419.pdf (e.t. 28.10.2013)

Bunun yanında toplumlarda kültür çatışması söz konusu olmaktadır. Zira Laikleşmiş seçkinler kesimine karşı dini yeniden canlandırma hareketleri açısından, Türkiye’de, diğer Müslüman ülkelerde ve İsrail’de görülmekte olan çatışmalar, iki Almanya’nın birleşmesinden sonra, “Batılı” ile “Doğulu” Almanlar arasındaki kültürel gerginlik buna örnek teşkil etmektedir.¹⁰⁰

Sonuç olarak, her milletin kendine özgü dinî yaşayışı bulunur ve milletlerin dinî yaşayışları onların kültürünü de etkiler. Batıda kilise çanlarının ibadet için çalması, bizde ise namaz vakitlerinde ezanların okunması kültürel ve dinî yaşantıyı simgelemektedir. Din ve kültür arasındaki ilişkiye bu şekilde değindikten sonra Yahya Kemal’in bu kavramlar hakkındaki düşüncelerini ele alacağız.

---

¹⁰⁰ Yılmaz ve Bilgin, *a.g.e.*, s. 51.

İKİNCİ BÖLÜM

YAHYA KEMAL BEYATLI' NIN KÜLTÜR VE DİN ANLAYIŞI

2.1. Yahya Kemal'in Kültür Anlayışı

Yahya Kemal'in bizim için önemi, onun sadece şiir sanatındaki eşsiz yeteneği ve ifade gücü değil, aynı zamanda şiirlerinde ve eserlerinde öne çıkardığı tarih anlayışı ve tarih şuurudur. Onun şiirleri “aşk”, “ölüm” gibi evrensel unsurların yanı sıra “*yurt sevgisi*” ve “*tarih şuru*” gibi kültürel dokumuzu yansıtan değerlerle doludur. Yahya Kemal'i “*Türk ve Batı edebiyat tarihini en iyi bilen Türk*”¹⁰¹ şeklinde değerlendirmek yanlış olmaz. Yahya Kemal, zengin tarih birikimiyle tarihî geçmişimize ve kültür değerlerimize sahip çıkmış, bizi de kültürümüze sahip çıkmak için harekete geçirmiştir.

Yahya Kemal'e göre tarih, Malazgirt Meydan Savaşıyla başlar. Bu zafer sonucunda Anadolu'ya giren Türkler, göç ederek doğudan gelen, göçebe toplum özelliklerini taşıyan insanlar olarak kalmamış Anadolu'ya yerleşerek bu coğrafyaya kendi rengini veren, Türk dilini ve kültürünü meydana getiren bir toplum olmuştur.¹⁰²Bu tutumu yeni kurulan ve Batıcı eğilimlerin öne çıktığı bir cumhuriyetin hangi kültürel temeller üzerine yükselmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Yahya Kemal'in milli bir tarih bilincine sahip olmasında ilk bölümde işaret edildiği gibi Fransa'da eğitim gördüğü dönemde hocası olan Albert Sorel'in derslerinin büyük etkisi olmuştur. Özellikle onun derslerinde öğrendiği Camille Julian'ın “*Fransız toprağı bin yılda Fransız milletini yarattı*” sözünün etkisiyle Anadolu'nun Türklükle şereflendiği 1071 Malazgirt zaferinden itibaren bütün Türk tarihini ayrıntılı olarak tahlil etmiştir. Bu düşüncesinin gelişmesinde şüphesiz düşünürün içinde doğup büyüdüğü Üsküp şehrinin elimizden çıkmasının ortaya çıkardığı üzüntünün de etkisi olmuştur. Bundan dolayı tarihe Türklük bilinciyle bakmış ve tıpkı bir tarih filozofu gibi Türk milletini belirleyen temel değerleri, kültürü tarihin içersinden damıtılmış kavramlar ve terimlerle ifade etmeye ömrünü

¹⁰¹ Sait Başer, *Yahya Kemal'e Göre Türk Kimliği ve Görüşlerinin Kamuoyundaki Yansımaları*, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 1996, s. 116.

¹⁰² Kemal Bek, *Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu*, Tarih ve Özne Yay., Mart, 2001, s. 35.

adamıştır.¹⁰³ Okay'a göre: "Yahya Kemal'in siyasi fikirlerinin gelişmesi ve dinî hayat ve inanç karşısındaki davranışı Türk aydınının son asırda geçirdiği ruh ve fikir macerasının bir parçasını aksettirir. Ondaki İslâmî duyguların kaynağı, çok ileri yaşlarda bile bir dâüssıla gibi kendisini saran Üsküp hatıraları içindedir."¹⁰⁴

Cumhuriyet 29 Ekim 1923 ilan edilip yeni bir devlet kurulurken, Yahya Kemal'in fikirleri yerine Ziya Gökalp tercih edilmiştir. Yahya Kemal, yaşadığı devrin öne çıkmış hiçbir fikir akımının temsilcisi olmamıştır. Bu anlamda tarihi ve kültürü kendi duyusu ve kendi anlayışı ile bilindik ve kabul edilen klişelerin dışında değerlendirmiştir. Bunu gerçekleştirirken ne siyasi bir beklenti ne de ikbal kaygısı gözetmiştir. Onun tasavvurunda var olan, yaşayan büyük Türk kültürünü görmemek, onu yok saymak, Türkün yaşayan dilini yadsımak doğru bir tutum değildir. O, bunu akademik, ideolojik bir tutumla ortaya koymak yerine sanatıyla göstermiştir. O temsilcisi olduğu medeniyetin dinî ve kültürel değerlerini, arzu ettiği toplum ve insan portrelerini "Kendi Gök Kubbemiz"de, "İthaf"da, "Ezan-ı Muhammedi"de, "İtrî"de, "Kocamustapaşa"da, "Atik Valide'den İnen Sokak"ta göstermiş, uygulanmakta olan mevcut siyasetin yanlış sonuçlar doğuracak uygulamalarının karşısında olmuştur. "Kendi Gök Kubbemiz"de kullandığı Türkçe, tarihî idrak, Türk dilinin, tarihinin halkıyla nasıl bütünleştiğini, toplumun mevcut tarihî ve kültürel kodları sanatkâr bir mizacın duyuş ve sezileriyle desteklenerek ifade edilmiştir. Fakat Yahya Kemal, düşünce yapısını Türk Kültürümüz ve Müslümanlığın ürettiği yapıyla inşa etmiş olmasına rağmen yaşayışını, toplum içindeki konumunu Cumhuriyet anlayışına göre düzenlemiştir.¹⁰⁵

Cumhuriyet kurulurken devletin başındakiler, Millî Mücadele yıllarında kalemiyle verdiği destekten dolayı Yahya Kemal'e bir yakınlık duymuştur. Zamanla bu yakınlık Şair'in, derin ve sağlam tarih bilgisi ve dili yetkin olarak kullandığı şiirleriyle daha da gelişmiştir.¹⁰⁶

Bu şiirlerden "Mohaç Türküsü" şiirinin mısraları şöyledir:

¹⁰³ Yakup Çelik, "Yahya Kemal'in Şiirlerinde ve Nesirlerinde Milli Şuur", Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Yayına Hazırlayan: Osman Oktay, Türk Yurdu Yay., Ankara, 2008. s. 48.

¹⁰⁴ Okay, *a.g.m.*, s. 37.

¹⁰⁵ Ercan Yıldırım, *Bozgunda Bir Fetih Düşü*, Aylık Edebiyat Dergisi Hece, Yahya Kemal Beyatlı, Yıl:13, Sayı: 145, Ocak, 2009, s. 11.

¹⁰⁶ Sermet Sami Uysal, *Her Yönüyle Yahya Kemal*, 1. Kitap, Toroslu Yay., İstanbul, 2004, s. 128.

*“Bizdik o hücumun bütün aşkıyla kanatlı;
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı.
Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle,
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle!”¹⁰⁷*

Bu mısralarda Beyatlı, Mohaç Ovasında yaşanan kahramanlıkları dile getirmektedir. Beyatlı'nın eserlerinde öne çıkardığı vatan ve tarih sevgisi Atatürk ile yakınlaşmalarını sağlamıştır. Aynı şiirin devam eden mısralarında:

*“Fethin daha bir ülkeyi parlattığı gündü;
Biz uğruna can verdiğimiz yerde göründü.
Gül yüzlü bir âfetti ki her pûsesi lâle;
Girdik zaferin koynuna, kandık o visâle!”¹⁰⁸*

Şair, bu mısralarda, Osmanlı Devleti döneminde Türklüğün ülkede varlığını devam ettirmek için yaptığı ve zaferle sonuçlanan Mohaç Savaşı'nı ifade etmiştir. O, bu fethi gül yüzlü bir güzele benzetmiştir. Fethin her öpücüğünün bir lâle olduğunu ve fethi kavuşma ânı olarak görmüştür. Şiirin devam eden mısralarında:

*“Dünyâya vedâ ettik, atıldık dolu dizgin;
En son koşumuzdur bu! Asırlarca bilinsin!
Bir bir açılırken göğe, son def'a yarışık;
Allâh'a giden yolda meleklerle karışık.”¹⁰⁹*

Bu sefere “Allâh'a giden yolda meleklerle karışık” diyerek dinî bir anlam yüklemiştir. Devam eden mısralarda:

*“Geçtik hepimiz dört nala cennet kapısından;
Gördük ebedî cedleri bi'anda yakından!
Bir bahçedeyiz şimdi şehitlerle berâber;
Bizler gibi ölmüş o yiğitlerle berâber.”¹¹⁰*

---

¹⁰⁷ Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, Yahya Kemal Külliyesi, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul, 2010, s. 14.

¹⁰⁸ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 14.

¹⁰⁹ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 14.

¹¹⁰ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 14.

Şair bu mısralarda, vatani, milleti uğruna şehit olanları konuşturuyor. Şehit olanların, cennete hızla girdiklerini ve orada ecdatlarıyla birleştiklerini ifade ederken kolektif ruhu dile getiriyor.

“Lâkin kalacak doğduğumuz toprağa bizden
Şimşek gibi bir hâtıra nal seslerimizden!”¹¹¹

Şair, şehit olan neferlerin dilinden konuşarak, doğdukları toprakta kendi yiğitliklerinin ve efsanelerinin kalacağını, bu kalan izlerin kolay kolay silinmeyeceğini ifade ediyor. Şehit olarak bu toprakları kazandıklarını, kalanların da bu kahramanlığı hep anlatacaklarını düşünüyor.

Yahya Kemal, sanat anlayışının merkezine kendi ilgi dünyasını yerleştirir. Bu dünyada ise öncelikle vatan ve tarih sevgisi vardır. Ona göre millet de, vatan ve tarih sevgisi üzerinde kültürü meydana getiren sosyal topluluktur. Bu millet, toprağını, insanını, dilini, sanatını, mimarisini, dinini seviyor ve bu sevgi o kültürün kendisini oluşturan zengin bir kültür olmasını sağlıyor.

Milletler tarihleri ve tarihi aşamada meydana getirdikleri medeniyetleri ile varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle millet, tarih ve medeniyet gibi kavramlar bütünlük içinde sürekliliği esastır. Yahya Kemal’e göre de, tarihte bir devamlılık vardır. “Geçmiş, şimdi ve gelecek birbirinin devamıdır. Tarihteki bu süreklilik milletin, kültürün geçmişten geleceğe doğru uzanan bir devamıdır.”¹¹² diyen şair, bir toplumun geçmişi olmadan geleceğinin olamayacağını ifade etmiş, şayet böyle bir durum olursa o toplumun tarihinin köksüz olacağına değinmiştir. Kısacası, geçmiş olmadan geleceğin olması mümkün değildir. Kültürün, insanların yaşamları boyunca sahip oldukları maddi ve manevi tüm unsurların gelecek kuşaklara aktarılması olduğunu düşündüğümüzde, kültürün hep bir süreklilik içinde olması gerektiği açıktır.

Bu konuda Beşir Ayvazoğlu (1953), “*Eve Dönen Adam*” adlı kitabında Yahya Kemal’de süreklilik kavramı için: “*Yahya Kemal, yok farz edilen bir tarihin ve kendisine savaş açılan bir kültürün sözcüsü ve yaşatıcısı, dolayısıyla Osmanlı*

---

¹¹¹ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 14.

¹¹² Başer, *a.g.e.*, 1996, s. 121.

*kültürünün Cumhuriyet devrindeki “ imtidad”ı olmuştur” der.*¹¹³ Bu açıdan Yahya Kemal'i “*Eve Dönen Adam*” olarak nitelendirmiştir. Beyatlı, Batı'yı, Paris'i bir mektep gibi görmüş ve “*evine*” yani kendi kültürüne, milletine, memleketine dönmüştür. Paris'te bulunduğu yıllarda, daha önce almış olduğu güçlü kültür birikimi nedeniyle vatan ve milletine olan bağlılığı artmış, bu da onun Batı kültürü önünde eziklik duymadan sağlıklı değerlendirmelerde bulunmasına imkân vermiştir.¹¹⁴

Yahya Kemal, Batı kültürüne özenmeye daima karşı olmuş, var olan kültürümüze sahip çıkamayışımızı kör kazma dediği şu sözleri ile ifade etmiştir: “ *Bu illet, bu “yeni” sar’asıyla son asır Türkleri kör kazmayı kaptılar, yıkılmadık ne resmi daire kaldı ne konak; dağılmadık ne eşyâ kaldı ne de döşeme; bereket versin Frenklerden her şeyi bir şebek edasıyla kaptığımız gibi son zamanlarda da eski şark eşyâsının silâhlarının, halularının zevkini kaptık, belki bu münâsebetle bir gün kendi eşyâmızı sevmeğe alışırız!*”¹¹⁵ Düşünürümüz, Batı'ya karşı duyulan özentiye ve kültürümüze sahip çıkamayışımıza duyduğu üzüntüsünü bu ifadelerle dile getirmiştir.

Şair, fetihten sonra İstanbul'da Cumhuriyet döneminde yapılan yeni imar planına karşı düşüncesini “*Aziz İstanbul*” adlı eserinde şöyle ifade etmektedir: “*İstanbul'da bugünkü ekseriyetimizle barınmak bize yeter. Cedlerimizden kalan binaları koruyabilirsek çok kâfi bir medeniyet gayreti göstermiş oluruz.*”¹¹⁶ Bu yaklaşım doğrultusunda, yenileşme düşüncesiyle sahip olduklarımızın, kültürel mirasımızın yok edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu yapıya toplumca sahip çıkmamız gerektiğini söylemektedir.

Yahya Kemal'e göre, ortak değerler çevresinde birleşen bir Türk milletinin meydana gelmesi, ortak bir millî kültürle mümkündür. Beyatlı, Türk millî yapısının oluşumu ve gelişiminde en çok ortak kültürel değerlere önem verilmesinin zaruretine işaret eder. Bu yaklaşım doğrultusunda, kültürel birlikteliği sağlayan unsurların kaybolmaması, korunması için çaba gösterir. Kültürel değerlerin, dili bir, gönlü bir, imanı bir, yaşama biçimi bir, geleneği, göreneği bir, düğünü, bayramı, cenazesini bir,

---

¹¹³ Ayvazoğlu, *a.g.e.*, 2008, s. 45.

¹¹⁴ Başer, *a.g.e.*, 2011, s. 50.

¹¹⁵ Yahya Kemal, *Aziz. İstanbul*, 3. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1974, s. 153.

¹¹⁶ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 154.

edebiyatı, şarkısı, türküsü birdir. Bunların uyumlu, ahenkli bir milletin meydana gelmesinde etkisinin olduğunu belirtir.¹¹⁷

Yahya Kemal, kültürümüz için şöyle söylemektedir: “*Hangi Türk’ün kalbinde davul zurnanın aksi sedası yoktur? Hangi Türk, ömründe bir defa, vücudu çıplak, belinden diz bağlarına kadar kisbetli, zeytinyağına bulanmış bir güzellikte, kollarını sallayarak, ellerini çırparak, meydan okuyan bir nâranın şevkiyle gürleyerek, bu meydanda görünmenin şanlı hissiyle ürpermemiştir.*”¹¹⁸ Beyatlı, bu ifadesinde Türk olmanın nasıl bir duygu olduğundan ve ayrıca Türkler’e özgü kültürel davranış biçimlerinden bahsetmektedir.

Türklük anlayışı olarak Yahya Kemal, Osmanlı Türklüğüne önem verir. Bu konuda Ziya Gökalp, Yahya Kemal’in Osmanlı tarihine ve kültürüne düşkünlüğüne dikkat çekmek için aşağıdaki beyti söylemiştir:

“*Harabisin harabati değilsin*

Gözün mazidedir âti değilsin”

Bunun üzerine Yahya Kemal ise şöyle cevap vermiştir:

“*Ne harabi ne harabatiyim*

Kökü mâzide olan âtiyim.”¹¹⁹

Yahya Kemal, İstanbul’un fethinden sonra da Türklerin bu kültürel değerlerini koruduklarını ve sürdürdüklerini şu şekilde ifade etmektedir: “*Hıristiyan Türkler, diğer Balkan kavimleri gibi Hıristiyan ibadetlerini kendi dilleriyle yapıyorlar, yani Türkçe ibadet ediyorlardı. Fakat Hıristiyan oldukları için Bizans müverrihleri artık onlara yabancı gözle bakmıyorlardı.*”¹²⁰ Burada mensup olunan dinin kültürel değerleri koruma ve geliştirmede nasıl bir etkisi olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Yahya Kemal, Türk şiir tarihinde, Öztürkçecilik adına uydurmacılığın karşısında olmuş, kelimelerin yaşama kabiliyetlerini, hakiki Türkçe’yi ilk defa idrak

¹¹⁷ Nurullah Çetin, *Yahya Kemal Aydınlanması*, Öncü Kitap, Ankara, 2008, s. 26.

¹¹⁸ Yahya Kemal, *M.M.*, s. 147.

¹¹⁹ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 118.

¹²⁰ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 23.

eden şair olmuştur.¹²¹ Ayrıca Beyatlı, şiirlerinde aşk, ölüm, tabiat gibi evrensel temaları kullanan bir şair olmasının yanında, “ *Fenerbahçe, Mihriyar*”, “*Bir Tepeden, İstanbul’un O Yerleri*” adlı şiirlerinde görüleceği üzere tarih ve kültürü öne çıkaran, milli ve kültürel değerlere önem veren, milli duyguları yansıtan bir şair olarak da karşımıza çıkar.¹²² Beyatlı, tarih ve kültürün iç içe girdiği “*Fenerbahçe*” şiirinde şu mısralara yer vermektedir:

*“Dün Fenerbahçe’de gördüm,
İri bir zümrüt içindeydi bahar...
Bir mücevherde yalan bir cennet
Görünür;
Çağlayanlar dökülür yüksekte,
Çeşmeler su akar rengârenk...
Göğe ser çekmiş ağaçlar yücelir.
Bu mücevherde fakat
Vatanın en gerçek
En sevilmiş ve gezilmiş yeri var;
Üç taraftan denizin sardığı yer.”¹²³*

Yazarın İstanbul sevgisi aslında İstanbul içinde yetiştiği Üsküp, Malazgirt’le vatan edinilen Anadolu coğrafyası yanında, kültürel ve dinî değerlerin bir toplamını ifade etmesinden, yansıtmısından kaynaklanmıştır. Toprak, üzerinde yaşayan insanları biçimlendirir. Dil, din, kültür, tarih gibi milli özellikleri ortaya çıkaran unsurlar bu biçimlendirmenin sonucunda oluşurlar. Bu açıdan Türk kültürünü şekillendiren öğeler Anadolu ve Rumeli topraklarının terkîbi ile ortaya çıkmıştır. Bunun en açık görüleceği yer bir medeniyet beşiği olan İstanbul’dur.

Çelik’e göre: “Yahya Kemal’in Süleymaniye’de Bayram Sabahı ve Kocamustâpaşa’dan başka Bir Tepeden, Bir Başka Tepeden, Akıncı, Mohaç

¹²¹ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat’ tan Cumhuriyet’ e*, Dergâh Yay., İstanbul, 2004, s. 226.

¹²² Şavkar Altınel, Gemi Elli Yıldır Sessiz, Özel Mektupları ve Yazışmalarıyla Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal, *YKY*, İstanbul, 2008, s. 102.

¹²³ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 34.

Türkü, İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar v.b. şiirleri de; toprağı vatan yapma bilincinin, tarihle yaşanan zaman dilimini bir mekânda birleştirme girişiminin sonuçlarıdır.”¹²⁴ Bunun en açık örneklerini şairin İstanbul üzerine kaleme aldığı şiirlerinde yakalamak mümkündür. İstanbul içerdiği kültürel değerlerle bütün Türk-İslâm medeniyetini yansıtan bir ayna gibidir. Yahya Kemal'in şiirlerinde İstanbul'un her semti ayrı bir değer kazanır. Çünkü İstanbul kültürel bir semboldür. İstanbul tabii olarak çok güzeldir. Ancak Yahya Kemal, İstanbul'u sadece tabii güzelliğinden dolayı şiirlerine konu etmemiş, İstanbul'u Türk kültürü, tarihi ile özdeşleştirmiştir. Bundan dolayı da yaşayan bir Türk Tarihi, yaşayan bir İslâm, yaşayan bir kültür mirası olduğu için İstanbul'a sevgisi kat kat artmıştır. Yukarıda yer alan şiirin devam eden mısralarında bu konu ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır.

“Bu büyük zümrütte

Varsa her aşkın uzun hâtırası,

Varsa her sevgili, her sevdâlısı,

Varsa engin geceler, gündüzler,

Bu derin zümrütte

*Biz de cânanla berâber vâriz.”*¹²⁵

Beyatlı, bu şiirinde de tarih ve vatana değinmiştir. “*Bu Büyük Zümrütte*” mısrası bu sözü açıklar niteliktedir. Ayrıca yukarıda üç tarafı denizle sarılmış dediğı İstanbul'da her semtin derin bir hatırası bulunmaktadır. Bu hatıra da tarih anlamına gelmektedir. Burada vatana duyduğu aşkı en güzel şekilde dile getirdiğini görmek mümkündür.

Ayrıca şairin, “*Bir Tepeden*” şiirinin mısralarına bakıldığında:

“Rü'yâ gibi bir akşamı seyretmeğe geldin

Çok benzediğın memleketin her tepesinde.

Baktım: Konuşurken daha bir kere güzeldin,

*İstanbul'u duydum daha bir kere sesinde.”*¹²⁶

---

¹²⁴ Çelik, a.g.m., s. 51.

¹²⁵ Yahya Kemal, K.G.K., s. 34.

Bu mısralarda şair, İstanbul'a çok derin manâlar yükleyerek, İstanbul'u her seyredişinde, İstanbul'a her bakışında bir kez daha güzelliğini keşfediyor. Yine şair, İstanbul'a tepeden bakınca minareleri ve tarihi eserleriyle Onun kendine manevi bir haz verdiğini ifade ediyor. Aynı şiirin devam eden mısralarında:

*“İrkin seni iklimine benzer yaratırken,
Kaç fethe koşan tuğlar ufuklarla yarışmış.
Tarihini aksettirebilsin diye çehren,
Kaç fâtihin altın kanı mermerle karışmış.”¹²⁷*

Şaire göre, iklimin insanın mizacı üzerinde etkisi vardır. Sert mizaçlı insanlarda yetiştikleri iklimin etkisini görmek mümkündür. Şair burada, askerlerin fetih için ufuklarla yarıştığına değinmiştir. Bu toprakların kazanılması için bir çok kan döküldüğünü ve şehit verildiğini ifade etmiştir.

Beyatlı'nın İstanbul'u çok sevdiğine, İstanbul'un her semtini ayrı ayrı gezdiğine değinmiştik. Şair, tarih ve kültürün iç içe geçtiği “*İstanbul'un O Yerleri*” adlı şiirinin şu mısralarında bunu şöyle anlatır:

*“Aşkın şeref diyârını gördümdü bir zaman.
Yıldızlarıyla başka bir âlemde her gece.
Kıpkırmızıydı şanlı ufuklarda her şafak.”¹²⁸*

Şair, duygularını şiirlerine yansıtarak, şiirin duygu meselesi olduğunu kabul etmiştir.¹²⁹ Bu mısralarında İstanbul'a olan sevgisini dile getirmiştir. Bu şehirden övgüyle bahseder ki, İstanbul'un başka şehirlerden farklı olduğunu, bu farkının ise tarihinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Aynı şiirin devam eden mısralarında yine İstanbul vardır:

*“Cânanla çıktığım tepeler... Başta Çamlıca...
Hâlâ muhayyilemde parıldar, resim gibi,*

---

¹²⁶ Yahya Kemal, *KGK.*, s. 11.

¹²⁷ Yahya Kemal, *a.g.y.*

¹²⁸ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 41

¹²⁹ Kaplan, *a.g.e.*, s. 223.

Yârin dudaklarında bitip başlayan visâl.”¹³⁰

Burada şair, İstanbul’un her tepesinde ayrı bir manzara bulunduğunu söyler. Çamlıca da bu tepelerden biridir. Çamlıca’da gördüğü manzara şairin zihninde öyle bir yer etmiştir ki, aradan yıllar geçtiği halde hâlâ bir resim gibi zihninde canlı kalmıştır. Beyatlı’da bu somutlaştırma dikkat çekicidir. Şair, şiirine şöyle devam eder:

*“Cânanla gezdiğim kıyılar, sürdüğüm hayat,
Öz mâvilikle çerçevenmiş o levhada,
Ömrüm murâdımızca geçen mutlu günler.”*¹³¹

Bu mısralarda da Beyatlı, İstanbul’un kültürel özelliklerini **adeta**, masmavi bir çerçeveye çevrelenen bir tablo gibi gözler önüne seriyor. İstanbul sevdalısı olan şairin, İstanbul’a olan sevgisini şu mısralarından da anlamak mümkündür:

*“Yaş bastı. Görmedim nice yıldır o yerleri.
Görsem de görsem de bu indimde bir benim;
Mâdem ki şimdi her biri kalbimdedir benim.”*¹³²

Devam eden bu mısralarında şair, yaşının ilerlediğini ve bu yerleri uzun zamandır görmediğini belirtmektedir. Zira görse de bir şey fark etmeyeceğini çünkü onun şiirde bahsedilen yerlere olan özleminin değişmeyeceği ifade edilmektedir. Beyatlı’nın şiirlerinde İstanbul sevgisi vardır. Ayrıca şairin, şiirlerinde hayallerini ve özlemlerini dile getirdiği görülür. Bu hayallerinden “*Açık Deniz*” adlı şiirinde Türk tarihine, insan ruhuna ve tabiata ait derin bir fikir bulmak mümkündür. Fakat bu fikir, gerçek olarak değil, duygu ve hayal vasıtası ile elde edilmiş ve ortaya konulmuştur.¹³³ Beyatlı, “*Açık Deniz*” adlı şiirinde bu duygularını **şu şekilde** ifade etmiştir:

*“Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.*

¹³⁰ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 41.

¹³¹ Yahya Kemal, *a.g.y.*

¹³² Yahya Kemal, *a.g.y.*

¹³³ Kaplan, *a.g.e.*, s. 223.

*Kalbimde vardı ‘‘Byron’ u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hulyâm içinde lâl,
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını,
Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımnda bir akis gibi kalmış uğultu...’’¹³⁴*

Görüldüğü gibi şair, bu mısralarda duygularını ve hayallerini bir tarih dokusu içersinde yansıtmaktadır.

Çalışmamızda Beyatlı’nın kültür kavramı hakkındaki düşüncelerini ifade etmeye çalıştık. Kültür denildiğinde değinmemiz gereken, kültürden bağımsız olarak düşünemeyeceğimiz olgulardan bir diğeri de Beyatlı’ya göre din kavramıdır.

2.2. Yahya Kemal’in Din Anlayışı

Yahya Kemal İslâm dinin, İslâmi terbiyenin ve kültürün Türk milleti için taşıdığı önemin farkındadır. Düşünüre göre, bizi biz yapan ve tarihi süreçte bizi şekillendiren, başarıdan başarıya ulaştıran temel unsur her zaman İslâm dini olmuştur. Çok küçük yaşlarda içinde yetiştiğı dinî atmosfer onun bütün hayatı boyunca etkisinde kalacağı manevi bir iklimi belirginleştirmiştir. Bu dinî duyuy ve bağlılık aynı zamanda onun şiirinin ana kaynağını oluşturmaktadır.

Din insan hayatında tezahürlerini sadece dinî pratiklerdeki yansıması olarak göstermez. Din, insanın bütün hayatını kuşatan, insanlarla ilişkilerini düzenleyen bir ahlak sistemi olarak da davranışları belirlemekte, onun düşünce dünyasını şekillendirmekte, hayatına yön vermektedir. şüphesiz bir dinin en temel kavramı ‘‘Tanrı’’dır. Dinde, varlık ve değer açıklanırken, nihai anlamda Tanrı’ya müracaat edilir. Tanrı, varlığın kendisiyle anlam kazandığı, değerin değerini kendisine borçlu olduğu aşkın varlıktır. Din bu yönüyle insana varlığın ve değerin, bir başka ifadeyle hayatın anlamı hakkında kuşatıcı bir perspektif sunar. Dinler arasındaki temel ayırım, nihai varlığa yükledikleri muhteva ile şekillenir.

---

¹³⁴ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s.7.

Her din sadece kişilerin içinde hissettikleri subjektif bir tecrübe olarak kendini göstermez. Bunun ötesinde düşünce ve eylemlerine, ortaya koyduğu ürünlere yansiyarak somutlaşır. İnsandan ve insani etkinliklerden hareketle toplumsal yapıyı belirler, etkiler ve dönüştürür. Din, insanın kendi içinden taşan dinî duygular ve inançlar yoluyla başka insanları, kültürel süreçleri etkilemekte, belirlemektedir. Bu süreç bir yönüyle kültürel değerleri de etkilemektedir. Yahya Kemal'in hayatında dinin yeri ve rolü nedir sorusu bir bakıma bununla ilgilidir. Cumhuriyetin kurulma sürecinde dinin toplum hayatı için taşıdığı değer ve fonksiyon nasıl olmuştur? Yahya Kemal bir sanatkâr ve bir mütefekkir olarak bu gelişmeleri nasıl değerlendirmektedir. İnsanın şahsiyetinin ve fikrî gelişiminin dinin ayırt edici bir vasfı olduğu bilinmektedir.¹³⁵

Din kişinin şahsiyetinin gelişmesinde en etkili unsurların başında gelmektedir. Din aileye, hayata, topluma, objektif idealleri vererek, kişinin buna ulaşmasını temin edecek motivasyonu kazandırır. İnsanın temel erdemleri, feragati, zihni inkişafı elde etmesi, kendini topluma ve tabiata faydalı bir zat olarak açması, olgunlaşması, ancak böylelikle gerçekleşecektir.¹³⁶ Şüphesiz bunun gerçekleşmesi buna uygun şartlar içerisinde yetişmesine bağlıdır. Habil Şentürk, bu olguya işaret etmektedir: “*Gençlik çağının kimlik edinme, kişiliğinin temelini oluşturan inanç ve değerler sistemi, hayata ve olaylara bakış açısı veya dünya görüşü edinme süreci olduğu görülmektedir. Bu nedenle de onun, hayatın anlamı, din, ahlâk, vatan, millet ve tarih konularında bir arayış, bir araştırma içinde olması da normaldir. Özellikle dinî inanç ve değerlerin, insanın kişilik kazanmasında çok önemli bir yeri vardır ve onun hayatının anlam kazanmasındaki katkısı ve fonksiyonu büyük olmuştur.*”¹³⁷ Dolayısıyla dinin, iman, ibadet ve güzel davranışlarla ferdin şahsiyeti üzerinde müspet etkileri olmaktadır. Yahya Kemal'in kişiliğinin oluşmasında etkili unsurlardan biri din olmuştur. Aile ve içinde yer aldığı çevre, gördüğü eğitim bu dinî düşüncenin gelişmesinde ve şekillenmesinde etkili olmuştur.¹³⁸

---

¹³⁵ Süleyman Hayri Bolay, *Türk Düşüncesinde Gezintiler*, Ankara, 2007, s. 455.

¹³⁶ Bolay, *a.g.e.*, s. 456.

¹³⁷ Habil Şentürk, *Yahya Kemal ve Din*, Psiko Sosyal Bir Yaklaşım, Hondu Akademi Yay., Isparta, 2011, s. 21.

¹³⁸ Özden, *a.g.e.*, s. 73.

İnsanların hayatlarında çocukluk ve gençlik çağlarında başta aileleri olmak üzere yaşadıkları çevrenin, aldıkları eğitimin, okudukları kitapların etkileri derinden hissedilir. İlerleyen dönemlerde bu etkinin izlerini yakalamak mümkündür. Dolayısıyla Yahya Kemal'in tarihe olan ilgi ve sevgisinin oluşumunda, ilk önce doğduğu çevre ve aile ortamı, sonra aldığı eğitim etkili olmuştur. Yazarın çocukluğunun geçtiği yerlerin öncelikle düşünce dünyasının şekillenmesinde etkili olmaması mümkün değildir. Bunun için tarihe olan ilgisinde içinde bulunduğu coğrafya, aile, iletişim halinde olduğu çevre ve eğitim büyük rol oynamıştır.

Yahya Kemal'in dine müspet bakışında çocukluğunda ailesinden aldığı dinî ve millî terbiyenin etkisi önemli rol oynamış ve bu etki hayatı boyunca devam etmiştir. Yahya Kemal bu hususu şu ifadelerle vurgulamaktadır: *“Hem dinî hem millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan, annemdir. Annem çok Müslüman bir kadındı. Muhammediye okur, bana Kur'an öğretirdi. Annem, Yazıcızade'yi sabah namazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz başörtüsü ile elindeki kitaba imanla eğilişini hâlâ görür gibiyim. Muhammediye'nin o mısraları, bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküp'ün ve müphem surette, bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızade Mehmet Efendi'nin Türklükle İslâmlığı yoğuran millî-İslâmî harsini benliğimde hissetmeye başlamıştım.”*¹³⁹ Bir başka değerlendirmesinde ise şu ifadelere yer vermiştir: *“Annem bana, oğlum, dünyada iki insanı sev... Peygamber Efendimiz'i, bir de Sultan Murad Efendimiz'i sev!... derdi!”* Bu Murad adında, Balkanların büyük fatihlerinden Sultan Birinci Murad'la ikinci Murad'ın hizmetleri ve hatıraları birleşiyordu.¹⁴⁰ Ayrıca düşünürümüz, *“şol Cennetin ırmakları, akar Allah deyü deyü”* gibi Yunus Emre'nin ilahilerini 7-8 yaşlarında iken annesinden öğrenip makamla okumaktadır.¹⁴¹ Görüldüğü gibi Yahya Kemal Müslümanlığı bugün bile kaybetmeden sürdüren Üsküp'te, dinî değerlerine sıkı sıkıya sahip, dinî duyguların yoğun olduğu Müslüman bir ailede yetişmiştir. Bu dinî atmosfer onun bütün benliğine yansımıştır.

Yahya Kemal, hayatında önemli izler bırakacak olan ilk dinî bilgileri annesinden almıştır. Beyatlı, *“Ramazan akşamları ölülerin ruhuna Yasin okumayı*

---

¹³⁹ Banarlı, a.g.e,1984, s. 17.

¹⁴⁰ Banarlı, a.g.e, 1984, s.17.

¹⁴¹ Mehmet Demirci, *Yahya kemal ve Mehmet Akif' te Tasavvuf*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1993, s. 28.

yine annesinden öğrenmiştir.”¹⁴² Düşünürümüz daha küçük bir çocukken annesinin ölümü üzerine bundan büyük bir üzüntü duymasına rağmen, üzüntüsünü dinî değerlere bağlanmakla aşabilmiştir. Yahya Kemal, annesinin ölümünün etkisinden kurtulamayıp sürekli annesi için ağlarken, komşu hanımların kendisini şu şekilde uyardığını belirtmektedir: “Ağlarsam annemin ruhunun çok mustarip olacağını, halbuki annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin birbirimize kavuşarak mes’udane bir hayat geçireceğimizi... söylüyorlardı.”¹⁴³ Bu olay sonrasında hemen her akşam İsa Bey Camii’nin mezarlığında yatan annesinin ruhuna Yasin okuduğunu ve 16 yaşına kadar oruç tutup namaz kıldığını ifade etmiştir.¹⁴⁴ Annesi öldüğünde yaşı küçük olan Yahya Kemal, bu ölümden oldukça etkilenmesine rağmen bu durum onun isyan etmesine değil, dinî inancının daha da güçlenmesine vesile olmuştur. Şair, annesinin ölümünü en içten bir şekilde müşahede etmiş ve annesi için yapılan bütün dinî ritüelleri yakından takip etmiştir. Bu olay şairin düşünce dünyasında önemli bir yer etmiştir. Bunun en açık örneğini şiirlerinde ölüm hadisesinin önemli bir yer tutması olarak gösterebiliriz.¹⁴⁵

Yahya Kemal’in, annesinin ölümü üzerine yazdığı şu mısralar bu duygularını yansıtmaktadır:

“ Annemin na’sını gördümdü; Bakıyorken bana sabit ve donuk gözlerle,
Acıdan çıldıracaktım. Aradan elli dokuz yıl geçti.
Ah o sabit bakış el’an yaradır kalbimde.
O yaşarken o semavi, o gülümser gözler
Ne kadar engin ufuklardı bana;
Teneşir tahtası üstünde o gün,
Bakmaz olmuşular artık bu bizim dünyaya.”¹⁴⁶

Yahya Kemal, bu dizelerde annesinin ölümüne ne kadar üzüldüğünü, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen hâlâ unutamadığını ifade etmekte ve annesinin ölüm anını bize aksettirmektedir.

---

¹⁴² Bolay, *a.g.e.*, s. 458.

¹⁴³ Özden, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁴⁴ Kahraman, *a.g.e.*, s.33.

¹⁴⁵ Özden, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁴⁶ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 55.

Yahya Kemal, “*din deyince “İslâm”ı anlıyor.*”¹⁴⁷ Bu nedenle de O, Türk Milleti’ni millet yapan temel unsurların başında İslâm dinine mensup olmanın getirdiği ayırt edici vasfı görüyor. Düşünürümüz, nesir ve şiirlerinde Türklerin millî birliklerini sağlayabilmeleri ve sürdürebilmeleri için İslâm dinine önem vermeleri gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴⁸ Bu açıdan bakıldığında Yahya Kemal, kendi nesli içinde dine ve dinî hayata verdiği önemin yanı sıra dinî, millî varlığımızın ve Türk olarak var olmamızın temel koşulu olarak göstermiştir.¹⁴⁹

Yahya Kemal’e göre, her toplumun amacı millî kültürünü geliştirip yükseltmektir. Milli zihniyet ferdi, milletine bağlar, onda millî benlik şuuru doğurur. Din ile kültür arasında karşılıklı bir ilişki olduğu aşikârdır. Mesela mabetlerin mimari yapısı, büyük ölçüde kültür tarafından şekillenir. Bu açıdan Yahya Kemal’in düşünce dünyasında her türlü dinî simge, mimarî, İslâmî ibadetler ve faaliyetler tarihi köklerimizle ilgilidir. Düşünürümüz bu coğrafyada kalıcı olmamızın nedeni olarak Türkler’in dinlerine olan bağlılıklarını görür.¹⁵⁰

Yukarıda işaret edildiği gibi, milletlerin oluşumunda dine büyük önem veren ve “*Milletlerin tekevvününde (oluşumunda) başlıca âmil (etken) dindir.(...).* *Milletlerin mayasının kan değil, din*”¹⁵¹ olduğunu düşünen Yahya Kemal, her milletin kendine mahsus ve kendi mizacına uygun bir dindarlığa sahip olduğunu düşünmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda Türklerin Müslümanlık anlayışlarıyla, Müslümanlığa getirdikleri millî, tarihî yaklaşımı anlamanın, araştırmanın ve ortaya çıkarmanın önemine işaret etmiştir.¹⁵²

Dini hayatın şekillenmesinde âhiret inancının rolü büyüktür. O, şiirlerinde ölüm, şehitlik ve âhiret kavramlarına ağırlıklı olarak yer vermiş, ölümü ve âhireti olabildiğince güzel algılamaya ve göstermeye çalışmıştır.

Din, kültürü inanç, ibadet ve ahlak esasları ile bu esaslara bağlı olarak ortaya çıkan hayat tarzı ile zenginleştirir ve şekillendirir. Bunun en açık yansımalarından birini şehirlerde görmemiz mümkündür. Bu açıdan İslâm dünyasının en büyük

---

¹⁴⁷ Bolay, *a.g.e.*, s. 459.

¹⁴⁸ Çetin, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁴⁹ Demirci, *a.g.e.*, s.29.

¹⁵⁰ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁵¹ Çetin, *a.g.e.*, s. 35.

¹⁵² Banarlı, *a.g.e.*, s.36.

merkezlerinden biri olan İstanbul ayırt edici bir yere sahiptir. İstanbul hayranı bir şair olan Beyatlı'nın yazdığı şiirlerde bunun pek çok yansımaları bulmamız mümkündür. Yahya Kemal bu şehre olan sevgisini öldükten sonra geri gelebilse “*İstanbul’a dönmek isterim ben*”¹⁵³ mısralarında ifade etmiştir. İstanbul’un her semtine ayrı bir önem ve değer atfeden şair, bu semtlere hayranlığını dile getirirken Fatih semti için, “*ezan sesleriyle evliya türbelerinin atmosferinde yaşıyordu*”¹⁵⁴ ifadeleriyle dinî atmosfere vurgu yapan bir bakış açısını öne çıkarmaktadır.

Yahya Kemal, İstanbul’u sadece hatıralarını barındıran, nostaljik ve kişisel bakışla ele almamıştır. Düşünürümüz, bu şehrin fetihten sonra vatanın her yerinden gelen insanlarla dolduğunu bu sebeple memleketin bir özeti olarak değerlendirmiştir. Yahya Kemal’in şiirlerinde öne çıkardığı kültür, medeniyet, tarih, coğrafya, kadın, sanat, din, millet ve milliyet gibi kavramlar İstanbul ile bütünleşmiştir.¹⁵⁵ İstanbul şehri düşünürümüz için dinî değerlerin hayat bulmasında büyük öneme sahiptir. Yavuz Sultan Selim’in (1470-1520) İstanbul’a getirdiği Hırka-î Saadet’in önünde asırlardır Kur’an okunmasını bu açıdan değerlendirmektedir: “*Gezintilerimde bir hakikati keşfettim. Bu devletin iki manevi temeli vardır: Fatih’in Ayasofya Minaresinde okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor; Selim’in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur’an ki hâlâ okunuyor*”¹⁵⁶ Bu açıdan değerlendirdiğimizde Yahya Kemal dine bir sosyolog gözüyle değil inanmış, samimi bir Müslüman sanatkar gözüyle bakmaktadır.

Yahya Kemal, “Atik-Valde’den İnen Sokakta” şiirinde bir ramazan günü uğradığı Üsküdar’ın Atik Valide semtinde, ramazan ayına ait duygularını ve izlenimlerini yansıtmaktadır.¹⁵⁷

“İftardan önce gittim Atik-Valde semtine

Kaç defa geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,

Sessizdiler. Fakat Ramazan maneviyatı

---

¹⁵³ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 67.

¹⁵⁴ Yahya Kemal, *Siyasi Hikayeler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, İstanbul, 1968, s.109.

¹⁵⁵ Abide Doğan, “*Yahya Kemal’in İstanbul’u*”, <http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/dergi/9Sayi.pdf#page=165>, (E.T. 29.05.2013)

¹⁵⁶ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 125.

¹⁵⁷ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 34.

Bir tatlı intizara çevirmiş sükûneti”

Moda’da oturan şair bir ramazan günü Üsküdar’ın fakir insanların yaşadığı bir semti olan Atik-Valde’deki ramazan izlenimlerini aktarmaktadır. Şiirde ramazan maneviyatının insanları sesiz bir sakinlik içersinde, tatlı bir bekleyiş içersine soktuğu ifade edilmektedir.

*“Semtin oruçlu halkı, süzölmüş benizliler,
Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer;
Bakkalda bekleşen fıkara kızcağızları
Az çok sezdiriyor top ve iftarı.
Meydanda kimse kalmadı artık bütün bütün;
Bir top güröltüsüyle bu sahilde bitti gün.”*

Semtin oruçlu sakinleri süzölmüş benizleriyle işlerinden evlerine dönüştedirler. Semtin fakir çocukları muhtemelen pide almak için mahalle bakkalının önünde beklemektedirler. Vakit orucun açılacağı iftar vaktine yaklaşınca, insanlar evlerine çekilmiş ve sokak iyice tenhalaşmıştır. İftar vaktini bildiren topun atılması aynı zamanda günün bittiğini ilan etmiştir.

*“Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri,
Bir nurlu neş’e kapladı kerpiçten evleri.
Yârab nasıl ferahlı bu âlem, nasıl temiz!
Tenh”a sokakta kaldım oruçsuz ve neşesiz.
Yurdun bu iftardan uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.”*

Topun atılması ile fakir evleri mutluluk kaplamıştır. Bu mutluluk duygusunu ortaya çıkaran unsur şüphesiz dinî bir vecibeyi yerine getirmenin ortaya çıkardığı mutluluktur. Bu aynı zamanda şairin ifade ettiği gibi ferah ve temiz bir manevi atmosferi belirlemektedir. Fakat oruç tutmayan şairin bu ortak mutluluğu ve manevi ferahlığı paylaşamaması, kendisine “gurbet” duygusunu yaşatır. Ayrıca vurgulanmalıdır ki şiirde geçen “Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neş’esiz” mısra’ı

şairin Paris’te yaşadığı çalkantılı dönemin etkisiyle dinî değerlerden uzak kalmanın getirdiği sıkıntıyı ifade etmektedir. Sokakta tek başına kalan Yahya Kemal, bu dinî görevini yapmadığı için kendini âdeta gurbette (yabancı, köksüz ve öksüz) hissederek üzülmemektedir. Tek tesellisi böyle duygularının hala toplumca paylaşılmasından duyduğu memnuniyettir.¹⁵⁸

“Bir tek düşünce oldu teselli bu derdime:

Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:

“Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;

Madem ki böyle duygularım kaldı çok şükür.”

Bu yaşadığı manevi üzüntüye rağmen; bu manevi atmosferi yaşayamamanın getirdiği üzüntüyü idrak etmek, onu doğal karşılamamak bu duyguların bilincinde olmak düşünür açısından önemsenmektedir.

Yahya kemal’in “*Atik-Valde’den İnen Sokakta*” şiiri aslında düşünürün kültür ve din konusundaki anlayışının kavramsal paradigmasını belirlemesi açısından oldukça önemlidir. Burada vurgulanması gereken birinci olgu Türk toplumunun aydın bir kişisi olarak yazarın (ve benzerlerinin) içinde bulunduğu hayat tarzı ile toplumun halk olarak nitelendirebileceğimiz fakir ve orta sınıfa mensup insanların hayat tarzının bir tezat olarak ortaya çıkardığı kültürel bölünmüşlüktür. Fakat yazarın önemle vurguladığı gibi bu kültürel farklılık insanların aynı kültürel ve dinî değerleri en azından düşünce olarak paylaşmasına bir engel teşkil etmemektedir

İkinci olarak altını çizmemiz gereken husus Türk toplumunun hayat tarzının dinî değerler doğrultusunda belirlenmesidir. Şiirde ifade edilen top (:ezan) ile belirlenmiş zaman anlayışı, toplumun dinî değerlerine göre düzenlenmiş hayat tarzı, milletin kültürü ile din birlikteliğini/etkileşimini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca üzerinde durulmalıdır ki şair burada sadece bir olayı bize aksettirmemekte aynı zamanda bu olay karşısında kendi iç dünyasını okurlarına açmaktadır. Kendisinin mensubu bulunduğu toplumun kültürel ve dinî değerlerinin uzağında yabancı kalması ona adeta bir “*gurbet*” duygusu yaşatmaktadır. Toplumun ortak paylaştığı bir değerden uzak kalma, onu paylaşamama, şairi üzüntüye sevk

---

¹⁵⁸ Şentürk, *a.g.e.*, s. 45.

etmektedir. Bu açıdan vurgulanmalıdır ki Yahya Kemal'e göre ,pratik olarak bazı dinî ritüelleri yerine getiremesek de bunu bir ideal olarak kabul etmek, değerinin farkında olmak önemlidir. Mensubu bulunulan kültürel değerleri düşüncede bile olsa paylaşmak bir milleti millet kılan, bütünleştiren bir değer olarak tanımlanmaktadır. Bunu idrak etmek, öneminin farkında olmak düşünürün temel tezlerinden birini oluşturmaktadır.

Yahya Kemal bu şiiri ile Türk-İslâm hayat tarzını çok güzel bir şekilde ifade etmektedir. Benzer bir yaklaşımı Ahmet Haşim'in "*Müslüman Saati*" adlı yazısında yakalayabiliriz. Bu Türk-İslâm toplumunun hayat tarzı olarak günü sabah ezanıyla başlatmak, akşam ezanıyla bitirmek gibi zamana ve takvime içselleştirdiği dinî hayat tarzının bir tezahürüdür.¹⁵⁹ Şiirde geçen pek çok kavram bu dinî atmosferi öne çıkararak vurgulamaktadır. Mesela oruç açanların yaşadığı "*Nurlu neş'e*" ifadesi Türk milletinin mutluluğu İslâm'dan aldığını, içinde bulunduğu bütün sıkıntılara rağmen uhrevi bir beklenti içersinde mutluluğu kazanacaklarını göstermektedir.

Şairin dönemin pozitivist yaklaşımlarının aksine mutluluğun makam, mevki, varlık gibi maddi ilişkiler içersinde değil, manevî değerlerle kazanılabileceğinin öne çıkarılması oldukça önemlidir. "Pozitivist, materyalist ve rasyonalist mantık, insanlara mutluluğun bu dünyada; insanın biyolojik varlığının ve bedeninin maddî ihtiyaçlarının tatmin edilmesiyle, teknik imkânların artırılarak gündelik hayatın kolaylaştırılmasıyla, konforun yükseltilmesiyle mümkün olacağını telkin etmişti. Yahya Kemal, bu yaklaşıma bir reddiye olarak gerçek huzurun kerpiç evlerde, yani dünyevî ve maddî imkânlardan yoksun şartlarda bile ancak manevî tatmin yoluyla mümkün olabileceği tezini ileri sürüyor. Yani 'huzur için birinci derecede belirleyici etken, madde değil maneviyattır' tezini."¹⁶⁰

Yurdun iftarından uzak kalmanın şaire gurbet akşamı yaşatması olgusunda olduğu gibi kişinin mensubu bulunduğu milletin dinî ve kültürel değerlerinden uzak yaşaması onu ruhsal bir yalnızlık duygusuna düşürecektir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve tek başına hayatını sürdürmesi mümkün değildir. Bundan dolayı kişinin kendisi ile bütünleştiireceği milli bir kimlik aynı zamanda ruhunu yetkinleştireceği bir

---

¹⁵⁹ Yılmaz Taşçıoğlu ve diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatına Giriş*, ed. Zeliha Güneş, Anadolu Üniversitesi Yay, Eskişehir, 2011, s. 170.

¹⁶⁰ Taşçıoğlu ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 171.

yapıyı belirlemektedir. “Şair, kişisel olarak bu acıyı hep yaşamıştır. İçinden çıktığı Türk-İslâm toplumunun muhafazakâr hayat tarzından kopmuş olan şair, Batıya gitmiş, orada modern yaşam biçimine alışmış, dönüşte aynı yaşam tarzını sürdürmüştür. Ancak duygusuyla, düşüncesiyle, sanatıyla, şiiriyle milletinin cemaat ruhu içinde erime, sine-i millete dönme hasreti çeken bir evlâdı olarak kalmıştır. Türk-İslâm cemaatinin imrenilesi hayatını hep dıştan gözlemiş, izlemiş, bir türlü içine girememiş; ama bundan hislenmiş, hasret ve iyi niyet duygularını şiirlerine çok güzel bir şekilde yansıtmıştır.”¹⁶¹

Birinci bölümde değinildiği gibi Yahya Kemal’in Paris’teki yaşantısı çocukluktan beri içinde yer aldığı dinî hayat tarzından uzak kalmasına neden olmuştur. Düşünürümüz Paris’te geçirdiği ilk yıllarda Osmanlı rejimine muhalif olan Jön Türklerle tanışmıştır. Bu dönemin Paris kültür ortamı, kilise ve dinî uygulamalara karşı tepkilerin öne çıktığı bir dönemdir. Bu dönemde Yahya Kemal rejim muhalifi düşünceler ve dinî, millî değerlere uzak pozitivist anlayışın etkisinde kalmıştır.¹⁶² Düşünürümüz bu hususu şu şekilde ifade etmektedir: “*Mitinglere ve toplantılara karışıyordum. Sokaklarda International’i dinlerken, kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu. Dinsizlik ve ihtilâlcilik heveslerim arta arta, anarşist Temps Nouveaux gazetesinin ateşli bir tilmizi oluverdim.*”¹⁶³ Fakat zamanla olayları daha farklı değerlendirmeye başlamış ve kendini, milletini ve tarihini tanımaya ihtiyaç duymuştur. Şentürk bu hususta şu değerlendirmelere yer vermektedir: “*Hocası Albert Sorel’in etkisi büyüktür. Çünkü o, Yahya Kemal’e tarihi sevdirmiş, ona tarihi olayları değerlendirmek için gerekli bakış açısını kazandırmıştır.*”¹⁶⁴ Bu konuda Yahya Kemal şu ifadelerle yer vermektedir: “*Çeşitli hayat hadiseleri, zaman zaman benim imanımı sarsmıştır. Beni imansızlıktan kurtaran ve kendi tanrısına bağlayan yine Türk milleti olmuştur. Çünkü bu kadar büyük bir milletin inandığı Allah’a ve dine inanmamak iz’ansızlık olur.*”¹⁶⁵ Bu ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır ki düşünürün Paris yaşantısının ortaya çıkardığı bunalımlardan kurtulmasında milli kimliğini dinle bütünleştiren tutumu etkili

---

¹⁶¹ Taşcıoğlu ve diğerleri, a.g.y.

¹⁶² Yahya Kemal, *Ç.G.E.H.*, s. 102.

¹⁶³ Yahya Kemal, *Ç.G.E.H.*, s. 102.

¹⁶⁴ Şentürk, a.g.e., s. 31.

¹⁶⁵ Banarlı, a.g.e., 1984, s. 13.

olmuştur. Bu olgu aynı zamanda bundan sonraki sanat hayatı boyunca öne çıkaracağı Türk-İslâm kültürüne yönelik müspet tutumunu belirleyecektir.

Yahya Kemal'e göre din bir toplumun kültürel olarak şekillenmesindeki temel unsurdur. Şentürk bu hususu şu şekilde vurgulamaktadır: *“din, bir milletin millet olmasında önemli bir yere ve fonksiyona sahiptir. Çünkü kolektif ruhun yapıcı öğelerinden biri de dindir. Bu düşüncesini “Ezansız Semtler” adlı yazısında o, millet olmamızın kaynaklarından biri olarak Müslüman rüyasını gösterir ve ezan sesi duyulmayan yeni semtlerde yetişecek yeni nesillerin bu rüyayı göremeyeceklerine üzülmür. Bu semtlerde çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını nasıl görürler? İşte bu rüya, çocukluk dediğimiz bu Müslüman rüyasıdır ki bizi henüz bir millet halinde tutuyor.”*¹⁶⁶ Görüldüğü gibi din bir toplumun bir araya gelmesinde, aynı değerleri paylaşmasında, nesillerin yetişmesinde, onların dinî ve milli bir kimlik kazanmasında büyük öneme sahiptir. Yahya Kemal bu olguyu bizzat kendi hayat tecrübesi ile yaşamıştır: *“Ben, Türk milletinin inandığı Allah'a ve yine Türk milletinin inandığı peygambere inanırım. Ben, bu imanın Müslümanıyım. Ve galiba Paris'te iken de böyle bir iman bende gizli gizli yaşırdı”*¹⁶⁷ Yahya Kemal'in ailesinde ve okulda çok iyi bir dinî eğitim aldığı söylemek mümkün değildir. Fakat dinî atmosferin yoğun olduğu Üsküp'ün ve özellikle annesinin manevi eğitiminin kazandırdığı dinî inancının düşünürümüz üzerinde etkili olduğunu ve bunun etkisinin ölünceye kadar devam ettiğini açıklıkla ifade edebiliriz. Yahya Kemal'in şiirlerinde ele aldığı konulara bakıldığında, dinî değerlerin ve dinî hayatın önemli bir motif olduğu görülmektedir.

Yahya Kemal, Kocamustâpaşa şiirinde İstanbul'un bu kadim semtinden hareketle Türk milletinin maneviyatını ve milli şuurunu vatan topraklarıyla özdeşleştirmektedir. Bunu gerçekleştirirken tarihi estetik ve manevi bir bakış getirmiştir.

Yahya Kemal, cami sevgisini *“Koca Mustâpaşa”* isimli şiirinde şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Dört asırdır inerek câmie nûr üstüne nûr

---

¹⁶⁶ Şentürk, a.g.e., s. 48.

¹⁶⁷ Banarlı, a.g.e, 1984,s. 13.

Yerde bulmuş yaşayanlar da, ölenler de huzûr.

Ona hâlâ gidilirken geçilir bir yoldan,

Göze çarpar ölüm âyetleri sağdan soldan,

Sarmaşıklar, yazılar, taşlar, ağaçlar karışık;

Hâfız Osman gibi hattatla gömülmüş bir ışık

Bu mezarlıkta siyah toprağı aydınlatıyor;

Belli, kabrinde, o, bir nûra sarılmış yatıyor.”¹⁶⁸

Klasik Türk şiiri bir yönüyle dinî anlatıma ağırlık veren bir yapıya sahiptir. Bilindiği gibi Münacat, Naat gibi türlerin yanın sıra ayet ve Hz. Peygamberin hayatından, hadislerinden bahseden pek çok Divan edebiyatına ait örneklerden bahsedebiliriz. Bu açıdan Yahya Kemal, *Süleymaniye’de Bayram Sabahı* şiirinde olduğu gibi din mefhumunu, tasavvufi terminolojiyi de kullanarak ifade etmektedir. Şair bu metaforik anlatımında nur kavramı çerçevesinde geçmişi bugüne bağlamakta, toplumu geçmişi ve bugünü ile birlikte tarihsel bir bütünlük içinde sunmaktadır. Bunu Hâfız Osman ile örneklendirmiştir.¹⁶⁹ Düşünürümüz sembolik bir ifadeyle Hafız Osman’ı karanlıkları aydınlatan bir ışığa benzetmektedir. Hafız Osman’ın mezarından bahsedilirken yer verilen “o bir nura sarılmış yatıyor” ve “siyah toprağı aydınlatıyor” ifadeleri mekânla içindeki mezarı bütünleştirmektedir. Bu toprakları bize vatan kılan asıl unsur tarihi süreç içerisindeki ecdadımızın ortaya koyduğu başarılarıdır. Bu tarih bilirci, bu milli şuur bugün yaşayan insanlar için önünü aydınlatan bir ışık gibi varlıklarını muhafaza etmektedir.

Beyatlı’nın aynı şiirinin bir başka yerinde şu ifadelere yer vermektedir:

“Geç vakit semtime döndüm Koca Mustâpaşa’dan

Kalbim ayrılmadı bir an o güzel rü’yâdan

Bu muammâyı uzun boylu düşündüm de yine,

Dikkatim hâdisenin vardı derinliklerine;

¹⁶⁸ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 4.

¹⁶⁹ Hâtat Hafız Osman, Efendi (1642-1698) Osmanlı hat mektebinin kurucusu kabul edilen Şeyh Hamdullah’ tan (öl. 1520) sonra Osmanlı hat sanatının önemli isimlerindedir.

*Bu geniş ÷lkede, binlerce lâtif illerde,
Nice yıl, cedlerimiz kökleşerek bir yerde,
Manevi varlığının resmini çizmiş havaya.”¹⁷⁰*

Şiirin bu bölümünde şairin, Koca Mustâpaşa’da yaşadığı duygular ifade edilmektedir. Yaşanılanlar bir rüyaya benzetilmektedir. Tarihimizin köklü olduğu, bu köklü tarihin oradaki manzarayı etkilediği ifade edilmektedir. Ayrıca şairin aynı duyguları ifade ettiği şu mısralarda:

*“Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fakîr İstanbul!
Tâ fetihten beri mü’min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rü’yâda.
Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz.”¹⁷¹*

Bu mısralarda, Koca Mustâpaşa semti için İstanbul’un fethinden beri bu semtte yaşayan insanların yoksul oldukları ve bu hüznü durumlara rağmen mutlu oldukları vurgulanmaktadır. Dolayısıyla mutluluk maddi zenginlik veren şeylerle kazanılacak bir olgu değildir. Mutluluğun kaynağını manevi alanda yaşanacak zenginlikleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu semtin, Türk Milleti’nin millî ruhuyla nasıl vatanlaştırıldığı ve Türk İslâm kültürüyle nasıl özdeşleştiği ifade edilmektedir. Şairin bu dünyaya ait bir insandır. Vatanından ayrı geçirdiği uzun yıllar, dönemin hayat tarzındaki değişmelerin ortaya çıkardığı farklılıklara rağmen şair bu milli duyarlılığını kaybetmemiştir. Aşağıda yer alan mısralarda şair bu duygularını bütün açıklığıyla ifade etmektedir:

*“Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insansın,
Onların meşrebi, iklimi ve ırkındansın.”*

Burada kendi duyarlılığını açıkça dile getirmektedir. Şiirin ilerleyen kısımlarında yer alan mısralarda bu milli tarih şuurundan uzak kalma “köksüzlük” olarak tanımlanmakta ve eleştirilmektedir.

---

¹⁷⁰ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s.28.

¹⁷¹ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s.26.

“Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.”

“Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.
Rûh arar başka tesellî her esen rüzgârda.”

Düşünürümüz, dinî bir yapı olarak caminin bütünleştirici özelliğini
“*Süleymaniye’de Bayram Sabahı*” adlı şiirinde şu şekilde vurgulamaktadır:

“*Dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allah’ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı tekbir oluyor, tek bir ses*”¹⁷²

Görüldüğü gibi şair, bu mısralarında camiyi aynı dilin konuşulduğu, aynı inancın paylaşıldığı, ayrılıkların ortadan kalktığı, varlığın birliğinin sergilendiği bir mekân olarak tanımlamaktadır. Allah’ı anma ve inanç noktasında birbirinden farklı anlayışların caminin birleştirici atmosferinde yekvücuda dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu konuya ve şiire ilerleyen bölümlerde daha geniş olarak yer vereceğiz.

Yahya Kemal’in dinî duygularını ifade etmede önem taşıyan bir başka şiiri **de** ahiret âlemi ve ruh kavramlarının öne çıktığı “*O Taraf*”dır. Yukarıda değindiğimiz gibi Yahya Kemal’in şiirlerine kaynaklık eden temel olgu din duygusu ve dinî kavramlardır. Bolay’ın ifadesiyle: “*O Taraf*” adlı şiirinde, rüyasında gördüğü ahiret âlemini ve Cennet hayatını tasvir eder. Onun burada söyledikleri, Kur’an ve hadislerden öğrendiğimiz ahiret âlemi hakkındaki bilgilerimize aykırı olmadığı gibi, üstelik çok munis ve câziptir.”¹⁷³

“*Gördüm ölüm diyârını rü’yâda bir gece
Sessizlik ortasında gezindim kederlice.
Durmuş saat gibiydi durup geçmiyen zaman.*”

---

¹⁷² Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 4.

¹⁷³ Süleyman Hayri Bolay, “Yahya Kemal ve Din”, *Ölümünün 25.Yılında Yahya Kemal Beyatlı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.,nr.53, Ankara 1983, s. 195.*

Donmuş sükût içinde güneş görmeyen cihan.”¹⁷⁴

Yahya Kemal bu şiirinde ölüm anını bir gece rüyasında gördüğünü ve ölmüş insanları seyrettiğini, bu duruma duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. Rüyasında gördüklerinin o kadar sıkıntılı bir durum olduğunu, sanki zamanın durduğunu metaforik bir ifadeyle belirtmektedir. Bunun yanında karanlıkta bulunduğunu ve karanlık içinde her şeyin donmuş gibi olduğunu ifade etmektedir.

“Hakimdi yerde ufka kadar uhrevi vakar;

Bir çeşme vardı her tarafından ziyâ akar;

Geçtikçe bembeyaz gezinenler üçer beşer;

Bildim ki âhiret denilen yerdedir beşer.”¹⁷⁵

Şair, âhiret âlemini ve cennet hayatını tasvir etmektedir. O, Kur’an ve hadislerden öğrendiğimiz âhiret alemine dikkat çekmektedir. Yine o, âhiret âlemini cazip bir yer olarak belirtmektedir. Allah’ın nuru, bir çeşme misali nur saçmaktadır. Şair, bu yaşanılanları mahşer gününe benzetmektedir.

“Baktım hüzünlü her birinin benzi sapsarı.

Sezdim ki gövdesizdi, hayâliydi boyları.

Bir başka semte doğru dönerken bu gezmeden

Bir tas ziyâ alıp içiyorlar o çeşmeden;”¹⁷⁶

Şair, bu mısralarında mahşer yerinde toplanan insanların sonlarının ne olacağını bilmediklerinden ruhlarının üzüntülü ve kederli olduğunu, yürüyenin cesetler değil ruhlar olduğuna değinmektedir. Yahya Kemal’in şiirlerinde bu tür anlatımları ifade edecek başka pek çok örnek ve kavram verilebilir. Biz bunlardan konunun anlaşılmasına yeteceğini düşündüğümüz bazı spesifik örnekler seçmekle iktifa ettik.

İslâm dini, din ve vatan uğruna ölenleri şehit olarak adlandırmakta ve onları yüceltmektedir. Şehit olanlar âhirette cennetle müjdelenmiştir. Şehitlik kavramının bu dinî değeri Yahya Kemal tarafından “Akıncı” ve “Mohaç Türküsü” gibi şiirler de

---

¹⁷⁴ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 63.

¹⁷⁵ Yahya Kemal, *a.g.y.*

¹⁷⁶ Yahya Kemal, *a.g.y.*

öne çıkarılmıştır. Bu olgu düşünürümüzün “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” gibi şiirlerinde de duyuş ve düşüncesine kaynaklık etmiştir.¹⁷⁷

Sonuç olarak Yahya Kemal’e göre din, Türk-İslâm kültürünü belirleyen ana eksenini oluşturmaktadır. Din toplumu birleştiren, onu bir millet kılan, aynı duygu ve düşüncelerin paylaşılmasını tesis eden kurucu unsurdur. Bu nedenle o, halkı, devleti, kışlayı ve tarihî camilerin kubbeleri altında birleştirmeyi hedeflemektedir.¹⁷⁸ Şüphesiz bu yaklaşımında yeni kurulan cumhuriyetin getirdiği din anlayışının, geleneksel değerlerden kopuşun getirdiği sarsıntının yaşattığı sıkıntılara karşı duyulan iç sıkıntısının yansıması etkili olmaktadır. Onun bu görüşleri aslında dönemin yaşanan kültür buhranları karşısında bir çözüm önerisini oluşturmaktadır.

Buraya kadar Yahya Kemal’in dinî düşüncesini inceledik. Bundan sonraki bölümde dinî düşüncesini oluşturan ezan, namaz, cami, kader ve ölüm gibi kavramları nasıl ele aldığına değineceğiz.

2.3. Yahya Kemal’de Dinî Unsurlar

2.3.1. Yahya Kemal’in Ezana Bakışı

Türk ve Müslüman bir şehir olan Üsküp’te dünyaya gelen bir Türk çocuğu olan Yahya Kemal’in şüphesiz duyduğu ilk seda kulağına okunan ezan olmalıdır. Düşünürümüz kendi hayat öyküsünde değinildiği gibi namaz kılınan, Kur’an okunan bir evde yaşamıştır.¹⁷⁹ Düşünürümüz, ezan sevgisini, ezanın daha küçük yaşlarda kendisinde bıraktığı izlenimi şu şekilde ifade etmektedir: “*O yaşlarımda ben Üsküp minarelerinden yükselen ezan seslerini duyarak, içim bu seslerle dolarak yetişiyordum. Minarelerde ezan başladığı zaman, evimizde ruhani bir sessizlik olurdu. Galiba Üsküp’ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, bütün şehri bir mâbed sükunu kaplardı. Yalnız ezan sesleri duyulurdu. Annemin dudakları İsm-i Celâl’le kimildardı. Bin üç yüz sene evvel, Hazret-i Muhammed’in Bilâl-i Habeşi’den dinlediği ezan, asırlarca sonra bizim semâmızda hem dinî, hem millî bir musiki olmuştur.*”¹⁸⁰

¹⁷⁷ Bayrak, *a.g.m.*, s. 1523-1535.

¹⁷⁸ Sermet Sami Uysal, *125. Doğum yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2009, s.54.

¹⁷⁹ Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s.17.

¹⁸⁰ Banarlı, *a.g.e.*, 1984, s. 18.

Bu ifadelerden açıkça anlaşılacağı üzere Yahya Kemal, ezan'ın musikili sesini millî bir değer olarak görmekte ve bunun daim olmasını arzulamaktadır. Ezan minarelerden yükselerek Müslümanların ruh dünyasına hitap eden dinî bir musikidir. Dolayısıyla ilk defa hangi kelimelerle okunmuşsa onu sürekli olarak aynı şekilde muhafazası gereklidir. Bu açıdan ezan bir yönüyle millî bir değer olarak tanımlanmaktadır.¹⁸¹

Yahya Kemal'in içinde yetiştiği kültür dünyası ezan seslerinin, Kur'an-ı Kerim tilavetlerinin, Muhammediye okumalarının yoğun olarak bulunduğu bir dünyadır.¹⁸² Düşünürümüz, ezanı duymadan büyüyen çocukların içinde buldukları duruma karşı duyduğu üzüntüyü "*Ezansız Semtler*" adlı yazısında şu şekilde ifade eder: "*Biz ki minâreler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübârek muhitden çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minâresiz ve ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar.*"¹⁸³

Yahya Kemal, Müslüman Türk çocuklarının dinî ve millî terbiyesinde ezan seslerinin son derece etkili olacağına inanmaktadır.¹⁸⁴ Bu yaklaşımını şu şekilde ifade etmektedir: "*Bugünkü Türk babaları, havası ve toprağı Müslümanlık râyihasıyla dolu semtlerde doğdular. Doğarken kulaklarına ezan okundu. Evlerin odalarında namaza durmuş, ihtiyar nineler gördüler. Mübârek günlerin akşamlarında, bir minderin köşesinden okunan Kur'an'ın sesini iştiler. Bayram namazlarına babalarının yanında gittiler; câmiler içinde şafak sökerken tekbîrleri dinlediler. Dinin böyle bir merhalesinden geçtiler, hayâta girdiler. Türk oldular.*"¹⁸⁵

Ezan konusunda o, bir başka yerde şu ifadelere yer vermektedir: "*Bir gün Ayasofya minâresinden ezan okunduğunu işittim. 857 senesinin o sabahından beri asırlarca günde beş defâ okunmuş olan bu ezan, hâl-i vâki'di. Bu ezanı dinlerken Fatih'i asıl mânâsıyla ilk defâ idrâk ettim!*"¹⁸⁶ Görüldüğü gibi ezan düşünürümüz için sadece dinî bir değer olmaktan ziyade aynı zamanda kültürümüzü, millî

---

¹⁸¹ Uysal, *a.g.e.*, 2009, s.314.

¹⁸² Banarlı, *a.g.e.*,1984, s. 18.

¹⁸³ Yahya Kemal, *A.İ.*, s 130.

¹⁸⁴ Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s. 169.

¹⁸⁵ Yahya Kemal, *A.İ.*, s 126.

¹⁸⁶ Yahya Kemal, *A.İ.*, s 125.

karakterimizi belirleyen, bizi başkalarından ayırt eden, kültürel dokumuza has, temel bir vasfımız olarak gösterilmektedir.

Bolay'ın ifadesiyle ezan'ı İslâm'ın parolası olarak gören şair, “*askerlerin gücü yettiğince savaşmalarında ve şehitlik isteyerek ölüme koşmalarında ezan'ın etkisi*”¹⁸⁷ olduğunu düşünmüştür.

Yahya Kemal'in ezan sevgisini yansıtan güzel bir örnek annesine atfettiği “*Rûhuna Gazel*” şiiRIDIR:

*“Emr-i bülêndsın ey ezân-ı Muhammedî
Kâfi değil sadâna cihân-î Muhammedî
Sultan Selim-i Evvel' i râm etmeyüb ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî
Gök nûra gark-olur nice yüzbin minâreden
Şehbâl açınca rûh-ı revân-ı Muhammedî”*¹⁸⁸

Bu mısralarda dikkatimizi şairin ezan sevgisi ve ezanın bu musikili sesine mevcut Müslüman dünyanın kâfi olmadığı anlayışı çekmektedir. Bundan dolayı bütün dünyayı kaplayacak bu ilahî çağrının kapsamının genişlemesini azalttığı için Yavuz Sultan Selim'in zamansız ölümüne üzüntü duymaktadır.¹⁸⁹

Yahya Kemal, “*Aziz İstanbul*”da, “*Ezan ve Kur'an*” başlıklı makalesinde, Fatih'in Ayasofya'dan okuttuğu ve şairin döneminde minarelerinden okunması sürdürülen ezan ile ilk defa Yavuz Sultan Selim Han'ın Hırka-i Saadet Dairesi önünde okuttuğu ve günümüze kadar okunmasına devam edilen, Kur'an-ı Kerim tilavetini devletin iki manevi temeli olarak değerlendirmektedir.¹⁹⁰

Yahya Kemal, Paris'te geçirdiği yıllarda ezan seslerine karşı duyduğu derin özlemi şu şekilde ifade etmektedir: “*Hiç münâsebeti olmadığı halde, kulaklarıma Üsküp'teki ezan seslerinin bir hatıra gibi aksedip beni bir nostalji içinde bıraktığını*

---

¹⁸⁷ Bolay, *a.g.e.*, s. 465.

¹⁸⁸ Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgarıyla*, Yahya Kemal Külliyyatı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1993, s. 23.

¹⁸⁹ Banarlı, *a.g.e.*, 1984, s. 26.

¹⁹⁰ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 120.

hissettiğim anlar olmuştur.”¹⁹¹ Bir başka yerde ise bu husus şu şekilde vurgulanmaktadır: “*Yâ Vedüd’ü İstanbul mezarlıklarının servilerinden yükselen bir nida sanırdım. Yaşım ilerledikten sonra, vatandan uzak şehirlerde, kalbimden başka rüzgârlar estiği zamanlar bile, bir an olur bu nidâyı işitirdim.*”¹⁹² Bu ifadeler ışığında açıkça belirtebiliriz ki düşünürümüz memleketinden uzaklardayken bile ezan sesini hiç aklından çıkarmamıştır.

Yahya Kemal, ezan sevgisinin yanında Kur’an-ı Kerim’e karşı da derin bir sevgi ve saygı beslemektedir. Düşünürümüzün aşağıda yer alan ifadeleri bu sevgisini yansıtmaktadır:

”Revan Köşkü’nde gezerken kulağıma derinden bir Kur’an sesi geldi. Birdenbire İslâm mîmârisini tam mânâsıyla gördüm. Çünkü İslâm mîmârisinin içine, bir rûh gibi, muhakkak, rahle başında bir Kur’an sesi lâzım. O ses olmadığı zaman bu mîmâri kuru bir şekilde görünüyor. Bu fikrimi rehberim Lûtfi Bey’e söyledim, ve bu Kur’an sesinin nereden geldiğini sordum.

- Hırka-i Saâdet Dâiresi’nden.

dedi. Yavaş yavaş sesin geldiği pencereye yaklaştık. Baktım; yeşil, yemyeşil, rûhânî yeşil bir dâire. Pencereye arkasını çevirmiş bir hâfız öteki âleme dalmış bir Rûhunistirâhatiyle okuyor; diğer bir hâfız da gözlerini yummuş bir köşede tesbihini çekerek bekliyor.

Rehberim Lûtfi Bey’e sordum:

-Hırka-i Saâdet’de ne zamanlar bu hatim indirilir?

Lûtfi Bey, gülümseyerek kulağıma dedi ki;

- Her gün, her saat!... Dört yüz seneden beri geceli gündüzlü, bilfasıla!..

Hayretten gözlerim kamaşmış dinliyordum. Lûtfi Bey biraz daha mâlûmat verdi;

- Yavuz Sultan Selim, Hülâfetin alâmâtı olan hırka-i şerif, sancâk-ı şerif ve diğer emânât-ı mübâreke’yi Mısır’dan İstanbul’a hatimler indirterek getirmiş; İstanbul’a vardığı gece, sarayda yüksek bir mevkie yerleştirmiş; mîmar başı ve

¹⁹¹ Banarlı, a.g.e., s. 18.

¹⁹² Yahya Kemal, T.M., s. 69.

ustalar asıl tevdi olunacak makamı harıl harıl inşâ ederlerken, sefer yorgunluğuna bakmaksızın ayakta beklemiş. O gece, geceli gündüzlü Kur'an okunması için bir vazife tertip ederek, kırkıncısı bizzat kendisi olmak üzere kırk hâfız tâyin eylemiş. İşte bugünden beri bu âna kadar, bu dâirede bir sâniye tevakkuf etmeksizin Kur'an okunuyor; bu hâfızlar elan kırk kişidir. Dâima ikişer nöbetleşe vazîfelerini ifâ ederler. Bugün de bu iki hâfızın nöbeti, dedi.

Bu gece, bu saat, ben burada bu satırları yazarken Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Kur'an okunuyor. Siz, bu saat benim bu satırlarımı okurken Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Kur'an okunuyor!... Tam dört yüz seneden beri de böyle fâsılasız okunmuş."¹⁹³

Görüldüğü gibi düşünürümüz Kur'an okunmasının içinde uyandırdığı manevi güzelliği, onun kendisinde bıraktığı ruh halini ifade ederken bizi bir arada tutan, bir millet haline getiren kolektif bir ruh oluşturan, bizi biz yapan, tarihi yönüne de dikkat çekmektedir. Şüphesiz bu satırları okuyan, şairin mana ve mazmun'a uzak birisi bu değerlendirmeleri "dışarıdan" bir bakış açısı, "oryantalist" bir değerlendirme gibi görme eğilimine girebilir. Tarih felsefesi açısından pek çok düşünürün vurguladığı gibi her dönemi kendi şartları içersinde değerlendirmek zarureti bulunmaktadır. Bugünün şartları ile konuşmak, yargılamak bizi hataya sürükleyebilir. Düşünürümüzün yaşadığı gelişim süreci ve içinde bulunduğu koşullar düşünüldüğü zaman, bireysel benliğini aşmış, kendini ait olduğu millet ve kültürle özdeşleştirmiş bir kimlikle karşı karşıya olduğumuz açıktır.

Beyatlı'nın din anlayışını yansıtan bir diğer önemli kavram namazdır.

2.3.2. Yahya Kemal'de Namaz

Yahya Kemal'in din anlayışında öncelikle aile çevresinin ve annesinin etkili olduğunu vurgulamamız gerekir. Çocukluk ve ilk gençlik dönemini geçirdiği Üsküp ve çevresi Türk ve Müslüman kimliğinin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafyadır. Böylesi bir Türk-İslâm kültürü içinde yetişen düşünür bu değerleri bütün hayatı boyunca eserlerinde yansıtmıştır. Her ne kadar kendi ifade ettiği gibi dinî pratikleri hayata geçirmede bazı eksiklikleri bulunmasına rağmen kendini kuşatan bu manevi

---

¹⁹³ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 121.

atmosferi bütün hayatı boyunca muhafaza etmiştir. İçine düştüğü bunalımları bu temel değerleri muhafaza etmesiyle kolaylıkla aşabilmiştir.

Düşünürün dinî anlayışını yansıtan olgulardan biri namaz konusundaki yaklaşımıdır. Bolay'ın ifadesiyle: “*Ayasofya Camii'sinde ikindi namazından sonra oturup üşenmeden dört ayrı vâ'zı bir bir dinlemiş*”¹⁹⁴, bir bayram namazına yetişememek veya uyanamamak korkusuyla sabahlamıştır. “*Büyükada'da otururken bayramda bayram namazına gitmeye niyetlendim, fakat Frenk hayâtının gecesinde sabah namazına kalkılır mı? Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım.*”¹⁹⁵ Görüldüğü gibi kendi ifadelerinden namaza katıldığı anlaşılmaktadır

Yahya Kemal, İstanbul'un Eyüp semtine yaptığı bir seyahatin üzerinde bıraktığı izlenimleri şu şekilde ifade etmektedir: “*Eyüb'ün güzide ve mütefekkir gençlerine iftara gittim. İftardan sonra gezmeye çıktık. Bu gecenin hâtırasını hiçbir zaman unutamayacağım. Eyüb'ü sabah, öğle ve akşam saatlerinde görmüştüm. Fakat gece uhrevi bir âlemmiş. Bu ramazan gecesini, terâvih kılınırken, çarşıdan geçtik.*”¹⁹⁶ Ayvazoğluna göre Yahya Kemal, o camide yaşadığı ruh haline süreklilik kazandıracak bir hayat tarzının uzağında kalmıştır.¹⁹⁷ Yukarıda ifade ettiğimiz gibi dinî pratikleri yaşamada eksiklikleri bulunsa da¹⁹⁸ bu olguya eserlerinde ağırlıklı olarak yer ve değer vermiştir.

Yahya Kemal'in eserlerinde önem verdiği dinî kavramlardan bir diğeri de camidir.

2.3.3. Yahya Kemal'in Camiye Bakışı

Yahya Kemal'in şiirlerinde tarihi unsurların yanında dinî hayat, camiler, musikimiz, makam ve ayinler gibi milli değerlerimizi yansıtan kültürel yapılar büyük önem taşımaktadır. Düşünürümüz sembolik bir anlatım formu olarak camiye bu milli değerlerin merkezine yerleştirir. Camiler toplum hayatında merkezde yer alan ve millî birlik ve beraberliği yansıtan en önemli mimari sembollerdir. Bu anlayış doğrultusunda camiler bütünleştirici bir özellik taşımaktadır. Yahya Kemal,

---

¹⁹⁴ Bolay, *a.g.e.*, s. 461.

¹⁹⁵ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 129.

¹⁹⁶ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 167.

¹⁹⁷ Ayvazoğlu, *a.g.e.*, s.338.

¹⁹⁸ Farklı bir değerlendirme için bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s. 33.

“Süleymâniye’de Bayram Sabahı” şiirinde insanı zaman ve mekân merkezli bir yapı içersinde konumlandırarak Türk tarihini, medeniyetini kuşatıcı bir bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Yahya Kemal, “Kendi Gök Kubbemiz” kitabının içinde yer alan “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” başlıklı şiirinde vatan coğrafyasını “Kendi Gök Kubbemiz Altında” birleştirmek istemiştir.¹⁹⁹ Yahya Kemal’in ilk yayınlanan şiir kitabı olan “Kendi Gök Kubbemiz”de metaforik bir ifadeyle bir bayram namazında yaşadığı duyguları ifade etmiştir. Banarlı’nın ifadesiyle: “bu şiiri dinî olmaktan ziyade millî bir manzumedir. Zira o, Müslüman Türk halkının milliyetini, yani bu vatana gazâ maksadıyla gelmiş, bu maksadla, asırlarca şehid olmuş, vatanda minareler yükseltmiş, gök kubbeye ezan sesleri salmış bir milletin milliyetini İslâmiyet’ten ayrı olarak düşünmeğe imkân yoktur”²⁰⁰ Bu şiirde yer alan: “Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede, Bir mehâbetli sabâh oldu Süleymâniye’de”²⁰¹ mısralarında, bir bayram günü Süleymaniye Camisi’nde bayram namazındaki dinî atmosfer, bayramın, caminin ve cemaatin kendisine yaşattığı manevi haz, gönlünün, ruhunun nasıl yüceldiği ve o sabahın diğer sabahlardan daha mükemmel olduğu ifade edilmektedir.

Aynı şiirin devam eden mısralarında yer alan: “Kendi Gök Kubbemiz altında bu bayram saati, Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi”²⁰² mısralarında ise bayram sabahında vatan topraklarında 1071 Malazgirt’ten beri dokuz asırdır yaşayan tüm insanların aynı duyguları paylaştığını ve bu ortak duyguların ortaya çıkmasında camilerin ve sahip olunan dinî inançların yeri vurgulanmaktadır. Cami, metaforik olarak kubbesi altında bütün Türk tarihini ve ecdadımızı bir araya toplamakta, birleştirmektedir. Bu açıdan şair kültürel birlikteliği dinî bir olgudan hareketle tesis etmektedir. Şiirin devamında yer alan: “Yer yer aksettiriyor mâvileşen manzaradan, Kalkıyor tozlu zaman perdesi her ân aradan”²⁰³ ifadeleri ile camide geçirilen her dakikanın cami ve cemaate kendisini yaklaştırdığını, bu yakınlaşmanın sadece bu anı

---

¹⁹⁹ Cafer Gariper, “Destandan Modern Şiire Kolektif Bilincin Sürekliliği ve Yeniden İnşası: Oğuz Kağan Destanı ile Yahya Kemal’in O Rüzgar Şiiri”, http://turkishstudies.net/Makaleler/1649173474_47_cafar_gariper.pdf (e.t. 30.05.2013).

²⁰⁰ Banarlı, *a.g.e.*, s. 47

²⁰¹ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 3.

²⁰² Yahya Kemal, *a.g.y.*

²⁰³ Yahya Kemal, *a.g.y.*

yaşayan ve orada bulunan insanlar için değil, ahirete göçmüş insanların ruhlarını da kapsadığını düşünmektedir. Görüldüğü gibi bu ifadeler aynı dinî duyguları paylaşmayı toplumları birleştiren bir unsur olarak göstermektedir. “*Gecenin bitmeğe yüz tuttuğu andan beridir, Duyulan gökte kanat, yerde ayak sesleridir*”²⁰⁴ ifadeleri bu duygu yoğunluğunu yansıtmakta; metaforik bir ifadeyle sanki sabah olurken, tüm melekler yere inmişler, yerde ayak sesleri, gökte kanat sesleri duyulmaktadır.

Banarlı'nın ifade ettiği gibi: “*Süleymaniye’de Bayram Sabahı*” şiiri “*Türkün kendi soyundan, inandığı dinden, düşmanla yaptığı savaştan ve bu savaşla meydana getirdiği tarihten, meydana getirdiği güzel sanatlardan, şiiirden, musikiden, sadece bu ülkedeki yaşayışından, duyuşundan, kendi kader ve kazâsından meydana gelmiş olan toplumun şiiiridir. Beyatlı, bu şiiirinde toplumun tümünü anlatmak istemiştir. Yahya Kemal, bu büyük milliyetin, Müslümanlığın ulu Allah’ına ne ölçüde bağlı olduğunu*”²⁰⁵ göstermektedir.

Şiir’in son bölümlerinde yer alan aşağıdaki mısralar düşünürümüzün “*bir duygu ve heyecan şairi olduğu kadar, aynı zamanda onun hayat felsefesini, tarihe ve olaylara bakış tarzını yani mütefekkir tarafını gösteren bir şaheser*”²⁰⁶ olmasını ifade etmesi açısından ayrıca anlamlıdır:

“*Ordu-milletlerin en çok döğüşen, en sarptı
Adamış sevdiği Allah’ına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye en son dinin
Budur öz şekli hayâl ettiği mimârinin*”²⁰⁷

Yahya Kemal, bu şiirde ordu-millet ifadesiyle Türk Milleti’nde Süleymaniye’de bir bayram namazı kılınırken o sabah hissettiği birliği, yapılanların Yüce Allah için yapıldığına ve bir karşılık beklemezsizin yerine getirildiğine değinmiştir. Ayrıca bu yapılan ibadetlerin tarihi süreç içindeki sürekliliğine işaret etmektedir:

---

²⁰⁴ Yahya Kemal, *a.g.y.*

²⁰⁵ Banarlı, *a.g.e.*, 1984, s.49.

²⁰⁶ Şentürk, *a.g.e.*, s. 50.

²⁰⁷ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 4.

*“Ulu mâbed! Seni ancak bu sabâh anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrûrum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubbe altında bu cumhûra bakarken şimdi,
Senelerden beri rü’yâda görüp özlediğim
Cedlerin mağrîret iklimine girmiş gibiyim.”²⁰⁸*

Şaire, göre dinin en güzel göstergesi mabetlerdir. “*Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrûrum*” ifadesiyle kendine ait olan mabedin temsilcilerini kastetmiştir. Bu mabet aynı zamanda toplumu birleştiren, bir millet halinde bir araya getiren, ortak değerlerin, aynı duyguları paylaşmanın bir sembolüdür.

Ayrıca vurgulanmalıdır ki Süleymaniye Camii ve kubbe metaforuyla hem geçmiş ve geleceği, geçmiş atalarımızı ve bugününün yaşayanlarını birleştiren bir manevi atmosferin kuşatıcı bir yapısı ifade edilirken bir taraftan Mohaç, Niğbolu, Kosova, Varna, Belgrad gibi elimizden çıkan şehirlerin ifade ettiği bir cihan imparatorluğunun, vatan coğrafyasının birliği simgelenmektedir. Bunların hepsini birleştiren, aynı düzlemde bir araya getiren dinî bir yapı olmaktadır. Dolayısıyla din, tarihi birliği, manevi bütünleşmeyi sağlayan temel kurucu unsur olarak gösterilmektedir.

Yahya Kemal’in İstanbul sevgisine daha önce değinmiştik. İstanbul’un semtlerini dolaşırken bir ramazan günü Şişli’de gördüklerini şu ifadelerle belirtmektedir: “*Şişli’de gündüz ramazan hissedilmiyor. Fakat dün gece Osmanbey Gazinosundan Bomonti’ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu dümdüz cadde üzerinde ramazanı hissettim. Türk çocukları elele vermişler, küme küme geçiyorlar, arada sırada duruyorlar, fişenkler patlatıyorlar, gülüşüyorlar, konuşuyorlardı...Şişli toprağını bahçe ve bostan hâlinde görenler henüz yaşıyorlar. Bu toprak Türklüğün îman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği câmisiz, minâresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkesiz; kabristansız, servisiz, kitâbesiz, çeşmesiz olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç*

---

²⁰⁸ Yahya Kemal, K.G.K., s. 4.

Türk âilesinin neş'esiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor."²⁰⁹
Görüldüğü gibi toplumun mensup olduğu kültürel değerlerden uzak kalması onları ayırtırmakta, birlik duygusunu ortadan kaldırmaktadır. Bu ifadelerden açıkça anlaşılacağı üzere din ve dinî hayat tarzından uzaklaşma bizi biz yapan manevi değerlerin, Türk ve İslâm olmanın ruhunu yok etmekte, bir diğer ifadeyle kimliksizleşmenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kimlik kazanma, kültürel değerlerle bütünleşme, düşünürümüze göre ancak milletin mensubu bulunduğu dinî değerlerle bütünleşmesi ile sağlanabilecektir.

Yahya Kemal'in ezan ve cami kavramlarının yanın da şiirlerinde önem verdiği kavramlardan bir diğerini de kader ve ölüm kavramları oluşturmaktadır.

2.3.4. Yahya Kemal' de Kader ve Ölüm

Âhret inancı ve ölüm olgusu insanın üzerinde durduğu varoluşsal bir tartışma alanını belirginleştirmektedir. Bu tartışmalar ve yaklaşımlar sadece dinî ve felsefî bir boyut içersinde ele alınmamış aynı zamanda kültürel bir olgu olarak da edebiyatta kendine yer bulmuştur. İnsanın var olduğu her çağ ve kültürde kader, ahret ve ölüm konusunda birbirinden farklı yaklaşımlar belirginleşmiştir.

Yahya Kemal'in kader ve ölüm inancına yaklaşım tarzını şiirlerinde görmek mümkündür. Bu şiirlerinden "*Aşk Hikayesi*" isimli şiirinde kader ile ilgili şu ifadelerle yer vermektedir:

"Bir taraftan Yakacık, mor dağlar...

Bir taraftan da deniz, şûh adalar...

O gün ömrümde, kader,

Geçecek aşkı resimleştirmiş

*Bu güzel çerçevede"*²¹⁰

Şair, bu mısralarında İstanbul'u güzel bir şekilde tasvir etmekte, ayrıca o gün yaşadığı olayları kader inancına bağlı olarak ifade etmektedir. Yahya Kemal, "*Geçiş*" şiirinin şu mısralarında da kader konusuna yer vermektedir:

---

²⁰⁹ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 166-167.

²¹⁰ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 86.

*“Hiç şaşmayan saat gibi işler durur kader,
Bir gün saat çalar... çok uzaktan gelir haber.”²¹¹*

Düşünürümüze göre insan alnına ne yazıldıysa hiçbir değişiklik olmadan kaderini yaşayacaktır ve kaderi değiştirmek elimizde bulunmamaktadır. Burada saat, zamanı ifade ettiğinden ölümü de kaderimizde olan bir olgu olarak görülmüştür. Bir gün saatin çalacağını ve ölüm zamanının geldiğini bize bildireceğini ifade etmiştir. Aynı şiirin devamında;

*“Artık güneş görünmez olur, gök bulutludur,
Râhatçâ dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur.”²¹²*

Bu ifadelerinde şair, ölümden bahsetmekte ve ölüm geldikten sonra oluşacak olan karanlığı bulutlu ve güneşsiz bir havaya benzetmektedir. Ayrıca ölümü sonsuz bir uykuya dalış olarak değerlendirilmektedir. Şairin, ölüm konusunda yazdığı “Eylül Sonu” adlı şiirinde, ölümün mutlaka olacağına, bundan kaçışın olmadığına değinir;

*“Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lâkin vatandan ayrılışın ızdırâbı zor.”²¹³*

Şair, ölümden ve ölümün getireceği bilinmezliğin yanı sıra, ölüm sonrası asıl bizi bekleyen gizemden pek korkmaz. Onu korkutan ise, ölüm vaktinin gelmesi değil, İstanbul’dan, vatandan ayrılma vaktinin gelmesidir. Dünya gözü ile bir daha vatani görememektir. Aynı şiirin başka mısraları şöyledir:

*“Hiç dönmek ölüm gecesinden bu sâhile,
Bitmez bir özleyiştir, ölümden beter bile.”²¹⁴*

Şair, bu mısralarında da öldükten, vatandan ayrıldıktan sonra bir daha geri gelemeyeceğini ve vatana duyduğu özlemin, ölümden daha acı verici olduğunu dile getirmektedir. Bir başka mısrasında ise şöyle der:

*“Günler kısaldı. Kanlıca’nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları.*

²¹¹ Yahya Kemal, K.G.K., s. 60.

²¹² Yahya Kemal, K.G.K., s. 60.

²¹³ Yahya Kemal, K.G.K., s. 33.

²¹⁴ Yahya Kemal, K.G.K., s. 33.

Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa...

Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa...”²¹⁵

Şair, yaşlandığına üzülmemektedir. Çevresindeki her şeyin insanların değişikliğe uğraması şairi korkutmaktadır. Yine bu mısralarda da ölümden yakınmaktadır. İhtiyarlayınca günlerin kısaldığını, geçen sonbaharları hiç unutmadan her şeyiyle hatırladığını ve ömrümüzün kısa olduğunu belirterek, günlerin hemen geçmemesini isterken, ihtiyarlamaktan şikayet etmektedir.

Şair, ölümün vatandan ayrılış olduğunu şiirlerinde dile getirdikten sonra mezarlıklar için “*milliyetini idrak eden millet, ölüleriyle birlikte yaşar*”²¹⁶ diyerek mezarların yerleşim alanlarımıza yakın olması gerektiğine dikkat çekmektedir. “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” şiiri yukarıda işaret edildiği gibi dinî bir atmosfer içersinde bizi geçmiş atalarımızla birleştiren metaforik bir anlatıma sahipti. Dolayısıyla Yahya Kemal’e göre, din ve dinî kavramlar bizim hayata bakışımızı, kültürümüzü belirlemede büyük öneme sahiptir.

Yahya Kemal’in mezar konusuna verdiği önem konusunda Süheyl Ünver (öl. 1986) şu değerlendirmelere yer vermektedir: “*Bizim vatanımız her vatan gibi feth edilmiş. Feth edilince Türkleştirmek için mezarları esaslandırmış. Bu mezarlarla vatanımızı Müslüman etmişiz. Onun için mezara ehemmiyet vermişiz. Ecdadımızdan bir çokları için nerede oturur demeyiz de, nerede gömülü olduğunu yazarız. Biz ölülerimizle yaşıyoruz.*”²¹⁷ Ayrıca aynı kitapta mezarlıklarımız için şairin, “*Biz kabirlere ehemmiyet vermişiz. Kabirler sayesinde vatani Türk etmişiz. Biri ölmüş, biz onu aziz gibi saklamışız*”²¹⁸ ifadeleri yer almaktadır. Şair, bu ifadeleriyle ölümlere ve onlara mezar sayesinde sahip çıkışımıza dikkat çekmektedir. Bunun kültürel bir değer olarak yerleşmesinde dinin şüphesiz büyük etkisi olmuştur.

Yahya Kemal bu konuda şu değerlendirmede bulunmaktadır: “*Ben Türk ve Müslüman olarak doğdum, Türk ve Müslüman mezarlığına gömüleceğim. Ölüm benim milletimin hayâlinde tespit ettiği gibidir, Mâadası (bunun dışındakiler) benim*

²¹⁵ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 33.

²¹⁶ Süheyl Ünver, *Yahya Kemal’in Dünyası*, Şehir Yay., İstanbul, 2000, s. 61.

²¹⁷ Süheyl Ünver, *Yahya Kemal’in Dünyası*, Tarih ve Kültür Yay. 2, İstanbul, 1980, s. 58

²¹⁸ Ünver, *a.g.e.*, 1980, s. 80

şahsi fikirlerimdedir.”²¹⁹ Görüldüğü gibi düşünürümüz insan hayatının bütünü, doğumdan ölüme hayatını kuşatan bütün kültürel değerleri, Türk-İslâm kültürünün belirlediği hayat tarzı doğrultusunda açıklamaktadır. Bu onun olgu ve olayları açıklamada din-kültür ilişkisine verdiği değeri göstermektedir. Ayrıca şairin “*millet ölüleriyle birlikte yaşar*” ifadesinin ışığında, onun ölümü korkulacak bir şey olarak görmediğini ifade edebiliriz. Bu konuda daha önce yer verdiğimiz şu mısralar da oldukça anlamlıdır:

*“Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor”*²²⁰

Yahya Kemal, “*O rüzgâr*” şiirinde akıncıları ele alır ve onların amacının yeryüzünü fethetmek olduğunu belirtir.²²¹ Bu şiirde yer alan: “*Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan!*” ifadesiyle, sürekli ölüm korkusu içinde yaşayan insanın hayattan yaşama zevkini alamayacağını ve sürekli karamsar düşüneceği için mutsuz olacağını belirtmiştir.

Bu yaklaşım doğrultusunda Yahya Kemal, insanın hayattan beklentilerinin olmadığı ve hayattan zevk almadığı zaman yaşamaya gerek kalmadığı düşüncesini “*Düşünce*” şiirinin şu mısralarında belirtir:

“Hulyâsı kalmayınca hayatın ne zevki var?

*Bitsin, hayırlısıyla, bu beyhûde sonbahar!”*²²²

Bu mısralarında da şair, “*beyhude sonbahar*”ı yaşlılığa benzetmiştir. Bunun için de yaşlılığın bir an önce bitmesini ister. Şair, yaşama zevki kalmayınca yaşamamanın bir anlamı olmadığına değinmiş ve artık ölümün gelmesini istemiştir.

“Ölmek değildir ömrümüzün en feci işi,

*Müşkül budur ki ölmeden evvel ölür kişi.”*²²³

Şair, burada, ölümün yaklaştığını hissetmektedir. O, ölmeyi zor bir şey olarak görmemektedir. Ona göre, insan için asıl problemi ölmeden önce ölüm kaygısı ile

---

²¹⁹ Özden, *a.g.e.*, s. 216.

²²⁰ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 33.

²²¹ Cafer Gariper, “Destandan Modern Şiire Kolektif Bilincin Sürekliliği ve Yeniden İnşası: Oğuz Kağan Destanı ile Yahya Kemal’in O Rüzgar Şiiri”, http://turkishstudies.net/Makaleler/1649173474_47_cafar_gariper.pdf (e.t. 30.05.2013).

²²² Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 50.

²²³ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 50.

yaşamaktır. Ayrıca vurgulanmalıdır ki ölmeden önce ölmek ifadesi tasavvufi literatürde üzerinde pek çok değerlendirmelerin yapıldığı bir konuyu ifade etmektedir. Dolayısıyla düşünürümüz kendi şiirini dinî ve tasavvufi kavram ve terimlerden hareketle milli bir dil ile kurgulamaktadır.

Yahya Kemal, ölümün bizim elimizde olan bir şey olmadığını, vakti zamanı gelince mutlaka yaşanılacak bir olay olduğunu “*Sessiz Gemi*” adlı şiirinin şu mısralarında vurgular:

*“Artık demir alma günü gelmişse zamandan,
Mechûle giden bir gemi kalkar bu limandan.”*²²⁴

Şair, burada bu dünyadan ayrılma zamanının geldiğini ve bilinmeyen bir yere doğru yolculuğun başlayacağını ifade etmektedir. Bu yolcuyu uğurlayanların üzüntülü durumunu şu mısralarında anlatır:

*“Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol,
Rıhtımda kalanlar bu seyâhatten elemli,”*²²⁵

Şair, ölen bir insanın arkasında kalanların durumunu bu şekilde ifade ettikten sonra, yapılan bu yolculuğun sonsuz olduğunu, geri dönülmez bir yere gidildiğini ise şu mısralarında anlatır:

*“Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden.”*²²⁶

Böylelikle o, ölümü geri dönüşü olmayan bir yolculuğa benzetmiştir. Şair, gidenlerin geri dönmeyişlerini ise yerlerinden memnun oldukları için gelmedikleri şeklinde düşünmektedir. Şair, yukarıdaki mısralarda da anlattığımız gibi bu çıkılan yolun geri dönüşü olmayan bir yol olduğunu biliyor ve bir daha geri gelmenin hâyal olduğunu “*Rindlerin Akşamı*” adlı şiirinin şu mısralarında dile getiriyor:

---

²²⁴ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 51.

²²⁵ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 51.

²²⁶ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 51.

“Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok geç;

Bu son fasıldır ey ömrüm, nasıl geçersen geç!

Cihâna bir daha gelmek hayâl edilse bile,

Avunmak istemeyiz öyle bir teselliyle.

Geniş kanatları boşlukta simsiyâh açılan

Ve arkasında güneş doğmayan büyük kapıdan

Geçince başlayacak bitmeyen sükûnlu gece.”²²⁷

Bu mısralarda şair, geri dönüşün mümkün olmadığı, sadece hâyal olduğunu belirtmiştir. Şair, mezarlığa girmeyi, bir kapıdan içeri girmeye benzetir. Bu kapıdan girildiği zaman artık güneşin görülmeyeceğini bir başka âleme girileceğini ifade eder.

Şair, “*Rindlerin Akşamı*” şiirinde geçen rind kelimesi Farsça-Türkçe Sözlükte: “*Bağımsız, ilişiksiz, zeki, dışı kötü içi iyi kimse*”²²⁸ olarak tanımlanmıştır. “*Rindlerin Ölümü*” şiirinde şöyle der:

“*Hâfız’ın kabri olan bahçede bir gül varmış;*

Yeniden hergün açarmış kanayan rengiyle.”²²⁹

Beyatlı, şiirin bu mısralarında, Hafız’ın²³⁰ mezarlığını gül bahçesine benzetmekte ve buradaki gülün kan kırmızı rengiyle her gün açtığını ifade etmektedir. Şiirin devamında:

“*Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde;*

Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.”²³¹

Şair, “*rind*” kavramı ile ölüm korkusunu bağdaştırdığı dikkatimizi çekmektedir. Ancak şairin ölümden korku ya da tedirginliği söz konusu değildir. O, gönlü güzel olan salim, sakın iyi bir insan için ölümü “*âsûde bahâr ülkesi*” olarak

²²⁷ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 53.

²²⁸ Yazan Ziya Sükün, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Gencine Güftar, Ferhengi Ziya, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s. 1018.

²²⁹ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 54.

²³⁰ Şirazi, Hafız’ın gerçek adı Şemseddin Muhammed’dir. 1317’de Şiraz’da doğmuş, 1390 yılında yine Şiraz’da vefat etmiştir.

²³¹ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 54.

görmekte, böyle kişilerin ölmeyeceğini, sanki güzel bir koku veren tütsü otu gibi yıllarca tüteceğini, yani iyi, salim olan kişilerin öldükten sonra da insanlara iyi örnek olacağını, hayırla anılacaklarını dile getirmektedir. Şiir şöyle devam etmektedir:

“Ve serin serviler altında kalan kabrinde

Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter.”²³²

Şair, bu mısralarda Şirazi'nin kabrinin bulunduğu bahçede serviler bulunduğunu ve bu servilerin serinliğinde yattığını belirtmektedir. Ayrıca burada güllerin açtığını ve bülbül seslerinin eksik olmadığını dile getirmektedir.

Beyatlı'nın şiirlerinde aşk, tabiat, ölüm, tarih, özlem, İstanbul ve sonsuzluk gibi konuları ele aldığına daha önce değinmiştik. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız şiirlerine bakıldığında ölüm ve sonsuzluk temalarını çok güzel ifade ettiği anlaşılmaktadır. Sonsuzluk, fânîlik, ihtiyarlık, rintlik, ölüm, yaşama şevki, Yahya Kemal'in şiirlerinde ele aldığı belli başlı konuları oluşturmaktadır. Bu kavramları o, ait olduğu kültürün ve dinin getirdiği bakış açısıyla yorumlamaktadır.

Yahya Kemal'in şiirlerinde öne çıkardığı temel unsurlardan biri de iyimserliğidir. O asla bir karamsarlığın, kötümserliğin, yeise düşmenin şairi olmamıştır. O “*mehâbetli sabâh*”ların, “*bir ulu rü'yâ*”nın, “*sihirli bir okun*” hedefini onikiden vuracağı fetih rüyalarının habercisi olmuştur daima. Bunun hayata geçirilmesi için bu milleti oluşturan temel kültürel değerlerin, özün ortaya konmasına çaba göstermiştir.

Buraya kadar Yahya Kemal'in kültür ve din hakkındaki görüşlerine değinilmiştir. Bundan sonra ise bu iki düşüncenin birbiriyle olan ilişkisine değinilmeye çalışılacaktır.

2.4. Yahya Kemal'de Din ve Kültür İlişkisi

Din ve kültür kavramları birbirleriyle yakın ilişki içinde olan kavramlardır. Din, kültür ortamında bir kişinin dünya görüşünün oluşmasını sağlamaktadır. Kültür, dini de bünyesine alarak millete özgü hale gelmektedir.

---

²³² Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 54.

Yahya Kemal’de dinî duyguların oluşmasında aldığı ilk eğitimin büyük etkisi olmuştur. Geleneksel ve dinî bir törenle başladığı, eski usulle öğrenim veren mektepte, okuma yazmayı öğrenememesine rağmen, Amme Cüzünü ve peygamberlerin isimlerini öğrendiğini belirtmiştik. Ayrıca annesinin ona dini sevdiren bir yaklaşım içerisinde olması da önemlidir.²³³

Yahya Kemal, Paris yıllarında kısa süren bir iman krizi yaşamış olsa da Türklük’e, tarihine, kültürüne dönüşü ile oluşan bağlılık onu İslâm’ı anlamaya ve bu konuda araştırmaya yöneltmiştir.²³⁴

Yahya Kemal, millî kültürü kazanmak ve korumak için millî ve dinî zaman algısının önemli olduğunu düşünür: Ona göre: “...*takvimlerin dini, imanı, vicdanı var: mesela 857 deyince İslâm’ın İstanbul’a girdiğini hissediyoruz, bu rakamda anlamlı bir tınnet (çınılama) var; 1453 deyince bilakis Bizans’ın Türklere mağlup oluşu, idrak olunuyor, bu rakamda bilakis bir can çekişme, bir ufûnet- kokuşma-, bir günlük kokusu var. Bu rakamlardan biri Müslüman, biri değil!*”²³⁵

Yahya Kemal’in İstanbul’un semtlerini yer verdiği şiirlerinden biri olan “*Koca Mustapaşa*” adlı şiirinde dinî ve kültürel unsurların iç içe olduğu daha önce ayrıntılı olarak incelenmişti. Şiirde yer alan “*Dört asırdır inerek câmie nûr üstüne nûr*”²³⁶ ifadeleriyle bu zaman algısına işaret edilmektedir.

Bunun yanı sıra dinî zaman algısının yoğun olarak işlendiği “*Atik-Valde’den İnen Sokakta*” adlı şiirinde Türk toplumunun dinî değerlerine bağlılığı ve dinî vecibelerinin gerektirdiği doğrultudaki bir hayat tarzının, zaman telakkisinin ifade edilmesi söz konusuydu.²³⁷ Yahya Kemal, yaşadığı toplumun içinde dine ve dinî hayata saygılı olmaktan da öte dinî, millî varlığımızın ve Türk olarak yaşamamızın vazgeçilmez şartı olarak²³⁸ görmüştür. Ayrıca, “*Türk Milleti ile Müslüman ruhunun ikiz olduğunu*”²³⁹ düşünmüştür.

---

²³³ Yahya Kemal, *Ç.G.E.H.*, s. 27.

²³⁴ Başer, a.g.e., 2011, s. 164.

²³⁵ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 83.

²³⁶ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 27-28.

²³⁷ Yahya Kemal, *K.G.K.*, s. 19.

²³⁸ Demirci, a.g.e., s. 29.

²³⁹ Bolay, a.g.e., s. 174.

Yahya Kemal'e göre: “Medenileştikçe Müslümanlıktan çıktığımızı tabii ve hoş gören eblehler uzağı değil Balkan Devletleri'nin şehirlerine kadar gitsinler. Görürler ki baştan başa yenileşen o şehirlerin her tarafında çan kuleleri yükselir, Pazar ve yortu günleri çan sesleri işitilir. Manzara halkın dinini ve milliyetini hatırlatır.”²⁴⁰ Şair burada dinî duygularımızla birlikte doğan kültürün ancak onu benimseyenler tarafından yaşatılabileceğini ifade etmektedir. Bu durum aynı zamanda kültürün dinî motiflerle bütünleştiğini ve kültürlerin birbirinden ayrılmasını sağladığını göstermektedir.

Yahya Kemal, bu konu ile ilgili bir diğer üzüntüsünü, Avrupalılaşarak Müslümanlıktan uzaklaşan Türk kadınları oluşturmaktadır. Şaire göre, “*Türk kadınları alafrangalaşarak hem eski mevkîlerini kaybettiler, hem de Mazideki hâl-ü şanlarını kaybedip birer Frenk kuklası oldular!*”²⁴¹

Nevzat Kösoğlu'na göre, Yahya Kemal, çağdaşlaşma sorunumuz üzerindeki düşünce ve eylemleriyle iz bırakmış bir aydınımızdır.²⁴² Onun dönemin sorunların çözümüne yönelik getirdiği bakış açısı kültür ve kültürel değerlere bağlılık üzerini yükselmektedir. Bu kültürü belirleyen ana unsur ise düşünüre göre din olgusudur.

Yahya Kemal, hayat tecrübesinin kendisine kazandırdığı bakış açısıyla İslâm dinin, İslâmî eğitimin ve bu doğrultuda şekillenen Türk kültürün, bir millet olmak için taşıdığı değer farkındadır. İslâm dinî tarihi süreç içerisinde bizim medeniyetler kurmamızdaki taşıyıcı unsurdur. Yahya Kemal'in çok küçük yaşlarda aldığı dinî eğitim, içinde yetiştiği din ile birleşmiş kültürel toplum hayatı bütün hayatı boyunca bağlı kalacağı manevi bir iklimi belirginleştirmiştir. Bu kültür din birlikteliği onun sanatının ana eksenini oluşturmaktadır.

Bayrak'a göre: “Yahya Kemal'in şiirlerine kaynaklık eden en önemli unsurların başında din duygusu gelir. Şairde din duygusu, hayat tarzının öne çıkardığı bir şiir kaynağıdır. Şair bu duygu etrafında yaşarken camiye bu yaşamın merkezine yerleştirir. Şair, camileri bir sembol olarak ele alır. Camiler toplumun

---

²⁴⁰ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 128.

²⁴¹ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 30.

²⁴² Nevzat Kösoğlu, “Bir Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal”, Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Yayına Hazırlayan: Osman Oktay, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 2008, s. 57.

yaşam sürecinde merkezde yer alan ve milli birlik ve beraberliğimizin en önemli temsilcisidir. Çünkü camiler bütünleştirici bir özellik sergilemektedir.”²⁴³

Yahya Kemal’in “Süleymaniye’de Bayram Sabahı”, “*Koca Mustâpaşa*”, “*Atik-Valde’den İnen Sokakta*”, “Akıncı”, “Mohaç Türküsü”, “sessiz Gemi”, “İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar” v.b. şiirleri bu dinî ve kültürel birlikteliği sergilemesi açısından oldukça önemlidir. Şiirlerinin ve düz yazılarının büyük bölümüne yayılmış kültürü ile din birlikteliğini sergileyen toplumsal hayat tarzı, dinin bir toplumun kültürel olarak şekillenmesindeki rolünü ifade etmesi açısından oldukça anlamlıdır.

Yahya Kemal’e göre İslâm dini, Türk-İslâm kültürünü belirleyen, toplumu birleştiren, aynı duygu ve düşüncelerin paylaşıp insanları bir araya getiren, onu bir millet kılan temeldir.

Fakat burada vurgulanmalıdır ki Şairimiz kültürel olarak içinde yaşadığı toplumun dinî, kültürel değerlerini paylaşıp da daima bir “*gurbet*” duygusu içinde olmuştur. Çünkü bir ideal olarak bunları paylaşmasına rağmen, pratikte kendi hayatında bunların tezahürlerini yansıtamaması şiirlerinin ana konularından birini oluşturmaktadır.

Yahya Kemal’in din kültür birlikteliğini ifade etmek için şiirlerinde pek çok kavram yer almaktadır. Bilindiği gibi onun içinde yetiştiği kültür dünyası ezan seslerinin, Kur’an-ı Kerim tilavetlerinin, Muhammediye okumalarının yer aldığı bir dünyadır. Bu dinî unsurların sanatına yansımaları doğaldır. Mesela “*Mohaç Türküsü*”nde ifadesini bulan; “*Allah’a giden yolda meleklerle karıştık*” ifadesi, “*İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar*” şiirinde geçen “*Görmüş İstanbul’a yüzbin meleğin uçtuğunu*” vb ifadeler yukarıda bahsettiğimiz dinî atmosferin yansımalarıdır. Eserlerinde kullandığı kavram dünyası aslında bu din kültür birlikteliğini ifade etmesi açısından oldukça önemlidir. Bu kavramların başlıcalarını şunlar oluşturmaktadır.²⁴⁴ Rind, İlâhî, kader, Allah, cennet, mey, Rabb, câm, bezm, Hakk, ilâh, tekbîr, vecd, îman, mâbed, mugan, Muhammedî, rahmet, sâgar, âhiret, eren, İslâm, melek, mübarek, şükür, Yârab, günah, hilkat (yaratılma), ukbâ (âhiret), câmi,

²⁴³ Bayrak, *a.g.m.*, s. 1523-1524.

²⁴⁴ Feride Gül Eruz, *Yahya Kemal Beyatlı’nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 40-41.

enelhak, ezan, haram, haşr, lâhut (ulûhiyet âlemi), muğbeçe, nûr, Tanrı, vahdet, baht, din, duâ, ferdâ (âhîret), Hâlık, kazâ (kader), Kibriya, mahşer, mümin, Müslüman, peygamber, sâki, tevhid, tevekkül, uhrevî, ümmet, Ateş, câhim (cehennem), dünyevî, ferîşte, hilâfet, iftar, kadeh, kıyamet, kul, küffâr, ledünnî, manastır, meclis, Mesih, mezheb, mihrâb, Muhammed, oruç, peymâne, piyâle, rehâ, secde, semâvîlik, şeriat, tapmak, tevbe, Allahu Ekber, âyet, âzâdelik, bâde, Bağ-ı İrem (cennet), beddua, berîn (kutsal), câiz, cemâlullah, Cibril, cinân (cennetler), Dâvud, deyr, dindar, dilmesti, döner (devran), elest, elhâk, evliyâ, Fahr-ı Âlem, firâk, firiştegân (melekler), hâfiz, halife, Hallâk, havra, huld, iblis, ihram, imâm, ittikâ (Allah korkusu), iyman, Kaadir-i Mutlak, kâfir, kenisâ, Kirdigâr (Allah), kutsî, külah, Melâmi, melâik, Meryem, Mesîhâ, Mevlevî, minâre, molla, mücâhidîn, müftî, müselman, Müste'an, nebevî, nebî, nigârhâne (puhâne), nihâd (yaratılış), oruçlu, oruçsuz, papa, pîr, putperest, rahibe, Ramazan, risâlet, Rûhu'l-Kudüs (Cebrail), sahbâ, Salâh (dine bağlılık), sebû, Sirâfil, Sûr, (Hz.) Süleyman, şeytan, tecelligâh, tecvîz, tekbir-serâ, tıynet, tövbekaran, Tûr, zâhid, zühd.

Yahya Kemal'in din kültür birlikteliğini ifade etmek için öne çıkardığı kavramlardan birisi de camidir. Beyatlı, "*Süleymaniye'de Bayram Sabahı*" şiirinde olduğu gibi kültürel birlikteliği dinî bir olgudan hareketle tesis etmektedir. Düşünürümüz Camiyi bu kültürel birlikteliği simgeleyen anlatımın merkezine yerleştirir. Cami, sembolik olarak kubbesi altında bütün Türk tarihini, kültürel değerlerini bir araya getirmekte ve birleştirmektedir. Bu yönüyle camiler toplum hayatının merkezinde yer almakta ve kültürel paylaşımı simgelemektedir. Yahya Kemal camiyi aynı dilin konuşulduğu, aynı inancın paylaşıldığı, ayrılıkların ortadan kalktığı, geçmişi ve geleceğiyle varlığın bir olduğu mekân olarak tanımlamaktadır.

İstanbul şehri İslâm dininin, medeniyetinin sembol şehri olarak din ve kültür beraberliğini sergileyen en önemli değerlerden biridir. İstanbul üzerine kaleme aldığı şiirlerinde, İstanbul şehri, Üsküp, Kosova, Varna, Belgrat, Tunus, Cezayir vb. bir zamanlar bizim olan bütün Türk İslâm şehirlerini ve bütün Anadolu şehirlerini, bütün Türk-İslâm medeniyetini yansıtan, kendinde toplayan kuşatan, bir İslâm medeniyetinin ve kültürünün ifadesidir. İstanbul, din ve kültürün kaynaştığı bir şehri ifade etmenin ötesinde vatan coğrafyasının toplamını, kültürel değerlerinin bir araya geldiği merkezdir. Yahya Kemal'in İstanbul sevgisi, içinde yetiştirdiği Üsküp'ü,

Malazgirt’le vatan edinilen Anadolu coğrafyasını, kültürel ve dinî değerleri ifade etmesinden, yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla İstanbul, din ve kültür birlikteliğinin ifade edildiği metaforik bir anlamı da kendi bünyesinde barındırmaktadır. İstanbul içerdiği kültürel değerlerle bütün Türk-İslâm medeniyetini yansıtan bir ayna gibidir.

Beyatlı, İstanbul’un bir din ve kültür merkezi olmasını şu şekilde ifade eder: “*İstanbul sâdece Pâdişahlar ve İstanbullular tarafından inşa edilmiş değildir; Vatanın dört bucağından, Konya’dan, Bursa’dan, Edirne’dan, Sivas’dan, Tokat’dan, Erzurum’dan, Hicaz’dan, Bağdad’dan, Tunus, Trablus, Cezâyir gibi Mağrip topraklardan buralara gidip gelen yâhud buralardan gelip İstanbul’da kalan, burada yerleşen nice Müslüman Türkler; kadınları, ihtiyarlarıyla; el sanatları, mûsikileriyle, hâsılı vatanın ve tarihin her bucağıyla her asrından getirdikleri hünerler ve hâtıralarla bu şehri hep birden inşâ etmişlerdir.*”²⁴⁵ Bu yaklaşımıyla, İstanbul’un bir medeniyet merkezi olarak Türk-İslâm toplumunun millî birliğini, bütünlüğünü oluşturduğunu ifade etmektedir.

Yahya Kemal için İstanbul’un her zaman ayrı bir önemi vardır. Şairin, “*Aziz İstanbul*” adlı eserinde yer verdiği şu ifadeler bunu açıklar niteliktedir: “*İstanbul’un fethi mânevi bir hâdise olarak çok derindi, siyasî, askerî, millî ve medenî têsirleriyle hudutsuz bir kıymeti hâizdi. İstanbul fethi ile Anadolu ve Rumeli birleşmiş oluyorlardı, vatan yekpâre bir şekle giriyordu.*”²⁴⁶ Şair, aynı kitabın ilerleyen satırlarında bu konu ile ilgili olarak şu değerlendirmelere yer vermektedir: “*İstanbul’un bugünkü haraplığı, birinci derecede, geçen asırların başında, her memlekette olduğu gibi, Türkiye’de de, büyük sınâatin küçük sınâati münkariz etmesi ve İstanbul çarşısını ancak ecnebî malı satar bir hâle getirmesi ondan sonra da harb felâketlerinin ardı arası kesilmemesi olmuştur.*”²⁴⁷

Türk ruhunu kavrayan Beyatlı’nın, Türk’ten anladığı “*fethetmek, imar etmek ve yaşatmaktır.*”²⁴⁸ Şair, İstanbul’un tarihi kültürel ve dinî açıdan önem taşıyan semtlerine yaptığı gezilerinde Türk ruhunun yoğun bir şekilde hissedildiği semtleri

²⁴⁵ Banarlı, *a.g.e.*,1984, s. 317.

²⁴⁶ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 23.

²⁴⁷ Yahya Kemal, *A.İ.*, s. 25.

²⁴⁸ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 17.

“Eyüp, Edirnekapı, Topkapı, Süleymaniye, Sarayıçi, Anadolu ve Rumeli Hisarı olarak belirterek devam etmektedir; Boğaziçi, iki sahil boyunca, köy köy, Kavaklar’ dan Marmara’ya kadar, yalı mîmârîsiyle süslenmiş, yeryüzünde, yalnız kendine benzer, başka bir şehir olmuştur. Üsküdar, mahdut bir kasaba olan Chrysopolis olmaktan çıkmış, câmîleri ve sarayları, İstanbul’un karşısında, ona benzer bir şekil almış, sahilden Çamlıca tepesine kadar yükselmiştir. Eyüp, bir sütçü köyü iken, fethin rûhânî hâtıralarının etrafında, millî mîmârinin bütün güzellikleriyle bezenmiş, zamanla genişledikçe genişlemiş, ölümü güzel gösteren, nazîrsiz bir ölüm şehri mertebesine ermiştir.”²⁴⁹ Yahya Kemal, Türk ruhunun Osmanlı’nın son döneminden, Cumhuriyet Dönemine uzanan bir çizgide devam edeceğini söylemiştir. O, Türk ile Müslüman’ın ayrılamayacağı vurgusunu yapmıştır.

Yahya Kemal’in mutluluk anlayışı da din ve kültür konusundaki yaklaşımına paralel olarak tanımlanmaktadır. Şaire göre mutluluk, maddi zenginlik, varlıkla değil ancak manevi değerlerle, ruh zenginliğiyle elde edilebilecektir. Şüphesiz bu ruh zenginliğinin kaynağını din duygusu oluşturmaktadır.

Böylece Yahya Kemal’in din ve kültür hakkında belli başlı fikirlerine değinmiş olduk. Tüm bunlardan hareketle kültür ve dinin onun düşüncesinde ne kadar büyük bir yer kapladığını anlamış oluyoruz. Bunların yanında onun dindarlığını ve Müslümanlığını anlamak için “*Selîmnâme*”ni okumak ve anlamak yeterli olacaktır. Çünkü daha ölmeden önce “*Selîmnâme*”yi okurken halkın kendisine rahmet okuyacağını düşünebilen şair, milletinin ve halkının ruhunu en iyi anlayan ve anlatan insanlardan birisi olmuştur.²⁵⁰

---

²⁴⁹ Yahya Kemal, K.G.K., s. 49.

²⁵⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 44.

SONUÇ

Toplumlar meydana getirdikleri kültür sayesinde varlıklarını sürdürmektedirler. Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlardan birini Türk kültürünü oluşturan zengin birikimin anlaşılması, okunması ve yorumlanması ancak onu oluşturan fizik ve metafizik değerler dizgesinin kavranması ve anlaşılması ile mümkün olabileceği anlayışı oluşturmaktadır. Üzerinde pek çok farklı tanım ortaya konulan kültür kavramının doğru olarak tanımlanması ve paradigmasının ifade edilmesi için onu oluşturan fiziksel, tarihsel ve psikolojik yönlerinin ve bunların birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimlerinin ifade edilmesi zaruridir.

Türk milletinin yaşadığı toprakların vatan olmasında ve millî kültürün meydana gelmesinde, diğer unsurlarla birlikte dinin de önemli bir yeri vardır. Dinin, kültür üzerinde etkisinin olduğu gibi, kültürün de din üzerinde etkileri bulunmaktadır. Dinî yaşantımız, zamanla kültürel yaşantımızı oluşturmaktadır. O halde dinin kültür üzerinde etkisinin bulunduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Buna göre kültürün de din üzerinde etkisinin bulunduğu açıktır. Kültürün değişken bir unsur olduğuna daha önce değinmiştik. Bu nedenle değişen yaşam koşullarından kültür de etkilenmekte, dolayısıyla da din hakkında farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kısacası dine yaklaşım tarzı, o milletin kültürü ve millî özellikleri ile doğru orantılı olmaktadır. Bunun nedeni ise içinde yaşanılan kültürel ortamdır. Yani dinin özünde farklılık olmazken uygulamada farklılıkların yaşanması mümkündür.

Yahya Kemal kültürel ve siyasal yönden yaşadığı ülkenin sorunlarını edebiyatçı kişiliğiyle ele alarak, kültürüne sahip çıkan bir şairdir.

Yahya Kemal bu konuda İslâm kültürünün sosyal hayat tarzının şekillenmesindeki önemini üzerinde ısrarla durmaktadır. Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan birini bu oluşturmaktadır. Yahya Kemal'e göre İslâm dini Türk milletinin hayat tarzını, kültür ve medeniyet anlayışını oluşturmada *materia prima*'yı oluşturmaktadır. Çalışmamız içerisinde pek çok yerde vurgulandığı gibi, "*Süleymaniye'de Bayram Sabahı*", "*O Taraf*", "*Atik-Valde'den İnen Sokakta*", "*Sessiz Gemi*" vb şiirlerinde, insanlar dinî pratikleri hayata geçirmede bazı

eksiklikler içerisinde bulunsalar da günlük hayatının her aşamasında, doğumundan ölümüne, İslâmî âdetlere bağlı kalarak bir hayat tarzı sürdürmektedir.

Yahya Kemal'in yaşadığı dönemde farklı hayat tarzlarının ortaya çıkardığı çatışmalara, bölünmelere karşın kişinin mensubu bulunduğu milletin hayat tarzının dışında kalmaması gerektiğini ileri sürmesi; toplumun birliğini tesis etmede, kültürel çatışmaların önüne geçmede önerdiği bir çözüm önerisidir. Bu açıdan Yahya Kemal'in şiirleri sosyal değişmelerin getirdiği buhranlar karşısında bir Türk aydınının nasıl bir tutum takındığını göstermesi açısından değer taşımaktadır. Düşünüğe göre, dinî ritüelleri yerine getirmede farklılıklarımız olsa da aynı manevi atmosferi paylaşan insanların bu değerlere sahip çıkması, farklılıkları hoşgörülle karşılaması milli bütünlüğün, kültürel birlikteliğin, ortak duyusun sağlanması için bir zarurettir. Türk milletin tarihi süreç içerisinde taşıdığı maddi ve manevi değerlerin, kültürel unsurların paylaşılması aynı zamanda ortak ruhun korunmasını, bizi bir millet haline dönüştüren aynı idealler etrafında bütünleşmeyi sağlayacaktır.

Çalışmamızda öne çıkan sonuçlardan bir diğeri de Yahya Kemal'in şiirlerinin ana kaynağını dinî değerlerin ve kavramların oluşturduğu sonucudur. Din duygusu ve dinî hayat tarzı onun düşünce dünyasının merkezinde yer almaktadır. Özellikle "*Süleymaniye'de Bayram Sabahı*" gibi şiirlerinde açıkça görüleceği üzere din Türk-İslâm toplumunu kültürel olarak belirleyen, hayatın merkezinde yer alan, milli birlik ve beraberliğimizin en önemli kurucu unsuru olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan birini de Yahya Kemal'in Türk milletini oluşturan kültürel değerlere ve dinî duygulara, kavramlara büyük önem vermesine rağmen bu olgu ve pratikleri yaşamakta bazı eksiklikler içerisinde olduğunun bizzat kendisi tarafından ifade edilmiş olması oluşturmaktadır. Bunun en açık örneklerinden birisini çalışmamızda geniş bir analizine yer verdiğimiz "*Atik-Valde'den İnen Sokakta*" şiiri bize göstermektedir. Fakat bu olgu ele aldığımız şairi, oryantalist bir bakış açısıyla ele aldığı konuları işleyen bir kimlik olarak tanımlamaya bizi götürmez. Tarih felsefesi açısından her olgu ve olayı kendi şartları içerisinde inceleme ve değerlendirme zarureti bulunmaktadır. Bu açıdan Yahya kemal mensubu bulunduğu kültür ve din ile kendisini en azından düşünce olarak bütünleştirmiş, pozitivist bir felsefe anlayışının öne çıktığı dönemde, Türk-İslâm kültürünün, manevi

değerlerin sesi olmayı başarmıştır. Yahya Kemal, “*Süleymaniye’de Bayram Sabahı*” ve başka şiirlerinde de Cami ve kubbe metaforundan hareketle bütün Türk tarihini ve ecdadımızı bir araya toplamakta, birleştirmektedir. Bu açıdan şair kültürel birlikteliği dinî bir olgudan hareketle tesis etmektedir. Yahya Kemal’e göre din, tarihi birliği, manevi bütünleşmeyi sağlayan temel kurucu unsur olarak tanımlanmaktadır.

Yahya Kemal’e göre, kişi sahip olduğu makam ve mevki, sahip olduğu zenginlik, aldığı eğitim ne olursa olsun içinden çıktığı milletin hayat tarzını, inançlarını, milli ve manevi değerlerini, pratikte yansıtmakta bazı eksiklikleri olsa da, birlikte paylaşmalı ve onlara gereken saygı ve ihtimamı göstermelidir. Tezimizde ulaştığımız temel yargılardan birini bu oluşturmaktadır. Kişi içinden çıktığı milletin kültür ve medeniyetine saygı duymalı ve inanç, duygu ve heyecan bağlamında aynı birlikteliği sergilemelidir. Bu aynı zamanda insanın varoluşsal bir niteliğine işaret etmektedir. Bu duygulardan yoksunluk, kişinin mensubu olduğu milletin kültürel değerlerine yabancılaşmasına neden olacak ve kendi vatanında adeta “*gurbette*” kalmış bir hayat sürdürmesi ile sonuçlanacaktır. Bundan dolayı bizi bir millet haline dönüştüren, tarihi süreç içerisinde Türk milletini oluşturan, bir araya getiren, maddi ve manevi kültürel değerleri, idealleri, aynı duygularla sahiplenmek, paylaşmak milli birlik ve bütünlüğün ve dolayısıyla medeniyetimizin ana eksenini oluşturmaktadır.

Yahya Kemal’in şiirlerinde tarihi unsurların yanında dinî hayat, camiler, musikimiz, makam ve ayinler gibi milli değerlerimizi yansıtan kültürel yapılar büyük önem arz etmektedir. Şair, sembolik bir anlatım formu olarak camiyi bu milli değerlerin merkezine konumlandırır. Camiler toplum hayatında merkezde yer alan ve millî birlik ve beraberliği yansıtan en önemli sembollerdir. Bu yaklaşım doğrultusunda camiler bütünleştirici bir yapıdır. Yahya Kemal, “*Süleymaniye’de Bayram Sabahı*” şiirinde insanı zaman ve mekân merkezli bir yapı içerisinde değerlendirerek Türk tarihini, medeniyetini kuşatıcı bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Vatanın zor günlerinde yurda dönen Beyatlı, bu zor günlerin yaşandığı sırada Türk milleti olarak hepimize çok büyük görevler düştüğü kanaatindedir. Düşünürümüz tüm milletin güçlü bir din inancıyla vatani ve milleti için çalışması gerektiği idrakine sahiptir. Zira bu dönem Batı hayranlığı ve devlete başkaldırma eylemlerinin yaşandığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti, bu dönemde, toprak

kaybetmiş ve milliyetçilik hareketleri buna zemin hazırlamıştır. Yahya Kemal, Avrupa'da bulunduğu dönemde Avrupa kültürünü yakından tanımış ve yurda döndükten sonra da Avrupa Kültür'ü ile Türk Kültürü'nü karşılaştırmıştır. Bunun sonucunda, Türk Milleti'nin millî ve manevi değerlerine bağlı olduğunu, dinin de bu sahip olunan değerlerin başında geldiğini ifade etmiştir.

Yahya Kemal, Türk milletinin kendine özgü kültürü olduğunu ve bunun gelecek nesillere aktarılması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle de kültür ve din hakkındaki düşüncelerini yazılarıyla ve şiirleriyle ifade etmiştir. Kültürün ve dinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan unsur dildir. Onun düşüncelerini, yazdığı şiirleri aracılığıyla öğrenmek mümkündür. Beyatlı, dinin kültürle olan ilişkisine yine şiirlerinde değinmiştir. Şiirlerine bakıldığında onun, dini ifade ederken, temel değerleri vurgulamaya çalıştığı gözlemlenmektedir.

Yahya Kemal, şiir dilini kullanarak, din hakkındaki görüşlerini ifadeye çalışmıştır. Onun şiirlerinde vatan sevgisi öne çıkan ana temalardan birini oluşturmuştur. Bu açıdan İstanbul sevgisi metaforik bir ifade olarak Türk kültürünün, Anadolu'nun ve Rumeli'nin bütününe kapsayan, kültürel değerlerin toplamını ifade eden bir sembol olmuştur. İstanbul'u tüm vatan olarak değerlendirmiş ve buradaki dinî yaşayışımızı ve mimarimizi, kültürün bir unsuru olarak görmüştür. Onun anlatılması ve anlaşılması aslında asırlardır var olan bizi bir arada tutan millî, kültürel ve dinî değerlerin anlaşılması demektir.

Yahya Kemal'e göre din, Türk-İslâm kültürünü belirleyen ana eksenini oluşturmaktadır. Din toplumu birleştiren, onu bir millet kılan, aynı duygu ve düşüncelerin paylaşılmasını tesis eden kurucu unsurdur. Onun bu görüşleri aslında dönemin yaşanan kültür buhranları karşısında bir çözüm önerisini oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abadan, Yavuz, *Kültür Mefhumu ve Değişimi*, Yücel Mecmuası, Kültür Yayınevi, Ankara, 1956.
- Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük 2, K-Z, Yeni Baskı, Ankara, 1985.
- Altinel, Şavkar, *Gemi Elli Yıldır Sessiz*, Özel Mektupları ve Yazışmalarıyla Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Basım, Kasım, 2008.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- Banarlı, N. Sami, *Yahya Kemal' in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti, Yahya Kemal Enstitüsü Yay., İstanbul, 1960.
- ....., *Bir Dağdan Bir Dağa, Nihat Sami Banarlı'nın Kaleminden Yahya Kemal*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1984.
- Başer, Sait, *Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı*, İrfan Yay., Dördüncü Baskı, İstanbul, 2011.
- Başer, Sait, (Basılmamış İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), *Yahya Kemal'e Göre Türk Kimliği ve Görüşlerinin Kamuoyundaki Yansımaları*, İstanbul, 1996.
- Bayrak, Özcan, "Yahya Kemal'in Şiirinin Kaynakları" *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-II Winter 2009, ss. 1521-1542.
- Baykara, Tuncer, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir, 1992.
- ....., *Türk Kültürü Araştırmaları*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1997.
- Beyatlı, Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1973.
- ....., *Kendi Gök Kubbemiz*, Yahya Kemal Külliyesi, İstanbul Fetih Cemiyeti, 32. Baskı, İstanbul, 2010.
- Bilgin, Beyza, Editör Remziye Yılmaz, *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2005.
- Bek, Kemal, *Yahya Kemal Beyatlı Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu*, Tarih ve Özne Yay., Mart, 2001.
- Bolay, S. Hayri, *Türk Düşüncesinde Gezintiler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

- ....., “*Yahya Kemal ve Din*”, Ölümünün 25.Yılında Yahya Kemal Beyatlı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.,nr.53, Ankara, 1983.
- Farsça-Türkçe Sözlük, Gencinei Güftar, Ferhengi Ziya, Yazan Ziya Sükün, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.
- Çelik, Yakup, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde ve Nesirlerinde Milli Şuur”, Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Yayına Hazırlayan: Osman Oktay, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 2008.
- Çetin, Nurullah, *Yahya Kemal Aydınlanması, Öncü Kitap*, Ankara, 2008.
- Gariper, Cafer, Işık ve Arayış Metaforu Çerçevesinde Yahya Kemal’in İthaf Şiiri ile Yakup Kadri’nin Nur Baba Romanında İnsanın Yitimi ve Süreksizlik, http://www.yeniturkedebiyati.com/indirmeler/CGariper_11.pdf (e.t. 31.05.2013)
- Cafer Gariper, “Yahya Kemal’in Siyasi Hikâyeler’i Üzerinde Bazı Dikkatler”, http://www.yeniturkedebiyati.com/makale/milli_edebiyat/547-hikaye-incelemesi.html (e.t. 31.05.2013).
- Demirci, Mehmet *Yahya kemal ve Mehmet Akif’ te Tasavvuf*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1993.
- Doğan, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Beyan Yay., İstanbul, 1988.
- Doğan, Abide, “*Yahya Kemal’in İstanbul’u*”, <http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/dergi/9Sayi.pdf#page=165>, (E.T. 29.05.2013)
- Eruz, Feride Gül, *Yahya Kemal Beyatlı’nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Gökalp, Ziya, *Türkçüğün Esasları*, Tuna Yayınları, Tuna Kitabevi, Konya, 2009.
- ....., *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*, Tuna Yayınları, Konya, 2009.
- Gökberk, M. Ali, *Kültür Meselesi*, Bilgi Dergisi, 1959.
- Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 1998.
- Güngör, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yay., İstanbul, 1990.
- Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, 10. Basım, Ankara, 2003.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yay., Ankara, 1993.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, *Yahya Kemal’e Veda*, Bütün Yapıtları Biyografi, YKY, İstanbul, 2006.

- Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Kahraman, Alim, *Yahya Kemal Beyatlı Biyografi Edebi Şahsiyetler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1983.
- Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri I (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981.
- Kemal, Yahya, *Aziz İstanbul*, 3.Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1974.
- ....., *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 4. Baskı, İstanbul, 1997.
- ....., *Eğil Dağlar*, İstiklal Harbi Yazıları, İstanbul Fetih Cemiyeti, YKY, İstanbul, 2002.
- ....., *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1993.
- ....., *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 2. Baskı, İstanbul, 1990.
- Kök, Mustafa, *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*, Dergah Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1995.
- Kösoğlu, Nevzat, "Bir Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal", Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı, Yayına Hazırlayan: Osman Oktay, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 2008.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınay, Bilim Sanat Yay., Ankara, 1999.
- Meriç, Cemil, *Kültürden İrfana*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.
- Okay, M. Orhan, "Beyatlı, Yahya Kemal", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul, 1992, ss. 35-39.
- Ozankaya, Özer, *Türk Kültürünün Çağdaşlaşma Süreci*, Ulusal Kültür Dergisi, 3.1.1979.1.
- Özbay, Ekrem, Eyüp Koç, Ahmet Yapıcı, Ahmet Türkan, Mehmat Baydaş, İsa Hemiş, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi Ders Kitabı*, Devlet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul, 2012.
- Özarpınar, Yılmaz, *Gökalp' te Kültür ve Medeniyet*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1998.
- ....., *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, Kültür Serisi:147, 1997.
- Özden, H. Ömer, *Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal*, Ötügen Yay. İstanbul, 2011.

- Püsküllüoğlu, Ali, *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yay., Ankara, 1994.
- Şentürk, Habil, *Yahya Kemal ve Din, Psikososyal Bir Yaklaşım*, Hondu Yay., Isparta, 2011.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992
- Taşcıoğlu, Yılmaz ve diğerleri, *Yeni Türk Edebiyatına Giriş*, ed. Zeliha Güneş, Anadolu Üniversitesi Yay, Eskişehir, 2011.
- Uludağ, Süleyman, *İbn Haldun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- Uysal, Sermet Sami, *Her Yönüyle Yahya Kemal Beyatlı*, İstanbul, 1986.
- Uysal, Sermet Sami, *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2009.
- Ülken, H. Ziya, *Medeniyetimizin Değerler Sistemi*, Türk Düşüncesi Mecmuası, İstanbul, 1953.
- Ünver, Süheyl, *Yahya Kemal'in Dünyası*, Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.
- Yakıt, İsmail, Durak, Nejd, *İslâm'da Bilim Tarihi*, Isparta, 2002.
- Yetiş, Kazım, *Yahya Kemal İçin Yazılanlar Cilt 1*, İstanbul, 1998.
- Yıldız, A. Hamit, *Yahya Kemal Beyatlı, Hayatı-Sanatı-Eserlerinden Seçmeler*, Türk Klasikleri, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2002.
- Yıldırım, Ercan, *Hece Bozgununda Bir Fetih Düşü Yahya Kemal Beyatlı*, Ocak-2009, Sayı:145.
- Yılmaz, Remziye, *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2005.
- Tamtürk, Nejat, *Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul, 1972.
- Taşcıoğlu, Yılmaz – Dayanç, Muharrem – Çetin, Nurullah, *Yeni Türk Edebiyatına Giriş*, ed. Zeliha Güneş, Anadolu Üniversitesi Yay, Eskişehir 2011.
- Tümer, Günay, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, , Cilt- 9. İstanbul, 1994.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- Türkçenin Sözlüğü, Muhammet Yelten-Mustafa Özkan, Babıali Kültür Yay., Birinci Baskı, İstanbul, 2002.
- Türkdoğan, Orhan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslâm*, Birleşik Yay., İstanbul, 1996.
- Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Genişletilmiş 3. Basım, Bilgi Yay. Eylül, 2000,

Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

Tunalı, A. Yağmur, *Yahya Kemal'in Şehirleri, Şair ve Fikir Adamı Olarak Yahya Kemal Beyatlı*, Haz. Osman Oktay, Ankara, 2008.

Topçuoğlu, Hamide, *Genel Sosyoloji Ders Notları (Çoğaltma)*, A.Ün., D.T.C.F, Felsefe Bölümü, Ankara, 1976.

İnternet Kaynakları

<http://bilgiyelpazesi.blogcu.com/kultur-ile-medeniyet-arasindaki-iliski-kultur-medeniyet-iliskis/4420230>, (e.t, 20.02.2013)

www.ilafdergi.hitit.edu.tr/files/18.8.pdf (e.t. 28.10.2013)

www.dinbilimleri.com/makaleler/114.9630859_0402010419.pdf (e.t. 28.10.2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Din>. (11.01.2012).

[http://tr.wikipedia.org/wiki/kültür](http://tr.wikipedia.org/wiki/k%C3%BClt%C3%BCr) , (12.01.2012).

<http://www.turkcebilgi.com/sozluk/medeniyet>,(11.01.2012).

http://turkishstudies.net/Makaleler/1649173474_47_cafer_gariper.pdf(e.t.30.05.2013).

<http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/dergi/9Sayi.pdf#page=165>, (E.T. 29.05.2013).

http://www.yeniturkedebiyati.com/makale/milli_edebiyat/547-hikaye-incelemesi.html (e.t. 31.05.2013).

<http://www.nkfu.com/yahya-kemal-beyatli-hayati-eserleri>. (e.t.12.01.2013).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Melek KILIÇ

Doğum Yeri ve Yılı : Isparta, 1978

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu :

Lise Öğrenimi : Söke Lisesi (1990 – 1996)

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi (2006)

Yüksek Lisans Öğrenimi : SDÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bil.
Ana Bilim Dalı (2009 ---)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

İngilizce (Orta Seviye)

İş Deneyimi :

Isparta Milli Eğitim Müdürlüğü'nde (2002 ----)